MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONENSIS ALBAE EPISCOPI POEMATA QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR

CARMINA DIVERSI GENERIS PLERAQ. NON ANTE HAC EDITA

M. HIER. VIDAE CREMONEN. POETICOR. AD FRANCISCVM FRANCISCI REGIS F. FRANCIAE DELFINVM

LIBER PRIMVS

It fas uestra mihi uulgare arcana per orbem
Pierides, penitusque sacros recludere fontes,
Dum uatem egregium teneris educere ab annis,
Heroum qui facta canat, laudesue Deorum,
Mente agito, uestrique in uertice sistere montis.
Ecquis erit iuuenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus pulchræ laudis succensus amore
Ausit inaccessæ mecum se credere rupi,
Lætæ ubi Pierides, cithara dum pulcher Apollo
Personat, indulgent choreis, & carmina dicunt?
Primus ades Francisce. sacras ne despice Musas
Regia progenies, cui regum debita sceptra
Gallorum, cum firma annis accesserit ætas.
Hæc tibi parua ferunt iam nunc solatia dulces,
Dum procul à patria raptum, amplexuq; tuorum,
Ab dolor Hispanis sors impia detinet oris
Henrico cum fratre. patris sic fata tulerunt
Magnanimi, dum Fortuna luctatur iniqua.
Parce tamen puer ò lachrymis. fata aspera forsan

Mitescent, aderitque dies lætißima tandem,
P ost triste exilium patrijs cum redditus oris
L ætitiam ingentem populorum, omnisque per urbes
A ccipies plausus, & lætas undique uoces,
V otaque pro reditu persoluent debita matres.
I nterea te Pierides comitentur. in altos
I am te Parnaßi mecum aude attollere lucos.
I amque adeo in primis ne te non carminis unum
P rætereat genus esse, licet celebranda reperti
A d sacra sint tantum uersus, laudesue Deorum
D icendas, ne relligio sine honore iaceret.
N am traxere etiam paulatim ad cætera Musas,
V ersibus & uarijs cecinerunt omnia uates.
S ed nullum è numero carmen præstantius omni.
Quàm quo post diuos heroum facta recensent,
V ersibus unde etiam nomen fecere minores,
Munere concessum Phœbi uenerabile donum
P hœmonoes, quæ prima dedit (si uera uetustas)
E x adyto haud alijs numeris responsa per orbem.
T u uero ipse humeros explorans consule primum,
A tque tuis prudens genus elige uiribus aptum.
N am licet hic diuos, ac Dis genitos heroas
I n primis doceam canere, & res dicere gestas,
H æc tamen interdum mea te præcepta iuuabunt,
S eu scenam ingrediens populo spectacula præbes,
S iue elegis iuuenum lachrymas, quibus igne medullas
V rit amor, seu pastorum de more querelas,
E t lites Siculi uatis modularis auena,
S iue aliud quodcunque canis, quo carmine cunque,
Nunquam hinc (ne dubita) prorsum inconsultus abibis.

Atque ideo quodcunque audes, quodcunque paratus
Aggrederis, tibi sit placitum, atque arriserit ultro
Ante animo. nec iussa canas, nisi forte coactus
Magnorum imperio regum, siquis tamen usquam est,
Primores inter nostros qui talia curet.
Omnia sponte sua, quæ nos elegimus ipsi,
Proueniunt, duro assequimur uix iussa labore.
Sed neque cum primum tibi mentem inopina cupido,
Atque repens calor attigerit, subito aggrediendum est
Magnum opus. adde moram, tecumq; impensius ante
Consule, quicquid id est, partisq; expende per omnes
Mente diu uersans, donec noua cura senescat.
Ante etiam pelago quàm pandas uela patenti,
Incumbasque operi incipiens, tibi digna supellex
Verborum, rerumque paranda est, proque uidenda
Instant multa prius, quorum uatum indiget usus.
Illis tempus erit mox cum lætabere partis.
Sponte sua, dum forte etiam nil tale putamus,
In mentem quædam ueniunt, quæ forsitan ultro,
Si semel exciderint, nunquam reuocata redibunt,
Atque eadem studio frustra expectabis inani.
Nec mihi non placeant, qui, fundamenta laborum
Cum iaciunt, ueterum explorant opera inclyta uatum
Noctes atque dies, passimque accommoda cogunt
Auxilia, intentique aciem per cuncta uolutant.
Quin etiam prius effigiem formare solutis,
Totiusque operis simulacrum fingere uerbis
Proderit, atque omnis ex ordine nectere partes,
Et seriem rerum, & certos tibi ponere fines,
Per quos tuta regens uestigia tendere pergas.

Iamque hic tempus erat dare uela uocantibus Euris,
Condendique operis primas præscribere leges.
At prius ætati teneræ quæ cura colendæ
Dicendum, quantus puero labor impendendus.
Nulli etenim insignem dabitur gestare coronam,
Pieridum choreas teneris nisi norit ab annis,
Postquam igitur primas fandi puer hauserit artes,
Iam tunc incipiat riguos accedere fontis,
Et Phœbum, & dulces Musas assuescat amare.
Ille autem, paruum qui primis artibus ante
Imbuit, atque modos docuit, legesq; loquendi,
Syncerus uocis cuperem, ac purißimus oris
Contigerit, fandi ne fors puer, atque nefandi
Nescius imbiberit male gratæ semina linguæ,
Quæ post infecto ex animo radicitus ulla
Non ualeas meliora docens euellere cura.
Idcirco mihi ne quisquam persuadeat oro,
Vt placeant qui, dum cupiunt se numine læuo
Tollere humo, & penitus iactant se ignota docere,
Conuentu in medio, septique impube corona
Insolito penitus fandi de more magistri
Obscuras gaudent in uulgum spargere uoces
Irrisi, fœdam illuuiem, atque immania monstra.
Non minus à recta mentis ratione feruntur
Decepti, quàm qui, liquidi cum pocula fontes
Sufficiant, malunt graue olentem haurire paludem.
Ne mihi ne teneræ talis se admouerit auri,
Sed procul ò procul ista ferat, natosque Getarum
Imbuat, aut siqua est gens toto obtusior orbe.
Iamque igitur mea cura puer penetralia uatum

I ngrediatur, & Aonia se proluat unda.
I amque sacrum teneris uatem ueneretur ab annis,
Quem Musæ Minci herbosis aluere sub antris,
A tque olim similem poscat sibi numina uersum,
A dmirans artem, admirans præclara reperta.
N ec mora. iam fauet Ascanio, tactusq; dolore
I mpubes legit æquales, quos impius hausit
A nte diem Mauors, & acerbo funere mersit.
Multa super Lauso, super & Pallante perempto
Multa rogat, lachrymas inter quoque singula fundit
C armina, crudeli cum raptum morte parenti
A h miseræ legit Euryalum, pulchrosq; per artus
P urpureum, leto dum uoluitur, ire cruorem.
N ecnon interea Graios accedere uates
A udeat, & linguam teneris assuescat utranque
A uribus exercens nunc hanc, nunc impiger illam.
N ulla mora est. nostro Aeneæ iam conferet igneis
A eaciden flagrantem animis, Ithacumq; uagantem,
A tque ambos sæpe impellet concurrere uates.
N unc geminas puer huc aures, huc dirige mentem.
N am, quia non paucos parte ex utraque poetas
N ostrosque, Graiosque tibi se offerre uidebis,
Quos hic euites, quibus idem fidere tutus
E ualeas, dicam, ne quis te fallere poßit.
H aud multus labor auctores tibi prodere Graios,
Quos inter potitur sceptris insignis Homerus.
H unc omnes alij obseruant. hinc pectore numen
C oncipiunt uates, blandumque Heliconis amorem.
F elices quos illa ætas, quos protulit illi
P roxima, diuino quanto quisque ortus Homero

Vicinus magis, est tanto præstantior omnis.
Degenerant adeo magis, ac magis usque minores
Obliti ueterum præclara inuenta parentum.
Iamque fere Inachiæ restincta est gloria linguæ
Omnis, & Argolici iußi concedere auitis
Sunt pulsi reges solijs, ciuesque coacti
Diuersa exilia, atque alienas quærere terras.
Huc illuc inopes errant. habet omnia uictor
Barbarus, & uersis nunc luget Græcia fatis.
Nostri autem ut sanctum diuas Helicona colentes
Cœperunt primum in Latium transferre, fluebant
Versu incomposito informes, artisque Pelasgæ
Indociles Musa fundebant carmina agresti
Siluicolas inter Faunos. tunc omne sonabat
Arbustum fremitu siluai frondosai.
Nondum acies, nondum arma rudi pater Ennius ore
Tentarat, qui mox Graio de uertice primus
Est ausus uiridem in Latio sperare coronam.
Tum rerum causas naturæ arcana latentis
Explorare ausi cecinerunt carmine dulci
Omnia Pierio spargentes nectare uates.
Atque ita deinde rudes paulatim sumere uersus
Cœperunt formam insignem, penitusque Latini
Agrestem exuerunt morem, liquidißima donec
Tempestas ueluti cœli post nubila, & imbres
Extulit os sacrum soboles certißima Phœbi
Virgilius, qui mox ueterum squalore, situque
Deterso in melius mira omnia rettulit arte
Vocem, animumque Deo similis. date lilia plenis
Pierides calathis, tantoque assurgite alumno.

V nus hic ingenio præstanti gentis Achiuæ
D iuinos uates longe superauit, & arte,
A ureus, immortale sonans. stupet ipsa, pauetque,
Q uamuis ingentem miretur Græcia Homerum.
H aud alio Latium tantum se tempore iactat.
T unc linguæ Ausoniæ potuit quæ maxima uirtus
E sse fuit, cæloque ingens se gloria uexit
I taliæ, sperare nefas sit uatibus ultra.
N ulla mora, ex illo in peius ruere omnia uisa,
D egenerare animi, atque retro res lapsa referri.
H ic nanque ingenio confisus posthabet artem.
I lle furit strepitu, tenditque æquare tubarum
V oce sonos, uersusque tonat sine more per omnes.
D ant alij cantus uacuos, & inania uerba
I ncassum, sola capti dulcedine uocis,
P ierides donec Romam, & Tyberina fluenta
D eseruere Italis expulsæ protinus oris.
T anti causa mali Latio gens aspera aperto
S æpius irrumpens. sunt iussi uertere morem.
A usonidæ uicti, uictoris uocibus usi.
C essit amor Musarum. artes subiere repente
I ndignæ, atque opibus cuncti incubuere parandis.
I ampridem tamen Ausonios inuisere rursus
C œperunt Medycum reuocatæ munere Musæ
T uscorum Medycum, quos tandem protulit ætas
E uropæ in tantis solamen dulce ruinis.
I lli etiam Graiæ miserati incommoda gentis,
N e Danaum penitus caderet cum nomine uirtus,
I n Latium aduectos iuuenes, iuuenumq; magistros,
A rgolicas artis quibus esset cura tueri,

Securos Musas iussere, atque ocia amare.
Illi etiam captas late misere per urbes,
Qui doctas tabulas ueterum monimenta uirorum
Mercati pretio aduehérent, quæ barbarus igni
Tradebat Danaum regnis, opibusque potitus.
Et tentamus adhuc sceptris imponere nostris
Externum, nec dum ciuiles condimus enses.
Hæc ætas omnis, uatum hæc fortuna priorum.
Ergo ipsum ante alios animo uenerare Maronem,
Atque unum sequere, utque potes, uestigia serua,
Qui si forte tibi non omnia sufficit unus,
Adde illi natos eodem quoque tempore uates.
Parce dehinc puer, atque alios ne quære doceri.
Nec te discendi capiat tam dira cupido.
Tempus erit, tibi mox cum firma aduenerit ætas,
Spectatum ut cunctos impune accedere detur.
Interea moniti uos hic audite parentes.
Quærendus rector de millibus, eque legendus,
Sicubi Musarum studijs insignis, & arte,
Qui curas dulces, carique parentis amorem
Induat, atque uelit blandum perferre laborem.
Illa suis niti nondum ausit uiribus ætas,
Externæ sed opis, alienæque indiga curæ est.
Nam puerum, ni præsentis uis fida regentis
Adsit, & hunc dulcem studiorum infundat amorem,
Illecebræ sacris auertant mille camœnis
Deceptum falsa melioris imagine curæ.
Sic quoque ubi cultis plantas defodit in hortis
Agricola, & teneras telluri credidit almæ,
Fraxineos contos subito erigit, & sua cuique

R obora, ut innixæ uentos, cœlique ruinam
C ontemnant, surgantq; leues impune per auras.
I lle autem pueri cui credita cura colendi
A rtibus egregijs, in primis optet amari,
A tque odium cari super omnia uitet alumni.
N e forte & sacras simul oderit ille camœnas
I mprudens, & adhuc tantæ dulcedinis expers,
D eficiatque animi studiorum in limine primo.
P onite crudeles iras, & flagra magistri
F œda ministeria, atque minis absistite acerbis.
N e mihi ne quæso puerum quis uerbera cogat
D ura pati, neque enim lachrymas, aut dulcis alumni
F erre queunt Musæ gemitus, ægræque recedunt,
I lliusque cadunt animi, nec iam amplius audet
S ponte sua quicquam egregium, ingratumq; laborem
I nuitus trahit ægre, animoque ad uerbera durat.
V idi ego qui semper leuia ob commissa uocabat
A d pœnam pueros, furijs insurgere, & ira
T erribilem, inuisos ueluti sæuiret in hostes.
H inc semper gemitus, hinc uerbera dira sonabant.
A tque equidem memini cum formidatus iniquis
V rgeret pœnis, solitoq; immanior ille
T erreret turbam inualidam miserabile uisu,
F orte puer prima signans nondum ora iuuenta
I nsignis facie ante alios exegerat omnem
C um socijs ludens lucem, oblitusque timoris
P osthabuit ludo iussos ediscere uersus.
E cce furens animis multa increpat ille, minisque
I nsurgens sæuo pauitantem territat ore
H orrendum, & loris dextram crudelibus armat.

Quo subito terrore puer miserabilis acri
Corripitur morbo. paruo is post tempore uitam
Crescentem blanda cœli sub luce reliquit.
Illum populifer Padus, illum Serius imis
Seriadesq; diu Nymphæ fleuere sub undis.
Tempore iam ex illo, uatem cum dura iubentem
Phœbigenam Alcides animo indignante peremit
Vocali inuisam feriens testudine frontem,
Debuerat sæuos factum monuisse magistros.
Vos tamen ô iußi iuuenes parete regentum
Imperijs, ultroq; animos summittite uestros.
Siquem igitur clari formandi gloria uatis
Digna manet, uerbis puerum compellat amicis
Sæpe rogans, laudisq; animum pertentat amore.
Quandoquidem, hunc imis postquam semel oßibus ignem
Implicuit, labor inde leuis, se se excitat ardens
Sponte sua, durosq; uolens fert ille labores,
Et tacito uiuens crescit sub pectore flamma.
Quid memorem (socium nam mos æqualibus annis
Iungere cui paribus studijs contendat alumnus)
Aemula cum uirtus stimulis agitarit honestis?
Præsertim si uictori sua præmia rector
Pollicitus celeremue canem, pictamue pharetram.
Continuo uideas studio gestire legendi
Ardentem, ac sera sub nocte urgere laborem,
Dum timet alterius capiti spectare coronam.
Ast ubi sponte sua studia hæc assuerit amare,
Iam non laudis amor, non illum gloria tantum
Sollicitat, sed mira operum dulcedine captus
Musarum nequit auelli complexibus arctis.

Nonne uides duri natos ubi sæpe parentes
Dulcibus amorunt studijs, & discere auaras
Iusserunt artis, mentem siquando libido
Nota subit, solitaq; animum dulcedine mouit,
Vt læti rursum irriguos accedere fontes
Ardescant studijs, & nota reuisere Tempe?
Exultant animis cupidi, pugnantq; parentum
Imperijs, nequit ardentes uis ulla morari.
Sic assuetus equus iam duris ora lupatis
Forte procul notis si armenta aspexit in aruis,
Huc ueterum ferri cupit haud oblitus amorum,
Atque hic atque illic hæret, frenisq; repugnat,
Quoue magis stimulis instas, hoc acrius ille
Perfurit. it tandem multo uix uerbere uictus
Cœptum iter. ipsa tamen respectans crebra moratur
Pascua, & hinnitu late loca complet acuto.
Ah quoties aliquis sacros reminiscitur æger
Fontes incassum, & lucos suspirat amatos
Dulcibus ereptus Musis puer, atria ut alta
Incoleret regum rebus præfectus agendis?
Tybure quàm mallet, gelido aut sub Tusculo iniquam
Pauperiemque pati, & uentos perferre niuales?
Contra autem uanum multi effudere laborem,
Quos frustra excoluisse solum male pinguis harenæ
Pœnituit, uentisque uiam tentasse negatis.
Quod ne cui sero contingat forte docenti,
Continuo poterit certis præsciscere signis.
Nanque puer nullis rectorum hortatibus ipse
Sponte sua exercetur, amatque, rogatque docentes
Primus, inardescitque ingenti laudis amore.

Prouocat hinc socios pulchra ad certamina primus,
E xultatque animo uictor, superatus amaris
Mordetur curis, latebrasq; & sola requirit
I nfelix loca. ad æquales pudet ire, grauesque
V ultus ferre nequit cari rectoris inultus.
N ec lachrymis penitus caruerunt ora decoris.
H ic mihi se diuis, fatisque uolentibus affert.
H uic Musæ indulgent omnes, hunc poscit Apollo.
A t nullam prorsus tibi spem frustra excitet ille,
Quem non ulla mouet prædulcis gloria famæ,
E t præcepta negat duras dimittere in aures
I mmemor auditi, cui turpis inertia mentem
D eijcit, atque hebetes torpent in corpore sensus.
H uic curam moneo ne quisquam impendat inanem.
N ec placet ante annos uates puer. omnia iusto
T empore proueniant. ah ne mihi olentia poma
Mitescant prius, autumnus bicoloribus uuis
Quàm redeat, spumetque cadis uindemia plenis.
A nte diem nam lapsa cadent, ramosq; relinquent
Maternos, calcabit humi proiecta uiator.
N ec ludos puero abnuimus. subducere mentem
I nterdum studijs liceat. defessus amœna
R ura petat, sæpe & mores obseruet agrestum,
E t uenator agat de uertice Tyburtino
V eloces capreas, aut tendat retia ceruis.
N on ille interea penitus patietur inanem
I re diem. comitum cœtu se subtrahet ultro
I nterdum, & sola secum meditabitur umbra
A grestem Faunis laudem, Musasq; sub alta
C onsulet Albunea uitreas Anienis ad undas.

Nempe etiam alternis requiescere fœtibus arua
Permittunt sponte agricolæ, & cessare nouales.
Interea uires tellus inarata resumit,
Quique subit largis respondet frugibus annus.
Verum non eadem tamen omnibus esse memento
Ingenia. inuentus sæpe est cui carmina curæ,
Cui placeant Musæ, cui sit non læua uoluntas,
Nititur ille tamen frustra, & contendit inani
Delusus studio, uetitisque accingitur ausis.
Numina læua obstant, precibusq; uocatus Apollo.
Orabit melius causas fors ille, animoque
Naturam, & cæcos rerum scrutabitur ortus.
Sæpe tamen cultusque frequens, & cura docentum
Imperat ingenijs, naturaque flectitur arte.
Nec labor ille quidem rectoribus ultimus, acres
Incauto iuueni stimulos auertere amoris,
Donec crescentem doceat maturior ætas
Ferre iugum, atque faces, sæuiq; Cupidinis iras.
Sæpe etenim tectos immitis in ossibus ignes
Versat amor, mollesq; est intus cura medullas,
Nec miserum patitur uatum meminisse, nec undæ
Castaliæ. tantum suspirat uulnere cæco.
Ante oculos simulacra uolant noctesq;, diesq;
Nuncia uirginei uultus, quem perditus ardet.
Nec potis est alio fixam traducere mentem
Saucius. ignari frustra miscere parentes
Pæonios succos, medicasq; Machaonis artes
Consulere. interea penitus calor ille reliquit
Pierius. torquent alij cor molle calores.
Cum uero iam pubescens mente altius hausit

Musarum dulcem, sanctique Heliconis amorem,
Et sese Phœbo addixit, propriumq; sacrauit,
Haud tantum exploret uatum monimenta, sed idem
Consulat, atque alios auctores discat, ut acri
Nulla sit ingenio quam non libauerit artem.
Proderit in primis linguam Ciceronis ad unguem
Fingere, & eloquij per campos ire patentes.
Ille decus Latij, magnæ lux altera Romæ
Ore effundit opes fandi certissimus auctor
Tantum omnes superans præclaræ munere linguæ,
Quantum ijt ante alias Romana potentia gentes.
Profuit & uarios mores hominumque, locorumque
Explorasse situs, multas terraque, marique
Aut uidisse ipsum urbes, aut narrantibus illas
Ex alijs nouisse, & pictum in pariete mundum.
Quid referam qui, ut sæua queant æquare canendo
Prælia, non horrent certamina Martis adire,
Per mediasque acies uadunt, & bella lacessunt?
At quia dura uetant longum nos fata morari
In cunctis, reuocatque angusti terminus æui,
Vos sat erit pueri tantum omnis isse per artes,
Quarum summa sequi saltem fastigia oportet.
Nec refert rate qui uarias legit æquoris oras,
Mercis ut in patriam referat se diues opimæ,
Si non cuncta oculis lustrauerit oppida passim,
Et circunfusis longum terat ocia terris.
Sat fuerit portus, extremaq; littora tantum
Explorasse. secus toto uagus exulet æuo,
Et serus natos dulces, patriamq; reuiset.
Nulla dies tamen interea, tibi nulla abeat nox,

Quin

Quin aliquid uatum sacrorum é fontibus almis
H auferis, ac dulcem labris admoueris amnem.
S ed tibi præsertim princeps tunc hæreat illa
C ura animo, noctem atque diem te te excitet una,
O mnem quam propter libuit perferre laborem.
N on hic te quibus aut pedibus, spatijs ue monebo
T endantur ducti uersus. labor iste regentum
P ostulat haud multum curæ, qui sæpe morando
I psa minutatim metiri carmina sectis
I n partes membris, & tempora certa docebunt.
C ontinuo edico iam tunc animosus alumnus
I n numerum incipiat sub leges cogere uerba.
I am tunc summissa meditetur carmina uoce
S ermonum memor, antiquis quos uatibus hausit.
T um uotis sibi centum aures, tum lumina centum
E xoptat dubius rerum, metuensq; pericli,
D iuidit huc illuc animum, cunctamq; pererrat
N aturam rerum, uersatque per omnia mentem
Quis rebus dexter modus, aut quæ mollia fandi
T empora. uertuntur species in pectore mille.
N ec mora nec requies, dubio sententia surgit
Multa animo, uariatque. omnes conuertitur anceps
I n facies, nescitque etiam notißima, & hæret
A ttonitus, nunc multa animum, nunc consulit aures
S ecum mente agitans si qua olim audita recursent
S ponte sua, & memorem mētem excitat, atque repostas
T hesauris depromit opes, lætusque laboris
I pse sui parto fruitur. multa ecce repente
F ors inopina aperit cunctanti, aliudque putanti.

I amque haec iamque illa attentat, texitq;, relexitq;,
E t uarijs indefessus conatibus instat.
S aepe etenim occurrunt haud dictu mollia, ubi haeret
C ura diu, multoque exercita corda labore.
N unc hos nunc illos aditus uestigat, & omnia
A ttentans scopulo longum luctatur iniquo,
D um se qua ostendat facilis uia, denique multa
A ut ui, aut coeli, & fortunae munere uictor
E xultat, domitoque animis it ad aethera monstro.
A st ubi nulla uiam nec uis, nec dextra aperit fors,
N ec prodest uires fessas renouare, nec aptum
N unc hic, nunc illic captare ad carmina tempus,
I nuitus cura absistit, tristisq; relinquit
C oepta infecta, pedem referens, ceu forte uiator
S iquis tendat iter campis, cui se amnis abundans
E cce uiae in medio obijciat, spumisq; fragosos
P ost imbrem uoluens montis de uertice fluctus.
H orrescit, ripaque moratus obambulat anceps.
T um demum metuens retro redit aeger, iterque
A ut alia tenet, aut, cedant dum flumina differt.
S ed neque inexpertus rerum iam texere longas
A udeat Iliadas. paulatim assuescat, & ante
I ncipiat graciles pastorum inflare cicutas.
I am poterit culicis numeris fera dicere fata,
A ut quanta ediderit certamine fulmineus mus
F unera in argutas, & amantes humida turmas,
O rdiri ue dolos, & retia tenuis aranei.
C onsilijs etiam hic nostris, uobisque docentes
E st monitis opus, ingenijs nam parcere multa

F as teneris, donec paulatim attollere se se
I ncipiant animi, uideantq; in carmine labem
P er se ipsi, & tacito rubeant ultro ora pudore.
N am maculas si forte omnes per carmina monstret
Quæsitor ferus, abijciant spem protinus omnem,
A tque alias animo potius uertantur ad artis.
N ostrum igitur si forte adeat puer indole limen
E gregia, ut consulta petat parere paratus,
Q uique uelit se se arbitrio supponere nostro,
E xcipiam placidus. nec me iuuenile pigebit
A d cœlum uultu simulato extollere carmen
L audibus, & stimulos acres sub pectore figam.
P ost tamen ut multa spe mentem arrexerit ardens,
S iquis forte inter ueluti de uulnere claudus
T ardus eat uersus, quem non uidet inscius ipse,
D elususq; sonis teneras fallacibus aures,
H aud medicas afferre manus, ægroq; mederi
A ddubitem, & semper meliora ostendere pergam.
Q uod superest, etiam moneo, creberque monebo,
N e quisquam nisi curarum, liberque laborum
I nchoet egregium quicquam, uerum procul urbis
A ttonitæ fugiat strepitus, & amœna silentis
A ccedat loca ruris, ubi Dryadesque puellæ,
P anesque, Faunique, & montiuagi Syluani.
H ic læti haud magnis opibus, non diuite cultu
V itam agitant uates. procul est sceleratus habendi
H inc amor, insanæ spes longe, atque impia uota,
E t nunquam diræ subeunt ea limina curæ,
D ulcis, & alma quies, ac paucis nota uoluptas.

A t nimiam trux ille, ferisq; e cautibus ortus,
Qui sanctos, genus innocuum, populumq; deorum
A ut armis audet uates, aut lædere dictis.
V idi ego qui ad summos Musarum munere honores
E uecti, mox ingratos contemnere Musas,
N ec uates saltem alloquio dignarier ipsos.
P arcite mortales sacros uexare poetas.
V ltores sperate Deos, sub numine quorum
S emper uita fuit uatum defensa piorum.
I lli omnes sibi fortunas posuere uolentes
S ub pedibus, regumq; & opes, & sceptra superba
I ngenti uincunt animo, ac mortalia rident.
N on illis usquam scelerum mens conscia cæcos
H orrescit cœli crepitus, ignem ue coruscum,
C um pater omnipotens præruptas fulmine turres
I ngeminans quatit, ac montes diuerberat altos.
S ecuri terrorum hilares ad sidera mentes
A rrexere, Deumq; agitant sine crimine uitam.
D ona Deum Musæ. uulgus procul este profanum.
H as magni natas Iouis olim duxit ab astris
C allidus in terras insigni fraude Prometheus,
C um liquidos etiam mortalibus attulit ignes.
Quippe rudes hominum mentes, & pectora dura
I pse sagax animo miseratus, ubi astra per aurea
I re datum, ac superum lætis accumbere mensis,
Miratus sonitum circunuoluentis olympi
I ngentem, magnique argutos ætheris orbes,
Quos, sua quenque, cient uario discrimine Musæ.
C ontinuo utilius ratus est mortalibus addi

P ost ignem nil posse, animumque ad callida mouit
F urta uigil. Dij mox cœlestia dona uolentes
C oncessere, doli licet audentißimus ipse
A uctor Caucaseo sæuas det uertice pœnas.
Quo terrore nisi multo post tempore inertes
N on ausi dias homines accersere Musas.
S ed uentura prius pandebant carmine soli
C œlicolæ, dubijsque dabant oracula rebus.
I pse pater diuum Dodonæ carmina primus
E t Libycis cecinit lucis, mox Phocidis antro
I nsonuit Themis alma, suos quoque pulcher Apollo
R esponsis monuit Delphos, nec defuit olim
A ntiquis Faunus caneret qui fata Latinis.
T um Solymum prisci uates, tum sacra Sibyllæ
N omina diuinas cœli in penetralia mentes
A rripuere, Deumque animis hausere furentes.
N ec mora, quæ primum Fauni, uatesq; canebant,
C armina mortales paßim didicere per urbes
P ost epulas laudes heroum, & facta canentes.
Quid mirandum homini cœlo diuinitus æque
C oncessum? mortale genus tua numina sentit
Quisquis es ille, Deus certe, qui pectora uatum
I ncolis, afflatasque rapis super æthera mentes.
T e sine nil nobis lætum, nec amabile quicquam.
I psæ etiam uolucres uario tua numina cantu
T estantur, pecudesque feræ, mutæque natantes
A d tua iussa citæ properant. tua munera saxa
D ura mouent, siluasq; trahunt hinc inde sequentes.
T e quoque senserunt olim impia Tartara, & umbræ

Pallentes stupuere. minus tibi ianitor orci
Oblitus, saeuas posuere & Erinnyes iras.
Tu Iouis ambrosijs das nos accumbere mensis,
Tu nos Dijs aequas superis. tu blanda laborum
Sufficis, & durae praesens solatia uitae.
Salue hominum dulcis requies, diuumq; uoluptas.
Ipse tuae egregios audax nunc laudis honores.
Ingredior uates idem, superumque sacerdos,
Sacraque dona fero teneris comitatus alumnis.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. POETICORVM LIBER SECVNDVS

Ergite Pierides natæ Iouis. en mihi totum
Nunc fas uenturis Helicona recludere seclis.
Inspirate animum. templa ipse in uestra sacerdos
Sacra ferens iuuenes florentes mollibus annis
Duco audens durum per iter. uos mollia Diuæ
Siqua latent, uobis tantum diuortia nota,
Præsentes monstrate, nouosque ostendite calles
Quos teneam. Vos en omnis, uos Itala pubes,
Quæ iuga sub nostris nunc tendit ad ardua signis,
Supplicibus poscit uotis, facilesque precatur.
Nam mihi nunc reperire apta, atq; reperta docendum
Digerere, atque suo quæque ordine rite locare.
Durus uterque labor. sed quos Deus *aspicit æquus,*
Sæpe suis subito inuenient accommoda uotis,
Altera nempe arti tantum est obnoxia cura,
Vnde solent laudem in primis optare poetæ.
Vestibulum ante ipsum, primoque in limine semper
Prudentes leuiter rerum fastigia summa
Libant, & parcis attingunt omnia dictis,
Quæ canere statuere, simul cœlestia Diuum
Auxilia implorant proprijs nil uiribus ausi.
Quos ores autem non magni denique refert,

Dum memor auspicijs cuiusquam cuncta Deorum
Aggrediare. Iouis neque enim nisi rite uocato
Numine fas quicquam ordiri mortalibus altum.
Nec sat opem implorare semel, musasque ciere.
Sed quoties ueluti scopuli durißima dictu
Obijcient se se tibi non superanda labore
Mortali, diuos toties orare licebit.
Incipiens odium fugito, facilesq; legentum
Nil tumidus demulce animos, nec grandia iam tum
Conuenit, aut nimium cultum ostentantia fari.
Omnia sed nudis prope erit fas promere uerbis.
Ne si magna sones, cum nondum ad prælia uentum,
Deficias medio irrisus certamine, cum res
Postulat ingentes animos, uiresq; ualentes.
Principijs potius semper maiora sequantur.
Protinus illectas succende cupidine mentes,
Et studium lectorum animis innecte legendi.
Iam uero cum rem propones, nomine nunquam
Prodere conueniet manifesto. semper opertis
Indicijs, longe & uerborum ambage petita
Significant, umbraq; obducunt. inde tamen ceu
Sublustri è nebula rerum tralucet imago,
Clarius & certis datur omnia cernere signis.
Hinc si dura mihi passus dicendus Vlysses.
Non illum uero memorabo nomine, sed qui
Et mores hominum multorum uidit, & urbes
Naufragus euersæ post sæua incendia Troiæ.
Addam alia angustis complectens omnia dictis.
Ergo age quæ uates seruandi cura fatiget
Ordinis intentos operi, cum carmine aperto

R em tempus narrare, loco ut dispoſta decenti
O mnia ſint opere in toto, nec meta laborum
V ſquam dißideat ingreßibus ultima primis.
P rincipio inuigilant non expectata legenti
P romere, ſuſpenſosq; animos nouitate tenere,
A tque per ambages ſeriem deducere rerum.
N ec, quacunque uiam ſuadet res geſta, ſequuntur.
P lerunque à medijs arrepto tempore fari
I ncipiunt, ubi facta uident iam carmine digna.
I nde minutatim geſtarum ad limina rerum
T endentes prima repetunt ab origine factum.
H oc faciunt, operum primo ne in limine lector
H æreat ignarusq; uiæ, incertusq; laborum.
N anque ubi eum metam iam tum ſtatuere ſub ipſam,
L ætior ingreditur ſpe mentem arrectus inani,
D um putat exigui finem prope adeſſe laboris.
S ed portus, quos ante oculos habet uſque propinquos
A pproperans, iam iamque tenet, ſimilisq; tenenti eſt.
L onga procul longo uia diuidit inuia tractu.
F lectendi retro curſus, uia plurima eunti
R eſtat adhuc, multumq; illi maris æquor arandum.
H aud ſapiens quiſquam, annales ceu congerat, Ilij
I ncboet excidium ueteri paſtoris ab uſque
I udicio memorans ex ordine ſingula, quicquid
A d Troiam Argolicis ceſſatum eſt Hectore duro.
C onueniet potius prope finem prælia tanta
O rdiri, atque graues iras de uirgine rapta
A uerſi Aeacidæ præmittere, tum fera bella
C onſurgunt, tum pleni amnes Danaumq;, Phrygumq;
X anthusq;, Simoisq;, & inundant ſanguine foſſæ.

H aud tamen interea quæ præcessere silendum,
A ulide iurantes Danaos, uectasque per æquor
Mille rates, raptusq; Helenes, & coniugis iras,
Quæque nouem Troia est annos perpessa priores.
A tque etiam in patriam siquis deducere adortus
E rrantem Laertiaden post Pergama capta,
N on illum Idæo soluentem è littore classem
C um socijs primum memoret, Ciconesq; subactos,
S ed iam tum Ogygiam delatum sistat ad alta
V irginis amißis socijs Atlantidos antra.
E xin post uarios Phæacum in regna labores
I nferat. hic positis demum ipse miserrima mensis
E rroresque suos narret, casusque suorum
A nte tamen si gesta canunt, ab origine causas,
E xpediunt, quis dehinc status, aut quæ tempora rerum.
P rimus at ille labor uersu tenuisse legentem
S uspensum, incertumque diu, qui denique rerum
E uentus maneant, quo tandem durus Achilles
Munere placatus regi rursum induat arma
I n Teucros, cuius ue Dei Laertius heros
A uxilio Polypheme tuis euadat ab antris,
L ectores cupidi expectant, durantq; uolentes,
N ec perferre negant superest quodcunque laborum,
I nde licet fessos somnus grauis auocet artus,
A ut epulis placanda fames, Cererisq; libido.
H oc studium, hanc operam sero dimittimus ægri.
N onne uides ut sæpe aliquis nimis arte superbit
I mprobus, & captis animis illudere gaudet,
E t nunc huc, deinde huc mentes deducit hiantes,
S uspenditque diu miseros, torquetque legentes?

Ille quidem si te magnum certamen Atridæ,
Et Paridis multo promissum carmine nuper
Expectare auidum, sæuaq; cupidine captum
Senserit, usque moras trahet ultro, & differet arma,
Dum celsa Priamo, patribusq; è turre Lacæna
Nomine quenque suo reges ostendit Achiuos.
Ipsa procos etiam ut iußit certare sagittis
Penelope optatas promittens callida tedas
Victori, per quanta moræ dispendia mentes
Suspensas trahet ante, uiri quàm proferet arcum
Thesauris clausum antiquis, penitusq; repostum?
Haud tamen omnino incertum metam usque sub ipsam
Exactorum operum lectorem in nube relinquunt.
Sed rerum euentus nonnullis sæpe canendo
Indicijs porro ostendunt in luce maligna,
Sublustrique aliquid dant cernere noctis in umbra.
Hinc pater Aeneam, multique instantia uates
Fata docent Latio bella, horrida bella manere,
Atque alium partum Troianis rebus Achillem.
Spem tamen incendunt animo, firmantq; labantem
Spondentes meliora, & res in fine quietas.
Ipse quoque agnouit per se, cum in limine belli
Nauibus egressus turmas inuasit agrestes,
Atque (omen pugnæ) prostrauit marte Latinos
Occiso, ante alios qui se se obiecerat, hoste.
Fata Menœtiades etiam prædixerat olim
Victori moriens maiori instare sub hoste,
Quamuis haud fuerit res credita. tu quoque Turne
Præuidisse tuos poteras heu perdite casus
Longe ante exitium, cum crebro obscœna uolucris

Per clypeum, perque ora uolans stridentibus alis
Omine turbauit mentem, admonuitq; futuri.
Hinc tibi tempus erit, magno cum optaueris emptum
Intactum Pallanta, & cum spolia aurea baltei
Oderis, atque tibi haud stabit uictoria paruo.
Nam iuuat hæc ipsos inter præsciſſe legentes,
Quanuis sint & adhuc confusa, & nubila porro.
Haud aliter longinqua petit qui forte uiator
Mœnia, si positas altis in collibus arces
Nunc etiam dubias oculis uidet, incipit ultro
Lætior ire uiam, placidumq; urgere laborem.
Quàm cum nusquam ullæ cernuntur quas adit arces,
Obscurum sed iter tendit conuallibus imis.
Tuque ideo nisi mente prius, nisi pectore toto
Crebra agites quodcunque canis, tecumq; premendo
Totum opus ædifices, iterumq;, iterumq; retractes,
Laudatum alterius frustra mirabere carmen.
Nec te fors inopina regat, casusq; labantem.
Omnia consilijs prouisa, animoq; uolenti
Certus age, ac semper nutu rationis eant res.
Quandoquidem sæpe incerti huc, illucque uagamur,
Inque alia ex alijs inuiti illabimur orsa,
Dum multa ac uarians animis sententia surgit.
Sæpe uides primis ut quidam longius orsis
Digrediuntur, & obliti quasi cœpta priora
Longe alijs hærent nulla sermonibus arte,
Et longos peragrant tractus aliena canentes.
Ac uelut in patriam peregrina siquis ab ora
Ire cupit post exilium, durosque labores,
Ille tamen recto non qua uia tramite ducit,

C arpit iter, sed nunc uagus hac, nunc errat & illac,
V ndique dum studio fontes inuisit inani,
F ontesq́; fluuiosq́;, & amœnos frigore lucos.
N am quid opus gemmis armatos pingere currus,
M ulta superq́; rotas, super axes multa morari
T unc, cum bella manus poscũt, atq; arma fremit Mars?
N ec si quem indecoremque animi, pugnasque perosum
E gregios inter memoras heroas in armis
C astra sequi, cupidi expectant audire legentes
Qua facie, quibus ille humeris, qualiue capillo
I ncedat, captus ne oculo, an pes claudicet alter,
A ut longo uertex ductu consurgat acutus,
O rdine cuncta, aliud quasi nil tibi restet agendum.
A ptior Ausonius Drances, cui frigida bello
D extra quidem, sed consilijs non futilis auctor,
D iues opum, pollens lingua, & popularibus auris.
Multa tamen Graiæ fert indulgentia linguæ,
Quæ nostros minus addeceant grauiora sequentes.
Quid tibi nonnullas artis, studiumque minorum
I ndignum referam? sunt qui ut se plurima nosse
O stentent, pateatque suarum opulentia rerum,
Quicquid opum congesserunt, sine more, sine arte
I rrisi effundunt, & uersibus omnia aceruant,
P ræcipue siquid summotum, siquid opertum,
A tque parum uulgi notum auribus, aut radiantis
D e cœli arcana ratione, Deumue remota
N atura, aut animæ obscuro impenetrabilis ortu.
S æpe etiam accumulant antiqua exempla uirorum
(Carminis ingratum genus) hinc atque inde petita,
Quamuis sæpe illis tempusque, locusque repugnet.

Ne pueri ne talem animis inducite morem,
Nec uos decipiat laudis tam dira cupido.
Haud sum animi dubius magnos memorare poetas
Interdum Solisq; uias, Lunæq; labores,
Astrorumque ortus, qua ui tumida æquora surgant,
Vnde tremor terris, quamuis illi orsa sequantur
Longe alia, aut duri cantantes prælia Martis,
Aut terræ mores uarios, cultusque docentes.
At prius inuenere locum, dein tempore capto
Talia subijciunt parci, nec sponte uidentur
Fari ea. rem credas hoc ipsam poscere, ita actum
Dissimulant, aditusq; petunt super omnia molles.
Cur pater Anchises natum opportuna rogantem
Non doceat, rursus ne animæ semel æthere cassæ
Ad cœlum redeant, blandiq; ad luminis auras?
Igneus an ne ollis uigor, & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant?
Quãdoquidem ut uarium sit opus (nanque inde uoluptas
Grata uenit) rebus non usque hærebis in ijsdem
Verum ubi uis animis uarius succurrere fessis,
Ingrederisq; nouas facies, rerumq; figuras,
Paulatim capto primis delabere cœptis
Tempore, nec positis insit uiolentia rebus.
Omnia sponte sua ueniant, lateatque uagandi
Dulcis amor, cunctamq; potens labor occulat artem.
Sic olim Aeneæ uenturi haud inscius æui
Res Italum in clypeo, Romanorumq; triumphos
Fecerat ignipotens, pugnataq; in ordine bella,
Stirpis ab Ascanio quondam genus omne futurum.
Tum si quis Latio cretus de sanguine uates

Prosequitur uarias oras, moresq; locorum
Medosq;, Aethiopasq;, & dites arboris Indos,
Immemor ille nimis patriæ, oblitus ue suorum,
Si non Italiæ laudes æquauerit astris,
Cui neque Medorum siluæ, neque Bactra, neque Indi,
Totaque thuriferis Panchaia certet arenis.
Quare etiam egregij uates ego carmina uestra
Haud equidem arguerim, qui pectora fessa legentum
Interdum, atque aures recreatis carmine dulci.
Non ego post Celei crates, post tribula dicta,
Rastraq;, plaustraq;, & inflexo cum uomere aratra
Addubitem flere extincti miserabile funus
Romani ducis, aut ruris laudare quietem
Post uites dictas Bacchi, & siluestria dona.
Vidi etiam qui iam perfecto munere longam
Subiecere moram extremo sub fine uagantes
Exactorum operum, uacua dum carmina musa
In longum traherent, cuius dulcedine mira
Fessi animi cuperent iterumque iterumque redire.
Me nulla icc irco quiret uis sistere, quin post
Naturas & apum dictas, & liquida mella
Tristis Aristæi questus, monitusque parentis
Prosequerer dulci sermone, & Protea uinctum,
Addam Threicij carmen miserabile uatis
Qualis populea queritur Philomela sub umbra,
Vt Rhodope, ut Pangæa fleant, Rhesi ut domus alta
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Non aliam ob causam reges qui in prælia euntes
Dinumerant, populosque, moram traxere canentes
Aut Ligurum regi ob casum Phaetontis amati

Dum gemit, & mæstum musa solatur amorem,
In siluis cano natas in corpore plumas,
Aut rursum Hippolytum superas uenisse sub auras
Pæonijs reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Nec uero interea quæ cuique insignia, quæ arma
Prætereunt, pingunt clypeos, atque Hercule pulchro
Pulcher Auentinus satus olim insigne paternum
Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus Hydram.
Sæpe etiam loca amœna canunt, & frigida Tempe.
Nunc uarijs pingunt cum floribus auricomum uer,
Nunc uirides liquidis inducunt fontibus umbras,
Crebraque fluuiorum in ripis spatiantur opacis
Aut Veneti Eridani, aut Aetoli Acheloi.
Addunt & Panas, Faunos, Dryadasq; puellas,
Et centum æquoreas Nereo genitore sorores.
Sæpe tamen memorandum inter ludicra memento
Permiscere aliquid, breuiter mortalia corda
Quod moueat, tangens humanæ commoda uitæ,
Quodque olim iubeant natos meminisse parentes.
At non exiguis etiam te insistere rebus
Abnuerim, si magna uoles componere paruis,
Aut apibus Tyrios, aut Troia ex urbe profectos
Formicis, Libycum properant dum linquere littus.
Sed non Ausonij recte fœdissima musca
Militis æquarit numerum, cum plurima mulctram
Peruolitat, neque enim in Latio magno ore sonantem
Arma, ducesq; decet tam uiles decidere in res.
Nec dictis erit ullus honos, si cum actus ab urbe
Daunius hostili Teucris urgentibus heros
Vix pugna absistit, similis dicetur Asello,
Quem

Quem pueri læto pascentem pinguia in agro
Ordea stipitibus duris detrudere tendunt
Instantes, quatiuntque sudes per terga, per armos.
Ille autem campo uix cedere, & intereundum
Sæpe hic atque illic auidis insistere malis.
Omnia conueniunt, rerumq; simillima imago est,
Credo equidem, sed turpe pecus, nec Turnus asellum
Turnus auis, atauisq; potens dignabitur heros.
Aptius hanc speciem referet leo, quem neque terga
Ira dare, aut uirtus patitur, neque sufficit unus
Tendere tot contra, telisque obstare sequentum.
Hoc quoque non studijs nobis leuioribus instat
Curandum, ut, quando non semper uera profamur
Fingentes, saltem sint illa simillima ueris.
Vidi aliquos, qui, cum Glauco medio æquore belli
Tydides ferus occurrit, uix credere possunt
Tot traxisse moras longis sermonibus usos
Inter sese ambos, dum feruent omnia cæde.
Alter enim diri narrat fera fata Lycurgi,
Crimine damnati falso alter Bellerophontis
Facta refert, magna domitam uirtute Chimæram,
Et uictos pariter Solymos, & Amazonas armis.
Nam quæ multa canunt ficta, & non credita uates,
Dulcia quo uacuas teneant mendacia mentes,
Illis nulla fides, quam nec sibi denique aperti
Exposcunt, nec dissimulant, licet omnia obumbrent
Relligione Deum, quæ non credenda profantur.
Idcirco solis perhibent armenta locuta
Mortua, & in ueribus Vulcano tosta colurnis,
Vt minus acris equos itidem miremur Achillis,

Verbaque uelíferas roſtris fudiſſe carinas,
Omnia quæ porta ueniunt inſomnia eburna.
Diſce etiam, pulchri tibi ſi cura ordinis ulla eſt,
Res tantum ſemel effari. repetita bis aures
Ferre negant, ſubeunt feſſas faſtidia mentes.
Quanquam etiam hic noſtris cernes differre Pelaſgos.
Nam tibi non referent ſemel illi ſomnia Atridæ.
Nec ſat erit ſi rettulerint quid fortis Achilles
Mente dolens Danaum ſe ſe ſubduxerit armis,
Ipſe iterum Aeacides niſi ſolo in littore ponti
Flens eadem æquoreæ narrauerit omnia matri.
Quin etiam reges cum dant mandata ferenda,
Cuncta canunt prius ipſi, eadem mox carmine eodem
Miſſi oratores repetunt nihil ordine uerſo,
Non ſic Auſonius Venulus, legatus ab Arpis
Cum redit Aetoli referens reſponſa tyranni.
Altum alijs aſſurgat opus. tu nocte, dieque
Exiguum meditator, ubi ſint omnia culta,
Et uiſenda nouis iterumque, iterumque figuris.
Quod ſi longarum cordi magis ampla uiarum
Sunt ſpatia, anguſtis cum res tibi finibus arcta,
In longum trahito arte. uiæ tibi mille trahendi,
Mille modi. nam ficta potes multa addere ueris,
Et petere hinc illinc uariarum ſemina rerum.
Nonne uides, ut noſtra Deos in prælia ducant,
Hos Teucris, alios Danais ſocia arma ferentes,
Certanteſque inter ſe odijs, donec pater ipſe,
Concilium uocet, atque ingentes molliat iras?
Cum ſecura tamen penitus natura Deorum
Degat, & aſpectu noſtro ſummota quieſcat.

A ddunt infernasque domos regna inuia uiuis,
T artareosq; lacus, Ditemque, & Erinnyas atras.
T um uolucrum captant cantus, atque omina pennæ.
S æpe etiam hospitibus conuiuia læta receptis,
R egalesque canunt epulas, ubi multa repostis
N arrantur dapibus uario sermone uicißim,
N unc ludos celebrant magnorum ad busta uirorum,
A nnua nunc patrijs peragunt Dijs sacra periclo
S eruati quondam, laudesq; ad sidera tollunt
A ut Phœbi, monstro ingenti Pythone perempto,
A ut magni Alcidæ, Cacum ut uidere iacentem.
R ege sub Eurystheo tulerit quos ille labores
A lterni repetunt cantu. super omnia Caci
S peluncam adijciunt, spirantemq; ignibus ipsum.
A n memorem, quandoque omnes intendere neruos
C um libuit, uerbisque ipsam rem æquare canendo,
S eu dicenda feri tempestas horrida ponti,
V entorum & rabies, fractæque ad saxa carinæ
A ut siculo angusto, aut impacato Euxino?
S iue coorta repente lues, cum multa ferarum,
C orpora multa hominum leto data, siue Sicana
D icendum quantis terra tonet Aetna ruinis
P rorumpens atram cœli usque ad sidera nubem
T urbine fumantem piceo, & candente fauilla.
V idisti cum bella canunt horrentia, & arma
A rma fremunt, miscentq; equitum, peditumq; ruinas.
A nte oculos Martis se se offert tristis imago,
N on tantum ut dici uideantur, sed fieri res,
V nde ipsis nomen Graij fecere poetis:
A rmorum fragor audiri, gemitusq; cadentum,

Cædentumque ictus, & inania uota precantum.
Quis quoque, cum captas euoluunt hostibus urbes,
Temperet à lachrymis? tectorum ad culmina sæuas
Ire faces, passimq; domos inuoluere flammas.
Cernere erit, trepidosq; senes, puerosq; parentes
Amplexos, flentesq; ipsas ad sidera matres
Tollentes clamorem hostes interque, suosque,
Abstractasque nurus adytis, arisque Deorum
Et crinem laniare, & pectora tundere palmis,
Hos fugere, ast illos ingentem abducere prædam,
Perque domos, perque alta ruunt delubra Deorum,
Atque huc, atque illuc tota discurritur urbe.
Quid cum animis sacer est furor additus, atq; potēs uis?
Nam uariant species animorum, & pectora nostra
Nunc hos, nunc illos multo discrimine motus
Concipiunt, seu quod cœli mutatur in horas
Tempestas, hominumque simul quoque pectora mutant,
Seu quia non ijdem respondent sæpe labore
Sensus effœti, atque animus cum corpore languet,
Seu quia curarum interdum, uacuique doloris,
Interdum tristes cæco intus tundimur æstu.
Dij potius nostris ardorem hunc mentibus addunt
Dij potius, felixque ideo qui tempora quiuit;
Aduentumq; Dei, & sacrum expectare calorem,
Paulisperque operi posito subducere mentem,
Mutati donec redeat clementia cœli.
Sponte sua ueniet iustum (ne accersite) tempus.
Interdum & siluis frondes, & fontibus humor
Desunt, nec uictis semper caua flumina ripis
Plena fluunt, nec semper agros uer pingit apricos.

Sors eadem incertis contingit sæpe poetis.
Interdum exhaustæ languent ad carmina uires,
Absumptusq; uigor, studiorumq; immemor est mens.
Torpescunt sensus, circum præcordia sanguis
Stat gelidus. credas penitus migrasse camœnas.
Notaq; nunquam ipsum rediturum in pectora Phœbum.
Nil adeo Musæ nil subuenit auctor Apollo.
Ah quoties aliquis frustra consueta retentat
Munera, nec cernit cœlum se tendere contra,
Aduersosque Deos, atque implacabile numen?
Quidam autem inuentus, qui sæpe reduceret auras
Optatas ueterum cantando carmina uatum,
Paulatimq; animo blandum inuitaret amorem,
Donec collectæ uires, animique refecti,
Et rediit uigor ille, uelut post nubila, & imbres
Sol micat æthereus. unde hæc tam clara repente
Tempestas? Deus ecce Deus iam corda fatigat,
Altius insinuat uenis, penitusque per artus
Diditur, atque faces sæuas sub pectore uersat.
Nec se iam capit acer agens calor, igneaq; intus
Vis sæuit, totoque agitat se corpore numen.
Ille autem exultans iactat iam non sua uerba,
Oblitusque hominem, mirum sonat. haud potis ignem
Excutere. inuitum miratur se ire, rapique
Præcipitem te Phœbe uocans, te Phœbe prementem
Vociferans, plenusque Deo, stimulisque subactus
Haud placidis. non ille dapum, non ille quietis,
Aut somni memor hanc potis est deponere curam.
Sæpe etiam in somnis memores Phœbeia uersant
Munera, & inuenti quidam qui sæpe sopore

In medio Musis cecinere, & Apolline digna.
Tantus amor famæ, præsentis tanta Dei uis.
Ne tamen ab nimium puer ò ne fi le calori.
Non te fortuna semper permittimus uti,
Præsentique aura, sæuum dum pectore numen
Insidet. at potius ratioque, & cura resistat,
Freno siste furentem animum, & sub signa uocato,
Et premere, & laxas scito dare cautus habenas.
Atque ideo semper tunc expectare iubemus.
Dum fuerint placati animi, compressus, & omnis
Impetus. hic recolens sedato corde reuise
Omnia, quæ cæcus menti subiecerit ardor.
Præterea haud lateat te nil conarier artem,
Naturam nisi ut assimulet, propiusque sequatur.
Hanc unam uates sibi proposuere magistram,
Quicquid agunt, huius semper uestigia seruant.
Hinc uarios moresq; hominum, moresq; animantum,
Aut studia imparibus diuisa ætatibus apta
Effingunt facie uerborum, & imagine reddunt:
Quæ tardosque senes deceant, iuuenesque uirentes,
Fœmineumque genus, quantum quoque rura colenti,
Aut famulo distet regum alto è sanguine cretus.
Nam mihi non placeat, teneros si sit grauis annos
Telemachus supra, senior si Nestor inani
Gaudeat & ludo, & canibus, pictis ue pharetris.
Et quoniam in nostro multi persæpe loquuntur
Carmine, uerba illis pro conditione uirorum,
Aut rerum damus, & proprij tribuuntur honores,
Cuique suus, seu mas, seu fœmina, siue Deus sit.
Semper enim summus diuum pater, atque hominum rex

I pse in concilo fatur, si forte coorta
S editio, paucis: at non Venus aurea contra
P auca refert Teucrum indignos miserata labores.
I ngreditur furijs, atque alta silentia rumpit
A cta furore graui Iuno, ac fœta usque querelis.
C unque etiam iuueni gliscat uiolentia maior,
A rdens cui uirtus, animusq; in pectore præsens,
N ulla mora in Turno, nec dicta animosa retractat.
S tat conferre manum, & certamine prouocat hostem
D esertorem Asiæ, uerum quantum ille feroci
V irtute exuperat, tanto est impensius æquum
E t pietate grauem, & sedato corde Latinum
C onsulere, atque omnes metuentem expendere casus.
Multum etiam intererit, Dido ne irata loquatur,
A n pacato animo. Libycas si linquere terras
T roianus paret, & desertum fallere amorem,
S æuiet, ac tota paßim bacchabitur urbe.
Mentis inops, immanis, atrox uerba aspera rumpet,
C onfusasque dabit uoces incertaque, & anceps
Quæ quibus ante ferat. quantum ab distabit ab illa
D idone, excepit Teucros quæ nuper egentes
S oluere corde metum, atque iubens secludere curas,
I nuitansque suis uellent considere regnis?
N ec te oratores pigeat, artisque magistros
C onsuluisse, Sinon Phrygios quo fallere poßit
A rte dolis quocunque animos impellere doctus,
Quo ue tenere queat Graios fandi auctor Vlysses
S tante domum Troia tandem discedere certos.
Quid tibi nunc dulcem præ cunctis Nestora dicam,
Qui toties inter primores Argiuorum

Ingentes potuit uerbis componere lites,
Et mulcere animos, & mollia fingere corda?
Artibus his certe Cytherea instructa, dolisq;
Arma rogat nato genitrix, & adultera læsum
Vulcanum alloquitur, dictisque aspirat amorem.
Nam causas petit ex alto indeprensa, uirique
Circuit occulta uerborum indagine mentem.
Discitur hinc etenim sensus, mentesque legentum
Flectere, diuersosq; animis motus dare, ut illis
Imperet arte potens (dictu mirabile) uates.
Nam semper seu læta canat, seu tristia mœrens,
Affectus implet tacita dulcedine mentes.
Quem non Threicij quondam sors aspera uatis
Molliat, amissam dum solo in littore secum
Eurydice solans ægrum testudine amorem
Te ueniente die, te decedente uocaret?
Quid? puer Euryalus cum pulchros uoluitur artus,
Ah dolor, inque humeros lapsa ceruice recumbens
Languescit moriens, ceu flos succisus aratro.
Ardet adire animus lectori, & currere in ipsum
Volscentem, pueriq; manum supponere mento
Labenti, ac largum frustra prohibere cruorem
Purpureo niueum signantem flumine pectus.
Postremo, tibi siqua instant dicenda, ruborem
Quæ tenerum incuterent Musis adaperta, chorisq;
Virgineis, molli uel præterlabere tactu
Dißimulans, uel uerte alio, & rem suffice fictam.
Si pater omnipotens tonitru cœlum omne ciebit,
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deueniant, pudor ulterius nihil addere curet.

Nam sat erit, tellus si prima, & conscius æther
Connubij dent signum, ululentq; in uertice Nymphæ.
Neue alijs impar nimium ne Troilus armis
Ah puer infelix facito concurrat Achilli,
Quam quibus in Libyco conspexit littore pictum
Illum Anchisiades heros, dum uictus Anhelis
Fertur equis, curruque hæret resupinus inani,
Nec pueri ueros congressus dicere cures.
Quid deceat, quid non, tibi nostri ostendere possunt.
Inuenta ex alijs disce, & te plurima Achiuos
Consulere hortamur ueteres, Argiuaque regna
Explorare oculis, & opimam auertere gazam
In Latium, atque domum lætum spolia ampla referre:
Haud minor est adeo uirtus, si te audit Apollo,
Inuenta Argiuum in patriam conuertere uocem,
Quàm si tute aliquid intactum inueneris ante.
Aspice ut insignis peregrino incedat in auro
Fatidicæ Mantus, & Minci filius amnis,
Fulgeat ut magni exuuias indutus Homeri,
Nec pudet. egregias artis ostenderit esto
Græcia, tradiderit Latio præclara reperta,
Dum post in melius aliunde accepta Latini
Omnia retulerint, dum longe maxima Roma
Vt belli studijs, ita doctis artibus omnes,
Quod Sol cunque uidet terrarum, anteiuerit urbes.
Dij Romæ indigetes, Troiæ tuque auctor Apollo,
Vnde genus nostrum cœli se tollit ad astra,
Hanc saltem auferri laudem prohibete Latinis.
Artibus emineat semper, studijsque Mineruæ
Italia, & gentes doceat pulcherrima Roma,

Quandoquidem armorum penitus fortuna recessit,
T anta Italos inter creuit discordia reges.
I psi nos inter sæuos distringimus enses,
N ec patriam pudet externis aperire tyrannis.
S pes tamen Italiæ prostratæ affulserat ingens
N uper, & egregijs animos erexerat ausis
H eu frustra. inuidit laudi fors læua Latinæ,
N ec dum fata malis Italum exaturata quierunt.
I am gentes longe positæ trepidare, ducesque
E xterni. iam diues Arabs, iam Nilus, & Indus
A udierant longe Tusci decora alta Leonis,
A udierant Medycumq; genus, stirpemq; Deorum.
I am tum ille egregias curas accinxerat ardens
P ro patriæ decore, pro libertate sepulta
A ntiquæ Ausoniæ germano fretus Iulo,
Qui cum partitus curarum ingentia semper
P ondera commissas rerum tractabat habenas
I dem regnatorq; hominum, diuumq; sacerdos.
I amque illum Europæ reges, gensque omnis in unum
C onuersique oculos, conuersique ora tenebant.
I amque duces animis illum concordibus omnes
V elle sequi trepidos in Turcas arma parantem.
I llum quadriiugo inuectum per mœnia curru
R oma triumphato uidisses protinus orbe.
I llum Thybri pater lætanti spumeus alueo
E xciperes Tuscus Tuscum, ueheresque per undas
Miratus habitusque nouos, hominumque figuras.
I ssent post currus capti longo ordine reges,
O blitusque minas minor iret barbarus hostis,
Qui uictis Solymis nunc, atque oriente subacto

E xultat fidens, orbisque affectat habenas
E fferus, atque Italæ iam iam (scelus) imminet oræ.
V isendi studio paßim Romana iuuentus
P er fora, perque uias festa discurreret urbe.
I pse suos solio fulgens pater aureus alto
A spiceret ciues longo post tempore uisos,
B arbaricumque aurum, prædæque iuberet aceruos
S acratis adytis, penitusque alta arce reponi.
V erum heu (Dij uestrum crimen) spes tanta repente
I taliæ absumpta, ac penitus fiducia ceßit.
E gregius moriens heros secum omnia uertit.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. POETICORVM LIBER TERTIVS.

Vnc autem linguæ studium, moremq́; loquendi,
Quem uates, Musæque probent, atq; auctor Apollo,
Expediam, curam extremam, finemq́; laborum.
Discendum indicia, & uerborum lumina quæ sint
Munere Pieridum lustrandis addita rebus.
Ne te opere incœpto deterreat ardua meta,
Audendum puer, atque inuicto pectore agendum.
Iam te Pierides summa en de rupe propinquum
Voce uocant, uiridiq́; ostentant fronde coronam
Victori, atque animo stimulos hortatibus addunt.
Iamq́; rosas calathis spargunt per nubila plenis
Desuper, & florum placido te plurima nimbo
Tempestas operit, gratumq́; effusus odorem
Ambrosiæ liquor aspirat diuina uoluptas.
Verborum in primis tenebras fuge, nubilaq́; atra.
Nam neque (si tantum fas credere) defuit olim
Qui lumen iucundum ultro, lucemq́; perosus
Obscuro nebulæ se circunfudit amictu.
Tantus amor noctis, latebræ tam dira cupido.
Ille ego sim, cui Pierides dent carmina Musæ
Lumine clara suo, externæ nihil indiga lucis.
Nec tamen id uotis optandum denique magnis.

Ipse uolens per te poteris, uis dædala fandi
Tot se adeo in facies, tot se conuertit in ora
Mille trahens uaria secum ratione colores.
Mille modis aperire datur mentisq; latebras,
Quique latent tacito arcani sub pectore motus.
Si tibi, dum trepidas, non hac successerit, & lux
Non datur hinc, te uerte alio, lumenque require
Nunc hac, nunc illac, donec diffulserit ultro,
Claraq; tempestas cœlo radiarit aperto.
Quin, etiam angustis si non urgebere rebus,
Cum fandi tibi mille uiæ, tibi mille figuræ
Occurrent, tu mille uias, tu mille figuras
Nunc hanc, nunc aliam ingredere, & mutare memento
Iamque hos, iamque alios haud segnis sumere uultus.
Nempe inde illectas aures immensa uoluptas
Detinet, & dulci pertentat pectora motu.
Ergo omnem curam impendunt, ut cernere nusquam
Sit formas similes naturæ exempla sequuti,
Dißimili quod sint facie quæcunque sub astris
Vitales carpunt auras, genus omne ferarum,
Atque hominum, pictæ uolucres, mutæq; natantes.
Nonne uides uerbis ut ueris sæpe relictis
Accersant simulata, aliundeque nomina porro
Transportent, aptentque alijs ea rebus, ut ipsæ
Exuuiasque nouas, res, insolitosque colores
Indutæ sæpe externi mirentur amictus
Vnde illi, lætæque aliena luce fruantur,
Mutatoque habitu, nec iam sua nomina mallent?
Sæpe ideo cum bella canunt, incendia credas
Cernere, diluuiumq; ingens surgentibus undis.

Contra etiam Martis pugnas imitabitur ignis,
Cum furit accensis acies Vulcania campis.
Nec turbato oritur quondam minor æquore pugna.
Confligunt animosi Euri certamine uasto
Inter se, pugnantq; aduersis molibus undæ.
Vsque adeo paßim sua res insignia lætæ
Permutantque, iuuantque uicißim, & mutua se se
Altera in alterius transformat protinus ora.
Tum specie capti gaudent spectare legentes.
Nam diuersa simul datur è re cernere eadem
Multarum simulacra animo subeuntia rerum.
Ceu cum forte olim placidi liquidißima ponti
Aequora uicina spectat de rupe uiator.
Tantum illi subiecta oculis est mobilis unda.
Ille tamen siluas, interque uirentia prata
Inspiciens miratur, aquæ quæ purior humor
Cuncta refert, captosque eludit imagine uisus.
Non aliter uates nunc huc traducere mentes
Nunc illuc, animisque legentum apponere gaudet
Diuersas rerum species, dum tædia uitat.
Res humiles ille interea non secius effert
Splendore illustrans alieno, & lumine uestit,
Verborumque simul uitat dispendia parcus.
Hunc fandi morem (si uera audiuimus) ipsi
Cælicolæ exercent cæli in penetralibus altis,
Pieridum chorus in terras quem detulit olim,
Atque homines docuere, Deum præclara reperta.
Illæ etenim Iouis æthereæ dicuntur in aula
Immixtæ superis festas agitare choreas,
Et semper canere alternæ, Phœbique fruuntur

Colloquio, uatumque inspirant pectora ab alto.
Nec tamen haud solis fugit hæc me nota poetis,
Verum etiam auctores alij experiuntur, & audent,
Præcipue orantes causas, fandique magistri,
Seu sontes tendant legum compescere habenis,
Seu caros cupiant atris è mortis amicos
Faucibus eripere, & defletos reddere luci.
Quin etiam agricolas ea fandi nota uoluptas
Exercet, dum læta seges, dum trudere gemmas
Incipiunt uites, sitientiaque ætheris imbrem
Prata bibunt, ridentque satis surgentibus agri.
Hanc uulgo speciem propriæ penuria uocis
Intulit, indictisque urgens in rebus egestas.
Quippe ubi se uera ostendebant nomina nusquam,
Fas erat hinc, atque hinc transferre simillima ueris.
Paulatim accreuere artes, hominumque libido,
Quodque olim usus inops reperit, nunc ipsa uoluptas
Postulat hunc addens uerborum rebus honorem.
Sic homines primum uenti uis aspera adegit,
Vitandique imbres stipulis horrentia tecta
Ponere, & informi sedem arctam claudere limo.
Nunc altæ æratis trabibus, Parijsque columnis
Regifico surgunt ædes ad sidera luxu.
Parcius ista tamen delibant, & minus audent
Artifices alij, nec tanta licentia fandi
Cuique datur solis uulgo concessa poetis.
Nempe pedum hi duris cohibentur legibus, & se
Sponte sua spatijs angusti temporis arctant.
Liberius fas campum alijs decurrere apertum.
Sacri igitur uates facta, atque infecta canentes

Libertate palam gaudent maiore loquendi,
Quæsitique decent cultus magis, atque colores
Insoliti, nec erit tanto ars deprensa pudori.
Crebrius hi fando gaudent super æthera miris
Tollere res (nec sit fas tantum credere) dictis.
It cœlo clamor, tremit omnis murmure olympus.
Nec mora, bis uocem ingeminant, urbisque ruinas,
Fataque, præliaque, & sortem execrantur iniquam,
O' pater, ò patria, ò Priami domus inclyta quondam,
Clamantes, cecidit prò Iuppiter Ilion ingens.
Quid cum Neptunum dicunt mare, uina Lyæum,
Et Cererem frumenta, patrumq; è nomine natos
Significant, memorantque urbes pro ciuibus ipsis?
Atque ideo timor attonitos cum inuaserit Afros,
Africa terribili tremet horrida terra tumultu.
Nec deerit, tibi pro fluuijs, proque omnibus undis
Pocula qui presſis Acheloia miſceat uuis.
Ecce autem subitis conuersi uocibus ultro
Sæpe aliquem longe absentem, desertaque, & antra,
Et solos montis affantur. sæpe salutant
Siluasque, fluuiosque, & agros, sensuq; carentes
Speluncas, uelut hæc sint responsura uocata,
Et uos ò uacui compellant nomine saltus.
Præterea uerbis inimicos addere sensus
Oppositis, dum disſimulant, aliudque uidebis
Sæpe loqui, atque aliud simulata condere mente.
Egregia interea coniux ita nocte suprema
Deiphobo fidum capiti subduxerat ensem.
Nec minus insignis Drances, cum stragis aceruos
Tot dedit, & claris insignijt arua trophæis.

Quid

Quid sequar ulterius, quanta dulcedine captas
Detineant aures, uocem cum rursus eandem
Ingeminant, modo non uerborum cogat egestas?
Pan etiam Arcadia neget hoc si iudice præsens,
Pan etiam Arcadia dicam te iudice uanum.
Hæc adeo cum sint, cum fas audere poetis
Multa modis multis, tamen obseruare memento
Siquando haud proprijs rem mauis dicere uerbis,
Translatisque aliunde notis, longeque petitis,
Ne nimiam ostendas, quærendo talia, curam.
Nanque aliqui exercent uim duram, & rebus iniqui
Natiuam eripiunt formam indignantibus ipsis,
Inuitasque iubent alienos sumere uultus.
Haud magis imprudens mihi erit, & luminis expers
Qui puero ingentes habitus det ferre gigantis,
Quàm siquis stabula alta, lares appellet equinos,
Aut crines magnæ genitricis gramina dicat.
Præstiterit uero faciem, spolia & sua cuique
Linquere, & interdum proprijs rem prodere uerbis,
Indicijsque suis, ea sint modo digna Camœnis.
Res etiam poteris rebus conferre uicißim,
Nominibusque ambas uerisque, suisque uocare.
Quod faciens, fuge uerborum dispendia, paucisque
Includas numeris, unde illa simillima imago
Ducitur, & breuiter confer. ne forte priorum
Oblitus sermonum alio traducere mentem,
Inque alia ex alijs uideare exordia labi.
Iamque age uerborum qui sit delectus habendus,
Quæ ratio, nam nec sunt omnia uersibus apta.

Omnia nec pariter tibi sunt uno ordine habenda.
Versibus ipsa etiam diuisa, & carmina quantum
Carminibus distant, tantum distantia uerba
Sunt etiam inter se, quanuis communia multa
Interdum inuenies uersus diffusa per omnes.
Multa decent scenam, quæ sunt fugienda canenti
Aut Diuum laudes, aut Heroum inclyta facta.
Ergo alte uestiga oculis, aciemque uoluta
Verborum silua in magna, tum accommoda Musis
Selige, & insignes uocum depascere honores,
Vt nitidus puro uersus tibi fulgeat auro.
Reijce degenerem turbam nil lucis habentem,
Indecoresque notas, ne sit non digna supellex.
Quo fieri id poßit, ueterum te semita uatum
Obseruata docebit. adi monimenta priorum
Crebra oculis, animoque legens, & multa uoluta.
Tum quanuis, longe si quis supereminet omnes,
Virtutem ex illo, ac rationem discere fandi
Te iubeam, cui contendas te reddere semper
Aßimilem, atque habitus, greßusq; effingere euntis,
Quantum fata sinunt, & non auersus Apollo,
Haud tamen interea reliquum explorare labores
Abstiteris uatum moneo, suspectaque dicta
Sublegere, & uariam ex cunctis abducere gazam,
Nec dubitem uersus hirsuti sæpe poetæ
Suspensus lustrare, & uestigare legendo,
Sicubi se quædam forte inter commoda uersu
Dicta meo ostendant, quæ mox melioribus ipse
Auspicijs proprios poßim mihi uertere in usus

Detersa prorsus prisca rubigine scabra.
F lumina sæpe uides immundo turbida limo.
H aurit aquam tamen inde frequens concursus, & altis
I mportant puteis ad pocula. desuper illa
O ccultis diffusa canalibus influit, omnemque
I llabens bibulas labem exuit inter arenas.
N il adeo incultum, quod non splendescere poßit,
P ræcipue si cura uigil non desit, & usque
Mente premas, multumq; animo tecum ipse uolutes.
A tque ideo ex priscis semper quo more loquamur
D iscendum, quorum depascimur aurea dicta,
P ræcipuumque auidi rerum populamus honorem.
A spice ut exuuias, ueterumq; insignia nobis
A ptemus. rerum accipimus nunc clara reperta,
N unc seriem, atq; animum uerborum, uerba quoq; ipsa,
N ec pudet interdum alterius nos ore loquutos.
C um uero cultis moliris furta poetis,
C autius ingredere, & raptus memor occule uersis
V erborum indicijs, atque ordine falle legentes
Mutato. noua sit facies, noua prorsus imago.
Munere (nec longum tempus) uix ipse peracto
D icta recognosces ueteris mutata poetæ.
S æpe palam quidam rapiunt, cupiuntque uideri
O mnibus intrepidi, ac furto lætantur in ipso
D eprensi, seu cum dictis nihil ordine uerso
L onge alios ijsdem sensus mira arte dedere,
E xueruntque animos uerborum impune priores.
S eu cum certandi priscis succensa libido,
E t possessa diu sed enim male condita uictis

Extorquere manu iuuat, in meliusq; referre.
Ceu sata, mutatoq; solo felicius olim
Cernimus ad cœlum translatas surgere plantas.
Poma quoque utilius succos oblita priores
Proueniunt, sic regna Asiæ, Troiæque penates
Transtulit, auspicijs Phrygius melioribus heros
In Latium, quanuis (nam Diuum fata uocabant)
Inuitus Phœnissa tuo de littore cesit;
Nec connubia læta, nec incepti Hymenæi
Flexerunt immitem animum. tu uicta dolore
Occidis, & curæ uix ipsa in morte relinquunt.
Nunquam ò Dardaniæ tetigissent uestra carinæ
Littora, fors nulli poteras succumbere culpæ.
Ergo agite ò mecum securi accingite furtis
Vna omnes pueri, passimque auertite prædam.
Infelix autem (quidam nam sæpe reperti)
Viribus ipse suis temere qui fisus, & arti,
Externæ quasi opis nihil indigus abnegat audax
Fida sequi ueterum uestigia, dum sibi præda
Temperat heu nimium, atque alienis parcere creuit,
Vana superstitio, Phœbi sine numine cura.
Haud longum tales ideo lætantur, & ipsi
Sæpe suis superant monimentis, illaudatique
Extremum ante diem fœtus fleuere caducos,
Viuentesq; suæ uiderunt funera famæ.
Quám cuperent uano potius caruisse labore,
Eque suis alias didicisse parentibus artis?
Sæpe mihi placet antiquis alludere dictis,
Atque aliud longe uerbis proferre sub ijsdem.

N ec mea tam sapiens per se se prodita quisquam
F urta redarguerit, quæ mox manifesta probabunt
E t nati natorum, & qui nascentur ab illis.
T antum absit, pœnæ metuens infamis ut ipse
F urta uelim tegere, atque meas celare rapinas.
N on tamen omnia te priscis fas fidere, qui non
O mnia sufficient. quærenti pauca labore
A ttentanda tuo nondum ulli audita supersunt.
N os etiam quædam iccirco noua condere nulla
R elligio uetat, indictasque effundere uoces.
N e uero hæc penitus fuerint ignota, suumque
A gnoscant genus, & cognatam ostendere gentem
P oßint, ac stirpis nitantur origine certæ.
V sque adeo patriæ tibi si penuria uocis
O bstabit, fas Graiugenum felicibus oris
D euehere informem massam, quam incude Latina
I nformans patrium iubeas dediscere morem.
S ic quondam Ausoniæ succreuit copia linguæ.
S ic auctum Latium, quo plurima transtulit Argis
V sus, & exhaustis Itali potiuntur Athenis.
N onne uides medijs ut multa erepta Mycenis
G raia genus fulgent nostris immixta, nec ullum
A pparet discrimen. eunt insignibus æquis
V ndique per Latios & ciuis, & aduena tractus.
I am dudum nostri ceßit sermonis egestas.
R aro uber patriæ, tibi raro opulentia deerit.
I pse suis Cicero thesauris omnia promet,
A uctoresq; alij nati felicibus annis
O mnia sufficient, nec solis crede poetis.

S aepe etiam uidi ueterum inter carmina uatum
B arbarico uersus cultu, gazaq; superbos,
B elgicaque immisit trans alpes esseda Gallus
I n Latium, & longae Macedum uenere sarissae.
E t metuam ne deficiat me larga supellex
V erborum, angustiq; premat sermonis egestas?
Quin & uicta situ, si me penuria adaxit,
V erba licet renouare, licet tua sancta uetustas
V atibus indugredi sacraria. saepius olli
A etatis gaudent insignibus antiquai,
E t ueterum ornatus induti incedere auorum.
N on tamen ille ueter squalor fuat undiq;, & ater
V erborum situs. his modo ius adsit denique, quando
C opia non desit, quorum nunc peruius usus.
T um quoque si deerunt rebus sua nomina certa,
F as illas apta uerborum ambire corona,
E t late circunfusis comprendere dictis.
V erba etiam tum bina iuuat coniungere in unum
Molliter inter se uinclo sociata iugali.
V erum plura nefas uulgo congesta coire,
I psaque quadrifidis subniti carmina membris.
I tala nec passim fert monstra tricorpora tellus.
H orresco diros sonitus, ac leuia fundo
I nuitus perterricrepas per carmina uoces.
A rgolici quos ista decet concessa libido,
T alia connubia, & tales celebrent Hymenaeos,
T ergeminas immane struant ad sidera moles
P elion addentes ossae, & Pelio Olympum.
A t uerbis etiam partes ingentia in ambas

Verba interpositis proscindere, seque parare,
Deterere interdum licet, atque abstraxe secando
Exiguam partem, & strinxisse fluentia membra.
Iccirco siquando ducum referenda, uirumque
Nomina dura nimis dictu, atque asperrima cultu,
Illa aliqui, nunc addentes, nunc inde putantes
Pauca minutatim, leuant, ac mollia reddunt,
Sichæumque uocant mutata parte Sicarbam.
Hinc mihi Titanum pugnas, & sæua gigantum
Bella magis libeat canere, Enceladiq; tumultus,
Quàm populos Itala quondam uirtute subactos,
Atque triumphatas diuerso à littore gentes.
Sed neque uerborum causa uis ulla canentem,
Consilium præter, cogat res addere inanes,
Nomina sed rebus semper seruire iubeto
Omnia perpendens uersus resonantia membra.
Verba etenim quædam ignarum te fallere possunt,
Ni uigiles, mandatum & munus obire recusent,
Furenturq; operi clam se se, & inertia cessent,
Cætera dum labor exercet concordia iussus
Quæque suus. tantum illa dabunt numerumq;, sonumq;.
Atque ideo quid ferre queant, quid quæque recusent
Explorare prius labor esto, & munera iusta
Mandato, ac proprium cunctis partire laborem.
Obscuros aliter crepitus, & murmura uana
Miscebis, ludesq; sonis fallacibus aures.
Nec tamen interdum uacuas, animoq; carentes
Addubitem ipse uolens incassum fundere uoces,
Verbaque, quæ nullo fungantur munere sensus,

Diues ut egregio tantum, & conspectus amictu
Versus eat, dulcique sono demulceat aures.
Atque adeo quæ sint ne uero quære profecto
Illa, tibi se sponte dabunt per se obuia paßim.
Sæpe autem ruptis uinclis exempta uolutes
Membra, & compactum quæsitor disiice uersum,
Post iterum refice, & partes in pristina redde
Partibus auulsas. nunquam te libera uinclis
Incautum fallent resoluto carmine uerba.
Huc ades. hic penitus tibi totum Helicona recludam.
Te Musæ puer hic faciles penetralibus imis
Admittunt, sacrisque adytis inuitat Apollo.
Principio quoniam magni commercia cœli
Numina concessere homini, cui carmina curæ,
Ipse Deum genitor diuinam noluit artem
Omnibus expositam uulgo, immeritisque patere.
Atque ideo, turbam quo longe arceret inertem
Angustam esse uiam uoluit, paucisque licere.
Multa adeo incumbunt doctis uigilanda poetis.
Haud satis est illis utcunque claudere uersum,
Et res uerborum propria ui reddere claras.
Omnia sed numeris uocum concordibus aptant,
Atque sono quæcunque canunt imitantur, & apta
Verborum facie, & quæsito carminis ore.
Nam diuersa opus est ueluti dare uersibus ora,
Diuersosque habitus, ne qualis primus, & alter,
Talis & inde alter, uultuq; incedat eodem.
Hic melior motuq; pedum, & pernicibus alis
Molle uiam tacito lapsu per leuia radit.

Ille autem membris, ac mole ignauius ingens
Incedit tardo molimine subsidendo.
Ecce aliquis subit egregio pulcherimus ore,
Cui lætum membris Venus omnibus afflat honorem.
Contra alius rudis informes ostendit & artus,
Hirsutumq; supercilium, ac caudam sinuosam
Ingratus uisu, sonitu illætabilis ipso.
Nec uero hæ sine lege datæ, sine mente figuræ,
Sed facies sua pro meritis, habitusque, sonusque
Cunctis, cuique suus, uocum discrimine certo.
Ergo ubi iam nautæ spumas salis ære ruentes
Incubuere mari, uideas spumare reductis
Conuulsum remis, rostrisq; tridentibus æquor.
Tunc longe sale saxa sonant, tunc & freta uentis
Incipiunt agitata tumescere littore fluctus
Illidunt rauco, atque refracta remurmurat unda
Ad scopulos, cumulo insequitur præruptus aquæ mons.
Nec mora, Trinacriam cernas procul intremere omnem
Funditus, & montes concurrere montibus altos.
Cum uero ex alto speculatus cœrula Nereus
Leniit in morem stagni, placidæq; paludis,
Labitur uncta uadis abies, natat uncta carina.
Hinc etiam solers mirabere sæpe legendo,
Sicubi Vulcanus siluis incendia misit,
Aut agro, stipulas flamma crepitante cremari.
Nec minus exultant latices, cum teda sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni.
Carmine nec leui dicenda est scabra crepido.
Tum, si læta canunt, hilari quoque carmina uultu

I nceelunt, lætumq; sonant haud segnia uerba,
S eu cum uere nouo rident prata humida. seu cum
P anditur interea domus omnipotentis olympi.
C ontra autem se se tristes inamabile carmen
I nduit in uultus, si forte inuisa uolucris
N octe sedens serum canit importuna per umbras,
V t quondam in bustis, aut culminibus desertis.
V erba etiam res exiguas angusta sequuntur,
I ngentesque iuuant ingentia, cuncta gigantem
V asta decent, uultus immanes, pectora lata,
E t magni membrorum artus, magna ossa, lacertiq;.
A tque ideo, si quid geritur molimine magno,
A dde moram, & pariter tecum quoq; uerba laborent
S egnia, seu quando ui multa gleba coactis
A eternum frangenda bidentibus, æquore seu cum
C ornua uelatarum obuertimus antemnarum.
A t mora si fuerit damno, properare iubebo.
S i se forte caua extulerit mala uipera terra,
T olle moras. cape saxa manu, cape robora pastor.
F erte citi flammas, date tela. repellite pestem.
I pse etiam uersus ruat, in præcepsq; feratur,
I mmenso cum præcipitans ruit Oceano nox,
A ut cum perculsus grauiter procumbit humi bos.
C umque etiam requies rebus datur, ipsa quoque ultro
C armina paulisper cursu cessare uidebis
I n medio interrupta. quierunt cum freta ponti,
P ostquam auræ posuere, quiescere protinus ipsum
C ernere erit, medijsq; inceptis sistere uersum.
Quid dicam, senior cum telum imbelle sine ictu

I nualidus iacit, & defectis uiribus æger?
N am quoque tum uersus segni pariter pede languet.
S anguis hebet, frigent effœtæ in corpore uires.
F ortem autem iuuenem deceat prorumpere in arces,
E uertisse domos, præfractaque quadrupedantum
P ectora pectoribus perrumpere, sternere turres
I ngentes, totoq; ferum dare funera campo.
Nulla adeo uatum maior prudentia, quàm se
A ut premere, aut rerum pro maiestate canendo
T ollere. nunc illos animum summittere cernas
V erborum parcos, humilique obrepere gressu,
T extaque uix gracili deducere carmina filo.
N unc illos uerbis opulentos, diuite uena
C ernere erit fluere, ac laxis decurrere habenis
F luxosq;, ingentesq;. redundat copia læta
V bere felici, uerborumque ingruit agmen
H ibernarum instar niuium, cum Iuppiter alpes
F rigidus aereas, atque alta cacumina uestit.
I nterdum uero cohibent undantia lora.
N on humiles, non sublimes media inter utrunque
L ittus arant ueluti spatia, & confinia radunt.
S ic demum portu læti conduntur in alto.
Quod superest, quæ postremo peragenda poetæ
E xpediam, postquam casus euaserit omnes,
S ignaque perpetuum deduxit ad ultima carmen,
E xultans animo uictor, lætusque laborum
N on totam subito præceps secura per urbem
C armina uulgabit. ah ne sit gloria tanti,
E t dulcis famæ quondam malesuada cupido.

At patiens operum semper, metuensq́; pericli
Expectet, donec sedata mente calorem
Paulatim exuerit, fœtusq́; aboleri amorem,
Ipse sui, curamq́; alio traduxerit omnem.
Interea fidos adit haud securus amicos,
Vtque uelint inimicum animum, frontisq́; seueræ
Dura supercilia induere, & non parcere culpæ
Hos iterum atque iterum rogat, admonitusq́; latentis
Grates lætus agit uitij, & peccata fatetur,
Sponte sua, quanuis etiam damnetur iniquo
Iudicio, & falsum queat ore refellere crimen.
Tum demum redit, & post longa obliuia per se
Incipit hic illic ueterem explorare laborem.
Ecce autem ante oculos noua se fert undique imago,
Longe alia heu facies rerum, mutataq́; ab illis
Carmina, quæ tantum ante recens confecta placebant.
Miratur tacitus, nec se cognoscit in illis
Immemor, atque operum piget, ac se se increpat ultro.
Tum retractat opus commissa piacula doctæ
Palladis arte luens, nunc hæc, nunc reijcit illa
Omnia tuta timens, melioraq́; sufficit illis,
Attondetque comas stringens, siluamq́; fluentem,
Luxuriemque minutatim depascit inanem
Exercens durum imperium, dum funditus omnem
Nocturnis instans operis, operisque diurnis
Versibus eluerit labem, & commissa piarit.
Arduus hic labor. hic autem durate poetæ,
Gloria quos mouet æternæ pulcherrima famæ.
Tum siqua est etiam pars imperfecta relicta,

Olim dum properat furor, ingenijque morari
Tempestas renuit, suppletq́; & uersibus affert
Inualidis miseratus opem, claudisque medetur.
Nec semel attrectare satis, uerum omne quotannis
Terque quaterque opus euoluendum, uerbaque uersis
Aeternum immutanda coloribus, omne frequenti
Saepe reuisendum studio per singula carmen.
Quod non una dies, fors afferet altera, & ultro
Nullo olim studio, nulla olim in carmine cura
Deprensae per se prodentur tempore culpae,
Quaeque latent uariae densa inter nubila pestes.
Quin etiam doctum multum iuuet ille laborem,
Qui uarias coeli creber, mutauerit oras.
Nanque etiam mutant animi, genioque locorum
Diuersas species, diuersos pectora motus
Concipiunt, nostrisque nouae se mentibus offert
Vltro aliquid semper lucis, tenebraeq́; recedunt,
Atque nouos operi semper fas addere flores.
Verum esto hic etiam modus. huic imponere curae
Nesciuere aliqui finem, medicasque secandis
Morbis abstinuisse manus, & parcere tandem
Immites, donec macie confectus, & aeger
Aruit exhausto uelut omnis sanguine foetus,
Natiuumque decus posuit, dum plurima ubique
Deformat sectos artus inhonesta cicatrix.
Tuque ideo uitae usque memor breuioris, ubi annos
Post aliquot (neque enim numerum, neq; tempora pono
Certa tibi) addideris decoris satis, atque nitoris,
Rumpe moras, opus ingentem dimitte per orbem,

P erque manus, perque ora uirum permitte uagari.
C ontinuo læto te dulces undique amici
G ratantes plausu excipient. tua gloria cœlo
S uccedet, nomenq; tuum sinus ultimus orbis
A udiet, ac nullo diffusum abolebitur æuo.
E t dubitamus opes animo contemnere auari,
N ec potius sequimur dulces ante omnia Musas.
O' fortunati, quibus olim hæc numina dextra
A nnuerint præcepta sequi, quæ ue ipse canendo
I ussa dedi plenus Phebo, attonitusque furore.
Quando non artes satis ullæ, hominumque labores,
E t mea dicta parum prosint, ni desuper adsit
A uxilium, ac præsens fauor omnipotentis olympi.
I pse uiam tantum potui docuisse repertam
A onas ad montes, longeque ostendere Musas
P laudentes celsæ choreas in uertice rupis,
Quo me haud ire sinunt unquam fata inuida, & usque
A bsterrentq;, arcentq; procul, nec summa iugi unquam
F as prensare manu fastigia. sat mihi, siquem
S iquem olim longe aspiciam mea fida sequutum
I ndicia exuperasse uiam, summoque receptum
V ertice, & hærentes socios iuga ad alta uocantem.
S ed non nulla tamen nostri quoque gratia facti
F orsan erit. me fida olim præcepta canentem
S tipabunt iuuenes denso circum agmine fusi,
E t uocem excipient intenti sensibus omnes.
T um uitæ si iusta meæ procedere lustra
F ata sinent, nec me uiridi succiderit æuo
I mpia mors, olli gelida tardante senecta

L anguentem, & sera defessum ætate magistrum
C ertatim prensa super alta cacumina dextra
S æpe trahent, ultroq; ferent per amœna locorum,
E t summi inualidum sistent ad limina Phœbi
C antantem Musas, uatumq; inuenta piorum.
V irgilij ante omnes læti hic super astra feremus
C arminibus patrijs laudes. decus unde Latinum,
V nde mihi uires, animus mihi ducitur unde.
P rimus ut Aonijs Musas deduxerit oris
A rgolicum resonans Romana per oppida carmen,
V t iuuenis Siculas siluis inflarit auenas,
V tque idem Ausonios animi miseratus agrestes
E xtulerit sacros ruris super æthera honores
T riptolemi inuectus uolucri per sidera curru,
R es demum ingressus Romanæ laudis ad arma
E xcierit Latium omne, Phrygumq; instruxerit alas
V erba Deo similis. decus à te principe nostrum
O mne pater. tibi Graiugenum de gente trophæa
S uspendunt Itali uates tua signa sequuti.
O mnis in Elysiis unum te Græcia campis
Miraturque, auditque ultro, assurgitque canenti.
T e sine nil nobis pulchrum. omnes ora Latini
I n te, oculosque ferunt uersi. tua maxima uirtus
O mnibus auxilio est. tua libant carmina passim
A ssidui, primis & te uenerantur ab annis.
N e tibi quis uatum certauerit. omnia cedant
S ecla, nec inuideant primos tibi laudis honores.
F ortunate operum, tua præstans gloria fama,
Quo quenquam aspirare nefas, sese extulit alis.

N il adeo mortale sonas. tibi captus amore
I pse suos animos, sua munera lætus Apollo
A ddidit, ac multa præstantem insignijt arte.
Quodcunque hoc opis, atque artis, nostrique reperti
V ni grata tibi debet præclara iuuentus,
Quam docui, & rupis sacræ super ardua duxi,
D um tua fida lego uestigia, te sequor unum
O' decus Italiæ, lux ò clarißima uatum.
T e colimus. tibi serta damus, tibi thura, tibi aras,
E t tibi rite sacrum semper dicemus honorem
C arminibus memores. salue sanctißime uates.
L audibus augeri tua gloria nil potis ultra,
E t nostræ nil uocis eget. nos aspice præsens,
P ectoribusq; tuos castis infunde calores
A dueniens pater, atque animis te te insere nostris.

FINIS.

MARCI HIERONYMI VIDAE

CREMONENSIS

BOMBYCVM LIB. II

AD ISABELLAM ESTENSEM

MARCHIONISSAM

MANTVAE

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. BOMBYCVM LBER PRIMVS

Vos mores, quas aut paruis reptantibus artes
q *Iuppiter addiderit, quæ fila tenacia Serum*
Ore uomunt saturæ, uos mecum euoluite Nymphæ
Seriades. uos lanifici gregis aurea nostis
Munera, quæ pater Italiæ prior intulit olim
Serius huc patrijs Serum deuectus ab oris.
Tuque ades, & nostro succurre Isabella labori
Nympha Padi in ripa magnis è regibus orta
Quæ gentem pulchra auxisti pulcherrima prole
Gonsagam, exiguis ades huc non aspera cœptis.
Et uos ò placidæ properate, ubi quæque, puellæ.
Vestrum opus hoc, uestros faciles hic discite cultus.
Id tineæ in siluis multis uoluentibus annis
Gentibus ignotum uixit genus. aurea frustra
Edebant opera umbriferis pendentia ramis.
Nam pluuiæ, lateque immites omnia uenti
Vastabant, tenui nec honos, nec gloria filo
Vlla erat, in siluis ceu quondam more ferarum
Degebant homines antiquo robore nati.
Nondum urbes, nondum certos gens dura penates
Nouerat, aut ullas uitam excoluisse per artis.
Verum postquam homini diuini est muneris usus

Traditus, in tectis, atque intra septa domorum
Silueſtres tineas alere, atque impendere curam
Cœpit, opes multi hinc ad ſummas emerſere.
Quanuis eſſe aliquas etiam nunc fertur in oris
Longe alijs gentes, quæ nondum in tecta relatas
Per lucos errare ſinunt, nulloque labore
Fila ſuo carpunt oneratis mollia ramis.
Namque malo aſſuetæ arboribus frondentibus illæ
Pubentes ſiluas, & quæque tenerrima carpunt,
Inuiſſæq; inſtant operi. non horrida multum
Flabra nocent, neque prouiſi prudentibus imbres.
Quippe, ubi ſenſerunt in nubes aera cogi,
Diffugiunt trepidæ, folijsq; ſub omnibus hærent,
Securæque hyemis uelut alta ex arce ſonantes
Accipiunt Auſtros, pulſataq; robora nimbis.
Sed tu ne, moneo, in ſiluis permitte uagari
Incuſtoditas, nec curam adhibere recuſa
In tectis. huius non gratia parua laboris.
Haud longum tempus fluet, & iam ſtamine multo
Diues eris, filoq; ibis ſpectabilis aureo.
Principio ne te lateat quæ tradita agendæ
Sint illis uitæ ſpacia. breuis omnibus ætas,
Vix ulli Lunæ completur tertius orbis,
Et nunquam ex ſeſe prolem uidere creatam.
Intereunt omnes, pecus occidit omne quotannis,
Et cunctam euertunt fera fata ab origine gentem.
Immortale tamen reſtat genus his, neque morti
Eſt penitus locus, æternum nam ſemina durant.
Ceu quondam ſiluæ ſi forte aut frigore diro,
Aut æſtu areſcant ſummæ, tamen abdita quædam

Vitalis superat uis in radicibus imis,
Et trunco exciso noua uere repullulat arbos.
Non secus extinctis bombycibus annuus ortus.
Vsque noua in regnis proles succedit auitis.
Ne uero ante diem, sed tempestiua creata
Sit soboles, ueto ne reuoces in luminis oras
Progeniem extinctam, attonsis cum gramina campis
Nondum ulla, aut frondes apparent arbore nulla.
Ante noua incipiat morus reuirescere silua,
Ne ue fames teneris, ne ue obsint frigora alumnis.
Ipsi etiam morum agricolæ, ne tempora fallant,
Obseruare solent, nam cum se se illa uirentem
Induit in frondem, nostris tum protinus oris
Excessisse hyemem, & manes abijsse sub imos
Nil dubitant, nec sæua ultra pecori ue, satis ue
Frigora ue, glaciem ue timent, canam ue pruinam.
Præterea tibi Lunai gelidæ incrementa
Sunt seruanda. senescentis fuge tempora læua.
Nec tum etiam liquidis cum se se nuper ab undis
Extulit Oceani, pallentesque humida uultus
Ostendit gracili incedens per inania cornu,
Vtile erit teneros ouis excludere fœtus.
Expecta cum plena animis, cum lumine largo
Solis ab igne tumens, altumq; per æthera uecta
Carpit iter, fratremque audet se attollere contra.
Tum fas fœturæ, tum iustum incumbere tempus,
Quandoquidem ualidas crescenti à lumine uires
Semina concipiunt genitalia. tum fauet æther,
Maioremque trahunt nascentia membra uigorem.
Quo foueas autem pacto, mos ipse fouendi

H aud simplex. sunt quæ calido sub Sole relinquunt
O ua, recens donec fœtus in luminis auras
P rodierit. tu conde sinu uelamine tecta,
N ec pudeat roseas inter fouisse papillas,
S i te tangit honos, & flaui gloria fili.
C umque dies, alterque dies processerit, ecce
C ernere erit formis animantia feruere miris.
A nte opus omne tamen pete matutina Deorum
L imina, ferque preces supplex, Diuisq; litato
A uspicibus cunctorum operum, cum mane sacerdos
S ynceram Cererem, & Lenæum libat honorem.
N ec non lanicij florem uelamina prima
S uspendes templis. auertunt omnia fœtu
M unere placati superi mala, frigora, & æstus,
E t quæ multa solent bombyci instare pericla.
I nterea populis sedes, & tecta futuris
I psa nouare iube, tabulataq; uicta senecta.
N on aptæ sine sole domus, sine luce penates.
S ed duplices recta lumen regione fenestræ
A dmittant, quarum surgentes altera Phœbi
S pectet æquos, fessos contra altera, iamque cadentes,
T um uitri pellucentes opponere quadras
H inc atque hinc iubeo, lini aut firmissima texta,
V t neque concutiant uenti, neque nubila nimbis
C onspergant, obsitque intus penetrabile frigus.
N ec postrema fuit cautis prætendere cura
R etia rara. auium insidias, & callida furta
A uerte, illudit passer custodibus olim
I mprobus, illudit cortis cristata uolucris.
D ant stragem passim rostris immitibus, implentq;

I ngluuiem, ac uiuo uiua abdunt corpora busto.
N ec, quibus est tineæ felicis copia multa,
P arietibus sedem affigunt. sed quattuor æquis
T ectorum in medio erectis hinc inde columnis
P lurima suspendunt tabulata, aulæque per altos
S urgunt mille gradus, digestæque ordine sedes.
T uque etiam, uariæ ut nequeant irrepere pestes,
P arietis antiqui uitium ne neglige segnis.
S ed calce, aut creta linito, atque angusta uiarum
Quæque time. mus sæpe cauis se se abdidit imis
L uce latens, at cum in tenebris cinis occulit ignem
S opitum, indulgetque graui custodia somno,
I mprobus egreditur tutis ad furta latebris,
E t citus irreptat tabulis, sæuitque per omnes
C æde madens aulas, prædamque auertit ab altis
P orticibus satur, atque cauis epulatur in antris.
Molire insidias, deceptum carcere claude,
I gnarusque doli ipse sibimet uincula nectat,
D um petit ostensam confidentissimus escam.
Quædam etiam trabibus, quibus omnis machina rectis
N ititur, auxiliantur, & imas sentibus armant
S entibus, & tribulis, ac iuniperi hirsutæ
V ulnificos addunt gladios, circum undique ut hostis
I ndeprensus eat saltem per uulnera mille,
N ec referat captam multo nisi sanguine prædam.
V erum age uix tenebras pepulit lux tertia rebus,
E cce sinu incipiunt tepido calefacta moueri
S emina, iam uisenda nouis animalia formis
I rrepunt, passimq; albis mantilibus errant.
N e uero iam tum hæc thalamis sublimibus infer.

Exiguus primum capiet sobolem locus omnem.
Corpora deinde auctæ cunabula prima relinquent.
Tum cunctam in populos, in uicos diuide gentem,
Diuisasque dabis sedes, secretaque regna.
Nec satis hoc semel. at quoties his arcta uidebis
Esse domus spacia, augentur dum corpora cuique,
Has toties legere, inque nouas diducere sedes
Ne dubita, donec tabulas impleueris omnes.
Nec tamen interea paruas non pascere oportet.
Vt primum hauserunt cœli auras, pabula poscunt,
Assuescunt iam tum dapibus, mensasque requirunt.
Sed prodest, nondum thalamos experta puella
Prima manu tenera teneras si pascat alumnas.
Primam autem mori pubem, atque tenerrima semper
Quæque legunt, dum grex tener est, atque inscius æui.
Continuo ueterum ueluti memor ille parentum
Agnoscit uescas frondis, ipsasque recentes
Deposcit. nam si plenis seruentur in horreis
Hesternæ, dulcis succi corrumpitur aura,
Et sapor ingratus subit, atque inamabilis haustu.
Mane petunt igitur siluas, & quaque reportant
Pabula lecta die famulæ, gratumq; laborem
Sortitæ inter se folia illibata canistris
Expediunt, legit illa, domum fert altera lecta,
Instaurant aliæ mensas, epulasque ministrant.
Pabula larga superiaciunt pecus omne tegentes.
Protinus emergunt tineæ, folioque iacenti
Victrices super aßistunt, omnisq; iuuentus
Vescitur, atque auidæ dapibus implentur opimis.
Fit strepitus, longe qualem olim sæpe solemus

C um pluit, in tecto clausis audire fenestris.
N ec mora nec requies, properant, & grandia morsu
A ttondent folia emensæ, redeuntque, iterumque
I ncumbunt, longam nequeunt explerier aluum,
D um superant frondes, & plenæ pabula mensæ.
T uque ideo parcis epulas moderare canistris,
T erque die tantum pasces, nam prodiga cunctam
S i frondem simul effundas, sine more, dapesque
A ccumules, mensasque oneres, auertitur ultro
I ngratam saturum morum pecus, atque repente
I psa parit largi fastidia copia uictus.
P aulatim inuita, metuant sibi pabula semper
D eficere, expectentque dapes. prius iniice ludens
F rondem unam, ac certare sine, illæ protinus omnes
A rrexere animos cupidæ, prædamque capessunt
C ertatim, pariterque ingens subit ardor edendi.
T um demum solitas epulas effunde canistris,
D um dapis optatæ fuerit compressa libido.
S ed ne longa fames noceat tamen aspice prudens,
D um nimium differs epulas, & gaudia mensæ.
N am soliti impastis si desit copia uictus,
N ulla mora est, miseras macies deformat iniqua,
P abula deinde parum exhaustis duplicare iuuabit,
E t uix longa dies lapsas in pristina reddet.
D ira fames adeo nocet, ac penuria edendi.
Quin etiam haud parui mutari pabula refert.
E st bicolor morus, bombyx uescetur utraque,
V traque grata illi, cui uero assuerit, eandem,
N igra, albens ue fuat, nullo discrimine amabit,
Quanuis Ausonijs laudetur nigra puellis.

Forte etiam si deficiant folia omnia mori,
Et subito siluæ (Di talem auertite casum)
Thisbææ arescant nimio æstu, aut frigore, quæris
Quasnam tum, pereant ne res tibi funditus omnes,
Bombyci iubeam legere, & summittere frondes.
Orandi superi eueniant ne talia nobis,
Si tamen urgeris, conscendat robora pastor
Vlmea per siluas, & summa cacumina carpat.
His etenim arboribus multum est affinis origo,
Iamque ideo agricolæ morum didicere per agros
Inserere umbrosæ ramis ingentibus ulmi,
Et steriles siluæ nunc dant bicoloria mora.
Sunt aliæ, quæ, si fœtus sibi nascitur ante
Quàm Thisbæa nouis adolescat frondibus arbos,
Vrticamq; rubosq; legunt, dum plurimus humor
Vere subest. at tu teneris tunc parce puellis
Crura, manusq; arment facito, nec robora dura
Ascendat permitte in siluis innuba uirgo.
Verum operum patiens anus, & cui durior annis
Sit cutis (ingratæ facilis iactura senectæ)
Munere fungatur tali, ne forte quis altis
Egressus siluis Satyrorum è gente procaci
Suspiciat, teneræq; pudor notet ora puellæ.
Illa quoque in primis cura est ut pabula semper
Sicca legant, nullaq; fluant aspergine siluæ
Aut pluuiæ, aut roris nocturni. quippe uenenum
Sæpe fuit quamuis tenuis bombycibus humor.
Nunquam igitur, cum nox horis silet intempestis,
Accedant siluam. expectent dum gurgite Eoæ
Tethyos exierit, sursumq; eduxerit omnem

Collectum noctis humorem purpureus Sol,
Et iam tris scandens supera alta peregerit horas.
Quod si forte etiam fuerit tunc humida silua,
Vt potes, è folijs stillantem decute rorem.
Profuit &, siquando matutina pruina
Perstrinxit teneras frondes, ostendere Soli
Cratibus impositas, & frigora uincere flammis.
Cumque tibi fuerint suspecti denique nimbi,
Appropera, calathos cape, moros scande, ministras
Voce uoca, mitte in siluas, sine lege legunto
Obuia quæque, penum folijs, atque horrea comple,
Ne, dum sæuit hyems, perdant ieiunia pubem
Laniuomam, at parta securæ fronde fruantur.
Quod si adeo subitum cita non præuideris imbrem,
Ne turpi rigeat, macieque, fameque senescat
Omne pecus, ualidos in siluas mitte colonos,
Qui tibi utraque manu nunc huc, nunc robora & illuc
Crebra agitent, frondem patulis tu impone canistris
Rorantem, quando fatis urgemur acerbis.
At labor interea famulas exerceat alter.
Cura sit hesternæ semesas tollere mensæ
Relliquias, tabulisq; immundam auertere uentris
Proluuiem, mane ante, pecus quàm pabula gustet,
Tergendæ sedes, & gramine peruerrendæ.
Tum Bacchi irrorant gratum bene olentis odorem,
Purgatisq; abigunt tabulis tristem omnibus auram.
Hinc leuiter digito medicatis sedibus omnes
Traducunt cœtus lætos melioribus auris,
Nec super extremas errare licentius oras
Permittunt. semper media ad penetralia cogunt,

Præcipitesque timent lapsus, altasque ruinas.
Huic generi facilis leti uia. protinus ægras
Delapsæ effundunt animas, lucemque relinquunt.
Siqua tamen superest, & cœli uescitur aura
Post casum, inspicito. nam si pars corporis ulla est
Læsa tibi deprensa, aliarum sedibus ultro
Proijce, nec frustra libeat tibi pascere inertem.
Nullam operam omnino, nullum expectabis ab illa
Certa opus. ignauum deducet inutilis æuum,
Et comitum egregias tantum mirabitur artis.
Sæpe etiam impastas auerti pabula cernes,
Sopitasque graui ueluti torpere ueterno
In tabulis. hic parce metu, ne corpora morbus
Forte aliquis, gentemque lues inuaserit ægram.
Hunc illis morem, natura hunc ipsa soporem
Addidit, indulgent somno, stratisq; quiescunt,
Sopitisque dies alter transibit, & alter.
Cum uero expulerit noctem lux tertia rebus,
Consurgent, lætæque ad pabula nota redibunt.
Ergo illas tumidas iubeo obseruare. nec ingens
Nosse labor, ne improuisus sopor occupet. ultro
Signa dabunt ipsæ. cœlo capita ardua tollent
Arrectæ, spernentque dapes. tum pigra notabis
Corda, animos resides, insueta silentia mensis.
Non tamen adueniet somnus simul omnibus idem.
Insomnes aliquæ uigilant, dum turba quiescit
Cætera, nondum aptæ, teneros quibus alliget artus
Irrepens sopor. aduenient sua tempora & illis,
Atque omnes tandem demittent lumina somno.
Cura sit interea insomnes legere, atque uagantes,

Secretasque alijs aliam cito transfer in aulam.
Sopitæ stabulent simul. his par omnibus ætas.
Vna operi incumbent, & eodem tempore se se
Artubus exoluent supera ad conuexa uolantes.
Dumque Deus stratis, thalamisue silentibus ales
Regnat lethæo perfundens corpora rore,
Pabula subtrahito solita, frondemque negato.
Nam tumidæ interea renouant torpentia alumnæ
Corpora, & exuuias ueteres, ac tegmina ponunt,
Et nitidam induitur pubes renouata iuuentam.
Ceu, fodere domos serpentum ubi lubrica turba
Sub terram ueniente hyeme, stant frigore inertes,
Dum redeat terris tepidi clementia ueris.
Tum demum egreßi, ad Solem squalentia terga
Conuoluunt posita turpi cum pelle senecta.
Annuus hic illis mos, at bombycibus ipsis
Ter pigra, dum uiuent, renouabit corpora somnus.
Iamque age, iam grandes fœtus, iam ducitur ætas
Vltima, turgenti filum tralucet in aluo
Omnibus, accingunt alacres, operiq; parant se.
Pabula iam saturæ fugiunt. noua quærere regna
Ardor agit. tollunt oculos, arrectaq; terga.
Omnia uestigant late loca, sicubi rami
Arbutei, per quos sua poßint tendere fila,
Atque nouis priscos cupiunt mutare penates,
Et tabulæ extremis pendentes sedibus hærent.
Tum famulæ properare, omnes prouisa parare
Sarmenta, & steriles tectis inferre genistas.
Iamque illæ antiquas sedes, supera ardua linquant,
Atque noua hospitia inuadant per uimina lenta

Demissæ, nisi succurrat nuruum ocius omnis
Hinc atque inde manus durum miserata laborem.
Ipsæ nam manibus secernunt grandia natu
Corpora iam matura operi, iamque apta labori,
Per ramosq; locant arentes agmina densa.
Summotas alias arcent, dum funditus omnes
Corporeæ excedant labes, ac temporis orbe
Perfecto sua cuique dies exemerit omnem
Alui insynceræ illuuiem, purumque relinquat
Lanicium, & fili tralucens simplicis aurum.
Sic ubi mitescunt pendentes uitibus uuæ,
Paulatim liquor ille intus rarescit, & aureus
Accedit color, elucent purißima musta.
Tum demum tabulis paßim sarmenta relictis
Compleru nt omnes, perque atria uirgea lætæ
Exercentur, & effundunt quæsita per æuum
Stamina ditis opes uteri, suspensaque densos
Fila regunt inter ramos, atque ordine ducunt.
Mille legunt, releguntque uias, atque orbibus orbes
Agglomerant, cæco donec se carcere claudant
Sponte sua. tanta est edendi gloria fili.
Mox autem clausæ interius circum undique lecta
Stamina condensant, teretisque oui instar opus fit.
Nullæ operum immunes. est omnis cernere paßim
Noctes atque dies niti præstante labore,
Et quasi de palma summas contendere uires.
Aspicias quasdam incipere, primumq; laborem
Tendere adhuc, quasdam obscuro iam carcere clausas.
Ast aliæ uelut in nebula, fumoque nigranti
Nunc etiam apparent properantes intus, & omnes

Fas oculis spectare uias, uariumque laborem.
Quin & nonnullæ paribus communia curis
Associant opera, & nebula clauduntur eadem.
Quædam adeo (uisu miserabile) sæpe repertæ,
Dum tendunt superare alias, instantq; labori,
Vitam opere in medio clausæ sub nocte dedisse
Ante diem ah miseræ. iacuit labor interruptus.
Parua mora est tamen. ut se aliæ inclusere latebris,
Extremoque manum summam imposuere labori,
Exhaustæ intereunt omnes, terrasque relinquunt.
Ite animæ egregiæ, fortunatæque laborum
Vltro in fata alacres. uobis nempe altera fato
Corpora debentur, uobis miserata priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & aereas rursum reuocabit in auras.
Prima Venus docuit bombycem in tecta referre
Eductam siluis, atque hanc impendere curam.
Ante homines nati durum genus ilice rupta
In siluis nudi degebant more ferarum.
Nec dum ullus lini, nec dum ullus uelleris usus.
Verum dura hyemis pellebant frigora, noctisque
Humorem fruticum se frondibus inuoluentes,
Et liquidos imbres uitabant arbore tecti,
Per noctemque cauis latitabant rupibus hirti.
Hic illic mixti latos impune per agros
Cum nudis nudi iuuenes errare puellis.
Ast ubi crescenti paulatim cognitus orbi
Irrepsit pudor, exuuijs cœpere ferarum
Aut tergo bouis, aut uillosi pelle leonis
Se tegere, & corijs inuoluere mollibus artus.

Ipsi etiam nudi degebant æthere in alto
Cœlicolæ, cœliq; nurus discrimine nullo.
Prima Deum Pallas docuit committere campo
E nodis lini segetem, & tondere bidentem
Lanigeram, ac tenui telas intendere filo.
Illa quidem primum uario se ornauit amictu
Egregiam picto pallam circundata limbo.
Mox alias etiam texit ditißima diuas.
Nec mora, deinde nouam ostendit mortalibus artem.
Tantum nuda Venus mœrebat muneris expers
Egregij, ob formam textrici inuisa Mineruæ,
Atque irrisa diu super Idalium frondosum
Se, natosque suos in siluis condidit atris,
Cui post optanti Fors & Deus attulit olim
Auxilium, nam Peliacis te in montibus altis
Phyllira Nympharum pulcherrima montanarum
Saturnus captus forma, & florentibus annis
Viderat errantemq;, & gramina certa legentem.
Ah quoties precibus Nympham Deus aspernantem
Tentauit supplex, ingrataq; munera uerbis
Addidit? ah quoties nimbosis montibus errans
Matutinus iter tulit, & monstrauit in agris
Præsentes morbis herbas, usumque medendi?
Illa auersa Deum semper fugiebat amantem.
Quid faceret? Venerem supplex adit ipse, rogatque
Auxilium, & meriti promittit præmia tanti.
Diua monet duræ frustra præcordia Nymphæ
Tentari, nulli pectus penetrabile amori,
Nec precibus, nec muneribus mutarier ullis,
Fallendamq; dolis tantum, furtisque domandam.

Ergo

Ergo se in faciem subito transformet equinam
Imperat, & pascat qua gramina sueuerat illa
Quærere, ut ignaram furto aggrediatur opertus.
Nec mora præceptis: hinnitu Pelion altum
Clausus equo Deus impleuit, uotoq; potitus
Vi tenuit frustra pugnantem, & multa recusantem.
Exin promeritæ Veneri pro munere magno
Semina clausa dedit niueo tenuißima linteo,
Et meriti memor his, inquit, pulcherrima texes
Diua tibi insignes tunicas nihil indiga lanæ,
Aut lini, quæ dona negat tibi iniqua Minerua.
Hinc præcepta dedit, diuinam & prodidit artem,
Quam primus, nati fugeret cum protinus iras,
Deprendit solis meditando in montibus olim.
Insuper admonuit uenturi præscius æui
Quondam aliquos, sed enim multo post, affore uates,
Qui totum canerent præclara inuenta per orbem
Gratum opus Ausonijs, dum uoluent fila, puellis.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. BOMBYCVM LIBER SECVNDVS.

Vrsus ades Nympha. inceptum iam perfice munus

O' decus Italidum, fortunatißima matrum,

Quæ uastas fessæ Italiæ miserata ruinas

Haud dubias pulchra spes nobis prole tulisti.
Tu iam læta tuos natos præstantibus ausis
Cœlicolas ipsos supra se ferre uidebis.
Aspice iam quantas ostentet corpore uires
Federicus puer, ut uultu decora alta parentum
Spondeat, ut ueniant scintillæ ardentis ab ore,
Flagrantesque micent oculi, utque horrentia semper
Bella sonet, puerięq; agitet se pectore Mauors.
Iamque adeo nunc arma placent. iam feruidus acri
Gaudet equo, indomitusq; animi, cupidusq; pericli.
Hunc iam regna Asiæ metuunt, oriensq; subactus,
Gangesq;, Tigrisq; tremunt, atq; Indus Hydaspes.
Sæpe hunc Euphratæ propter uaga flumina Heoæ
Bellantem aspicient multa inter milia matres,
Horrescentq; animis hostem, pariterq; timebunt
Egregio iuueni, cæcoque urentur amore
Præstanti captæ forma, & iuuenilibus annis.
Gaudia mox trepidæ referet tibi quanta reuertens
Vltus auos Graium, Solymorumq; eruta templa?

Tunc illum Minci in ripis facta ampla canentes
Carminibus tollent sublimem ad sidera uates.
Lanificas nos interea reuocamur ad artes.
Frondosæ inuitant rursus sub tegmine mori
Seriades, grataque legunt è fronde coronam,
Quando nondum ausim laurum sperare superbam,
Aut caput intonsis hederarum innectere ramis.
Ergo age, sarmentis dum se super aurea bombyx
Exercet, nitidumq; edit de pectore filum,
Nempe tuæ interea prorsus nihil indiga curæ est,
Dum nouies roseus se lauerit æquore Titan,
Disce laboranti pecori non pigra mederi,
Tristibus & morbis occurrere. uos quoque nostri
Paruæ animæ exercent per tot discrimina casus,
Vestraque pallentes infestant corpora morbi.
Corrupta siue illa lues cœli influit aura,
Seu uitio infectæ frondis, gens labitur ægra,
Et cœtus subito serpunt contagia in omnes.
Inuadit mors. intereunt data corpora leto,
Et thalamis passim tetro manantia tabo
Fusa iacent. perit omne pecus, spes irrita fili.
Dij teneros Dij uos fœtus arcete periclis,
Cum nondum morbis præsentes omnibus herbas
Monstrarit natura, hominum ue industria solers
Nondum morborum causas deprenderit omnes.
Multa tamen, longo quæ nos inuenimus usu,
Quæque alij docuere, tibi nunc dicere pergam.
Nil adeo tineis fuerit præsentius ægris,
Quàm subito è medio iucundo lumine cassas
Tollere, ne totam perfusa cadauera tabo

Latius inceſtent miſerando funere gentem.
Nec minus inde tibi triſtis contagia cœli
Sit ſtudium uitare. iuuat cum lucidus æther,
Cum noctis gelidum Sol rorem ſuſtulit, & cum
Inter ſe alpinus Boreas, atque humidus Auſter
Pacem agitant, uitro detracto aperire feneſtras,
Quo ue almam lucem aſpiciant, quo ue æthera purum,
Aurarumq; leues animas, & frigora captent.
Nempe intro ueniens Zephyris uariantibus aer
Aera diſpellit pigrum nouus, & graue olentes
Luſtrat, agens ſe ſe, thalamos, uariatq; ſaluber,
Qui niſi mutetur crebro, corrumpitur, hauſtusque
Inducit uarios reptantum in corpora morbos.
Ceu puteis pigros latices niſi ſæpius urna
Hauſeris, ut ſubito inde locum nouus occupet humor,
Continuo ſapor immotæ uitiatur aquai,
Oraque potantum triſtis perturbat amaror.
Tum uero ad Solem, blandiq; ad luminis auras
Exultare pecus uideas, & corpora luci
Pandere. non tamen immiſſo ſub Sole iacere
Securum fuit. aſpiciant ſed lumina longe.
Si uero fuerit gelidis Aquilonibus aer
Frigidus, aut nimbos ſpirantibus humidus Auſtris,
Protinus in thalamos inferri profuit ignes.
Ne tamen infeſtet lachrymoſus lumina fumus.
Ipſos occuluere cauis fornacibus ignes,
Vnde aditus fumo ſit nuſquam in tecta, ſed extra
Reſpirans Vulcanus in aera fumet apertum.
At calor interea placidus diffunditur intus
Paulatim, & tepidi calida è fornace uapores.

Sunt etiam, quæ, cum nigrescit fœtibus arbos,
Incipiunt cum mora rubescere, pabula lecta
Retibus imponunt raris, in perque foratis
Pellibus, in gyrumque agitant, iactantque per auras.
Nanque cadunt uelu ti per lata foramina grando
Nigrantes baccæ, uel quicquid inutile mensis,
Et tantum folia ipsa manent, quod soluere mollem
Aluum mora ferunt, tristesque inducere morbos.
Prætereà liquido respergi corpora oliuo
Mors erit extemplo ab miseris, lucemque relinquent.
Ergo ubi nocte gregem famulæ, et stabula alta reuisent,
Edico procul ardentem deponere testam,
In tenebris ubi pingue oleum depascitur ignis,
Ne super incautis gutta stillantis oliui
Decidat, ac totos deformet peste penates.
Vsque adeo in Venerem longas exercuit iras
Infensam inuentrix semper frondentis oliuæ.
Exin cum liquor officiat bombycibus omnis,
Præcipue sale qui fuerit uitiatus amaro
Cum semel attigerit, miseris erit acre uenenum.
Protinus elucet languentibus aurea pellis,
Deinde tument, turpisque animis ignauia uenit
Desidibus, tandem rumpuntur, & omnia tetro
Inficiunt tabo. sanies fluit undique membris,
Nec quicquam salso Venerem æquore profuit ortam.
Quædam ideo siluas seruant noctesque, diesque.
Quandoquidem inuentæ salso quæ pabula rore
Inuidia infecere (scelus prohibete nefandum
Dijque, Deæque omnes) cæcum & liquere uenenum
In siluis, quod mox folijs bibit inscia bombyx.

Arce etiam strepitus, cantu caua cornua rauco,
Fistulaque horribili procul absit ahenea bombo,
Tympanaque, & uoces ludentis comprime pubis.
Inualidas sæpe exanimat leue murmur alumnas.
Sed neque tum pueri uastantes irrequieta
Cuncta manu hic illic, stragemq; impune ferentes,
Iamq; has, iamq; illas digitis dum tangere gaudent,
Intro ducantur, quos longe arcebis, & ultro
Absistent, ætas si improuida ludificetur.
Verbis falle illos. tineas finge acre uenenum
Inspirare anima, uel spicula linquere caudis,
Atque angues, colubrosq; uoca, dirosue chelydros.
Obseruabis item, ne qui gustauerit allij,
Aut cepæ, aut acris porri illætabile uirus
Introeat, ne res pereat tibi funditus omnis.
Bombycem exanimem uidi sæpe ipse iacere
Afflatam famulæ grauiter spirantis odore.
Continuo uis illa subit, naresque lacessit,
Intimaque infestum uenit ad præcordia uirus.
Non igitur cunctis aditus permiseris, illas
Spectatum quicunque adeunt. quis spiritus ollis,
Quis uultus, uocisque sonus, quis euntibus ultro
Sit gressus, qui oculi ue, notes. discrimine nullo
Limine anus omnis monstra infelicia longe
Pelle. nocent cantu tristes, oculisq; malignis.
Intro autem tantum iuuenes, pulchræq; puellæ
Ducendæ, quis forma, ætasq; ignara nocendi est.
Hic impune choros agitent, alternaq; læti
Idaliæ Veneri, ac Saturno carmina dicant.
Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi

Ipse senem uidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, grauesq; oculi suffecti sanguine circum,
Fronsque obscœna situ, hirtique in uertice cani.
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenuis animas, paruasq; uolantes.
Quin etiam siquando hortos ingressus, ubi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & paßim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusq; ruinam,
Spemque anni agricolæ mœsti fleuere caducam.
Nam quocunq; aciem horribilem intendisset, ibi omnis
Cernere erat subito afflatos languescere flores,
Mox album late nimbum uolitare per auras,
Nec tantum noceat raptor ferus Orithyiæ,
Si quando iratus male tutis incubet hortis.
Nostram igitur si forte domum prætermeet olim
Pestis, & ira deum talis, cum plurima reptans
Compleuit sedes omnis, atque atria circum,
Non illum affari libeat, longumq; morari.
Sed properate fores famulæ, properate fenestras
Claudite, pestiferamq; auertite limine cladem.
Iam promissa dies terris lucem intulit almam.
Iam, licet, ingredere, artificum mirare laborem
Egregium, mirare artes, ut pendula ramis
Omnibus hæserunt uarij glomeramina fili,
Qualiter autumni primo cum frigore in hortis
Arboribus pendent haud uno poma colore.
Sic hærent nitidi uario discrimine ramis
Folliculi. sunt quæ uiridem traxere colorem
E folijs, quæ depasta est Saturnia bombyx,

Fila, auri quædam, electriq; simillima puri.
Omnibus est reliquis color albi uelleris instar.
Ergo ubi per ramos iam perfecisse laborem
Clausas, quanque suum, uigili exploraueris aure,
Atque ubi nec strepitus, nec uim datur amplius ullam
Audiri; sed iam motus requieuerit omnis,
Pelle moram, exonera ramos, impone canistris.
Carpe utraque manu, & famulas properare iubeto.
Primus deinde labos extrema, & inutile quicquid
Lanicij detraxe, & luxuriantia circum
Vellera, quæ stuppæ ueluti nodosa puellæ
Ruris pensa trahunt torquentes pollice fila,
Vnde sibi intexant festis gestanda diebus
Tegmina, cum lætas agitant per prata choreas.
Hinc triplex delectus erit. meliora Deorum
Imponunt aris. aliqua in spem gentis, & anni
Venturi ad sobolem seruant de more creandam.
Cætera dein uarios deuoluunt uestis in usus.
Quæ uero in generis spem uis seruare caduci,
Deligito ex omni numero. neglecta quotannis
Degenerat proles magis ac magis, atque propago
Deterior tibi semper erit labentibus annis.
Sed non ob sobolem multos seruare necesse est
Folliculos. capitum multorum semina partu
Vna dabit mater, centum quæque oua relinquet.
Quos igitur fœturæ habiles prouideris, omnis
Connectes ducto per acus uestigia filo.
Sed parcens leuiter terebrato, extremaq; tantum
Tangito acu tenui, ne inclusa cadauera ferro
Ah uioles, & res euertas funditus omnes.

Post hinc consertos ita frigida sub loca conde
Aut Bacchi in cella sub terram, aut sicubi montis
Exesi specus ardenti impenetrabile Phœbo,
Ne calor absumat defuncta cadauera uita,
Fata dabunt quibus ad iucundum surgere lumen
Rursus, & in paruas uolucrum se uertere formas,
Cum primum cœlo stellas Aurora fugarit,
Et decies roseos Sol lauerit æquore currus.
Nam quondam (ut perhibent) cum primos aurea fœtus
Nutriret Venus umbrosis in uallibus Idæ,
Nuda cohors tenerum circum ludebat amorum,
Et nunc hic manibus temere dare pabula blandis,
Nunc illic tractare leui reptantia tactu
Corpora, Acidaliosque toris diffundere flores.
Dum uero incauti nunc huc, nunc protinus illuc
(Forte parens aberat) studijs puerilibus errant,
Impliciti inter se se aliis in cratibus urgent.
Fit strepitus. pontes uastam traxere ruinam
Lanifici stabula alta gregis. iacet undique bombyx
Fusa solo, exanimum ingentes (miserabile) acerui.
Quam cladem accepit rediens ubi mater, & omnem
Cæde madere locum uidit procul, & genus omne
Funditus extinctum, totamq; ab origine gentem,
Et famulas nusquam sibi, nusquam occurrere natos,
Qui se se abdiderant siluis, tacitique latebant,
Infelix stetit ingenti perculsa dolore.
Tum furijs acta huc illuc clamore supremum
Idalium impleuit natos, famulasq; requirens.
Nulla quies animo, noctesq;, diesq; uagatur,
Incassumq; gemens solos interrogat agros,

Infernas etiam sedes, atque atria Ditis
Aegra adijt, quo mœstæ animæ post fata feruntur
Squamigerũ, pecudum, atq; hominum, uitæq; uolantum,
Si forte ipse sibi patruus rex maximus Orci
Annueret paucas animas in tarda reuerti
Corpora, ut inde nouam sobolem reuocaret in auras.
Iamque ibant umbræ tenues Styga circunfusæ
Obscuram, nigrosq; lacus, & rauca fluenta.
Tum dominæ aduentu lætæ circum ora uolantes
Nondum oblitæ alis plausere, & signa dederunt
Lætitiæ nondum trans liuida flumina uectæ.
Agnouit Venus, & secum est lætata repertis.
Quam Saturnius horrentis regnator Auerni
Vt procul aspexit, multo est dignatus honore,
Permisitque animas in corpora tarda reuerti
Rursus, ut extinctam sobolem reuocaret in auras,
Seminaque bis generis penitus repararet adempti.
Vtque sequi possent dominam supera alta petentem,
Corporibus geminas renouatis addidit alas.
Hanc legem posuit tamen, ut genus omne quotannis
Alitis in faciem se post opera, atque labores
Verteret, & nigros Orci bis uiseret amnes.
Vt quosdam populos in Hyperborea Pallene
Esse ferunt, qui, se ut nouies Tritonide in unda
Merserunt, natis tollantur in aera pennis.
Nonne uides, cum carceribus exire reclusis
Instant ardentes, quanta nitantur opum ui?
Clausa obstat domus, & fili densissimus ordo.
Nec mora nec requies, uestigant omnia circum,
Explorantq; aditus omnis, siqua potis extra

Rumpere, & optatæ rursum se reddere luci.
Ecce autem ut rostro follem terebrauit acuto,
Protinus erumpit (uisu mirabile monstrum)
Alitis in paruæ bombyx collecta figuram,
Et noua se rerum facies mirantibus offert.
Nam quæ longa fuit tinea olim, fit leuis alis
Papilio tineæ pallentes concolor artus.
Ergo carceribus cum rupit multa uiam uis,
Et se se cæcis populi eripuere tenebris
Aligeri, atque iterum lucis uenere sub auras,
Hærent attoniti rerum nouitate, neque audent
Remigio alarum se aperto credere cœlo,
Dißimilesq; sui tacite noua corpora secum
Mirari; forma nec se se agnoscere in illa.
Cornua mirantur fronti, mirantur & alas,
Et uires nil supra audent tentare priores
Diffisi, memoresq; sui; sed tum neque gustant
Pabula; nec uitæ quærunt alimenta prioris
Tantus adhuc memores timor atri detinet Orci.
Nunc etiam ante oculos Styx liuida, nigraq; regna,
Tartareiq; canis tria guttura, monstraq; Ditis
Impacata, breuis ne uitæ gaudia quærant.
Iccirco aligeræ neque frondem suffice genti
Incassum, neque potandos admoueris amnes.
Carpe manu resides, & funibus insidentes,
In tabulamq; refer stratam uelamine molli.
Quippe ubi subtracto se rursum ad fata uocari
Senserunt uictu, turbantur. tum simul omnes,
Excidium ueluti cœlo, terrisq; propinquum
Immineat, cum supremo mortalia cuncta

Vna dies dabit exitio, multosque per annos
Sustentata ruet perituri machina mundi,
Attoniti dubijs properant succurrere rebus.
Concubitu indulgent omnes, ut semina gentis
Munere defuncti uitæ post fata relinquant,
Et seruare genus ualeant, stirpemque tueri.
Nec uero, uelut in siluis genus omne ferarum,
Lituumq; uagos paßim furantur amores,
Sed connubia certa, sed electi hymenæi.
Ille suam tenet, illa suum, dulcique fruuntur
Amplexu caudis ambo per mutua nexis.
Instant, & ualidis iuncti compagibus hærent.
Nec Veneris breuis usus erit, uidere reuincti
Quartam sæpe diem. nec quas legere relinquent,
Donec uterque cadat, neque enim, si uiribus haustus
Mas prior occiderit, longum tamen ipsa superstes
Fœmina erit, sed ubi concepta effuderit oua,
Nulla mora, amplexu nondum diuulsa sequetur.
Idem omni interitus generi, fata omnibus æqua.
Aspicies miserans confusa cadauera paßim
Procubuisse toris genialibus. omnia primum
Sedibus exportato, & tristia funera ducito.
Illis nanque operum est cunctorum finis & æui.
At uero quæ infusa uides mantilibus albis
Semina ceu milij exigui tenuißima coge.
Hæc tibi post annum sobolis spes certa creandæ.
His etenim se se reparat moribunda quotannis
Seminibus, sobolesque uenit noua semper ad auras.
Abde domo. his aptam super omnia delige sedem,
Quo neque sint aditus torrenti æstate calori.

Nec Boreæ bruma in media.contraria uis est
Vtraque seminibus seruandis.frigora dira
Vim genitalem omnem perimunt, frustraque fouebis
Semen inane,calor uero si admissus in oua
Paulatim se se insinuet,parua est mora, proles
Ante diem superas incassum rumpet in auras,
Cum frondes iam consumptæ,cum pabula siluæ
Deficiunt,& tonsa comam Thisbeia nudos
Ostentat ramos populatis frondibus arbor.
Quod si spes generis defecerit omnis ubique,
Seminaque aruerint Iouis implacabilis ira,
Sicut apes,teneri reperantur cæde iuuenci.
Hic super accedit tantum labor.ante iuuencus
Bis denosque dies,bis denasque ordine noctes
Graminis arcendus pastu,prohibendus ab undis.
Interea in stabulis tantum illi pinguia mori
Sufficiunt folia,& lactenti cortice ramos.
Viscera ubi cæsi fuerint liquefacta, uidebis
Bombycem fractis condensam erumpere costis,
Atque globos toto tinearum efferuere tergo,
Et ueluti putres paßim concrescere fungos.
Quod superest moneo generis tibi semina sunto
Annua.degenerant supra annum condita,& inde
Omnis abit uigor,atque intus uitalis hebet uis.
Tum uero lætas exercent fila puellas,
Haud breuis hic labor,exhausti cui nil satis unquam,
Dum redeat moro attonsæ noua uere iuuentus.
Folliculos primum domitant feruentibus undis,
Filaque deuoluunt nigris fumantia ahenis,
Tum currente rota torquent,eadenque retorquent,

S tamineq; implicito cura est dissoluere nodos.
H inc uocat extremum tandem textura laborem,
I ntenduntq; nurus discretas pectine telas
Multifido, radijsque sonantibus intertexunt
I actantes dextra, læuaque sequentia fila,
A lternisque suus pedibus labor additus, atque
D esuper acta gemit tereti rota garrula neruo.
N ec mora certantes properant, falluntque laborem
A ut cantu, aut Veneris curæ narrantur inanes.
N ec modus est simplex texendi, nec genus unum
T elarum. nunc rasa uides, & leuia texta,
N unc pexis, leuiterque attonsis mollia uillis.
Quin etiam uarios tenui subtegmine pingunt
N exilibus flores hederis, siluasque uirentes,
P omaque, graminaq;, & ceruos, capreasque fugaces.
A dde uelut nebulas tenues uelamina textu
R ara, quibus matres crines, & tempora uelant,
I n templisque deum prohibent à puluere uultus.
V idi etiam uarium quæ mutant texta colorem,
E luduntque oculos, ut discolor aura refulsit.
Quid sequar ulterius? nil uis humana reliquit
I ntactum. filum tunicis includitur aureis,
I nduteque rigent fuluo subtegmine uestes.
V t quondam Phryxi de finibus Aeeteis
V ecta ouis aurato fulgebat pectora uillo
P ectoraque, & pexo pallentia terga metallo,
E t dubitant matres pinguem serere undique morum.
A ut inter teneras bombycem ferre papillas.
Quid mirum? si iam totum diffusa per orbem
S aturni, & Veneris pascunt pecora aurea gentes.

Mollia nec soli nouerunt stamina Seres.
L aniuomum ipsa genus Saturni munere magno
I andudum super Idalium, super alta Cythera
T ranstulit & Venus, & nostras penetrauit ad oras.
Quippe olim (sed fama annis obscura) regebat
F elices Seras læti ditißimus agri
S erius antiquo patriæ de nomine dictus.
Mox acri infelix Phaetusæ incensus amore
I taliam petijt. postquam illam ad flumina magni
A udijt Eridani correptum fulmine fratrem
F lere diem, noctemq;, Iouis fera tela querentem.
S ed uix Ausonios fines, Oenotriaque arua
A ttigerat, nouus ecce illi cum perculit aures
R umor, uirgineam formam amisisse puellam,
P rotinus & longos ad cœlum tendere ramos
P ro manibus, duroque includi pectora libro.
A h miseram. subito stetit acri corda dolore
S aucius, insignemq; à pectore rupit amictum
P ictus acu molles tunicas opera aurea Serum.
T um uiridi in ripa, caræ sub uirginis umbra
I mpleuit cœlum questu, dilectaque frustra
R obora complexus tereti dabat oscula ligno,
E t tenero ereptos in cortice flebat amores
I nfelix. non sceptra animum, non regna parentum
A lta mouere queunt, nec opimæ copia gazæ.
I n patriam negat ire. placet tantum Itala tellus.
N ec procul Eridani ripis absistit, & omnem
V itam agit in lachrymis. bis senos ordine menses
I llum adeo perhibent solos fleuisse per agros,
E t tandem superos extrema uoce precatum,

Neue oculis lachrymæ, neu deesset luctibus humor
Perpetuus, superis quæ uota audita repente.
Perstat in incepto, gemitu nemora omnia complet.
Non oculis lachrymæ, non desit luctibus humor.
Soluunt se in lachrymas artus, & corpore toto
Liquitur humor, abitque omnis conuersus in undas.
Fit fluuius, cursuque breuißimus exit in alueum
Addua magne tuum, & tecum in uada soluitur alti
Eridani, atque pedes Phaethusæ humectat amatæ
Flumine turrigeræ radens sata culta Cremonæ.
Mansit amor, ueteres amni mansere calores.
Sæpe illum fama est clausam sub cortice Nympham
Tentasse, optatum mox ascendisse cubile.
Tandem iuncta Dryas fluuio est, licitisq; hymenæis
Egressam rupta Diuam Deus arbore duxit,
Cui picturatas uario subtegmine uestes,
Illusasque auro tunicas, & tenuia lætæ
Texta dedit missa à patrijs sibi munera terris.
Paucaque præterea bombycis semina donis
Addidit, ostendens huius quis muneris usus.
Ipsa eadem egregias longo post tempore natas
Seriadas docuit patris de nomine dictas.
Mox illæ Ausonias paßim sparsere per urbes,
Et morum umbrosam latos seuere per agros,
Vnde sacri uiridem uates petiere coronam,
Et meritis gratas sibi deuinxere puellas.

FINIS.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONENSIS SCACCHIA LVDVS

Vdimus effigiem belli, simulataque ueris
Praelia, buxo acies fictas, & ludicra regna.
Vt gemini inter se reges albusque, nigerque
Pro laude oppositi certent bicoloribus armis.
Dicite Seriades Nymphae certamina tanta
Carminibus prorsus uatum illibata priorum.
Nulla uia est. tamen ire iuuat, quo me rapit ardor,
Inuiaque audaci propero tentare iuuenta.
Vos per inaccessas rupes, & inhospita euntem
Saxa Deae regite, ac secretum ostendite callem.
Vos huius ludi in primis meminisse necesse est.
Vos primae studia haec Italis monstrastis in oris
Scacchidis egregiae monimentum insigne sororis.
Iuppiter Aethyopum sedes, & Memnonis arua
Iuerat Oceani mensas dignatus amici,
Qui sibi tum optatis iunxit Tellurem Hymenaeis.
Affuit una omnis superum chorus. omnia festo
Aequoris immensi resonabant littora plausu.
Vt dapibus compressa fames, mensaeque remotae,
Quo superum mentes ludo mulceret inani,
Oceanus tabulam afferri iubet interpictam.
Sexaginta insunt & quatuor ordine sedes,

Octono.parte ex omni uia limite quadrat
Ordinibus paribus, necnon forma omnibus una
Sedibus, æquale & spatium, sed non color unus.
Alternant semper uariæ, subeuntq; uicißim
Albentes nigris, testudo picta superne
Qualia deuexo gestat discrimina tergo.
Tum superis tacite secum mirantibus inquit.
Marti aptam sedem, ludicraq; castra uidetis.
Hoc campo aduersas acies spectare licebit
Oppositis signis belli simulacra ciere,
Quæ quondam sub aquis gaudent spectacla tueri
Nereides, uastique omnis gens accola ponti,
Siquando placidum mare, & humida regna quierunt.
En uero simulata adsunt qui prælia ludant.
Sic ait, & uersa in tabulam deprompsit ab urna
Arte laboratam buxum, simulataq; nostris
Corpora, torno acies fictas albasq;, nigrasq;,
Agmina bina pari numeroque, & uiribus æquis,
Bis niuea cum ueste octo, totidemq; nigranti.
Vt uariæ facies, pariter sunt & sua cuique
Nomina. diuersum munus, non æqua potestas,
Illic & reges paribus capita alta coronis,
Et regum pariter nuptas in bella paratas
Cernere erat. sunt qui pedibus certamina inire
Sueti, sunt & equis qui malint, quique sagittis,
Nec deest quæ ferat armatas in prælia turres
Bellua. utrinque Indos credas spectare Elephantes.
Iamque aciem in uersum statuunt, structæq; cohortes
Procedunt campo, castrisque locantur utrisque.
Linea principio sublimes ultima reges

P arte utraque capit quartis in sedibus ambos
T ractu eodem aduersos inter se. sex tamen æquis
I n medio sedes spatijs hinc inde relictæ.
S ede albus se se nigra tenet, ater in alba.
P roxima reginas capit orbita. regibus ambæ
H ærent quæque suo dextrum latus altera, læuum
A ltera lege datis tangunt stationibus, atrumque
A tra tenet campum, spatio stat candida in albo,
E t proprium seruant prima statione colorem.
I nde sagittiferi iuuenes de gente nigranti
S tant gemini, totidem pariter candore niuali,
N omen Areiphilos Graij fecere uocantes,
Q uod Marti ante alios cari fera bella lacessant.
C ontinuo hos inter rex, necnon regia coniux
C lauduntur medij. duo dehinc utrinque corusci
A uratis equites sagulis, cristisque decori
C ornipedes in aperta parant certamina Martis.
T um geminæ uelut extremis in cornibus arces
H inc atque hinc altis stant propugnacula muris,
Q uas dorso immanes gestant in bella Elephanti.
P ostremo subeunt octo hinc, atque inde secundis
O rdinibus pedites, castrisq; armantur utrisque
A rmigeri partim regis, partimque ministræ
V irginis armisonæ, quæ prima pericula belli,
C ongressusq; ineant primos, pugnamq; lacessant.
N on aliter campis legio se buxea utrinque
C omposuit duplici digestis ordine turmis,
A duersisque ambæ fulsere coloribus alæ,
Q uàm Gallorum acies alpino frigore lactea
C orpora si tendant albis in prælia signis

A urorae populos contra, & Phaethonte perustos
I nsano Aethiopas, & nigri Memnonis alas.
T um pater Oceanus rursus sic ore locutus.
C oelicolae iam quaenam acies, quae castra uidetis
D iscite nunc (neque enim sunt haec sine legibus arma)
C ertandi leges, nequeant quas tendere contra.
P rincipio alterni reges in praelia mittunt
Q uem pugnae numero ex omni elegere suorum.
S i niger arma ferens primus processit in aequor,
C ontinuo aduersum semper se candidus offert,
N ec plures licet ire simul facto agmine in hostem.
P ropositum cunctis unum, studium omnibus unum
O bsessos reges inimicae claudere gentis,
N e quo impune queant fugere, atque instantia fata
E uitare, etenim capiunt ita praelia finem.
H aud tamen interea cuneis obstantibus ultro
P arcunt, sed citius quo regem sternere leto
D esertum eualeant, caedunt ferro obuia passim
A gmina. rarescunt hic illic funere semper
V traque castra nouo, magis ac magis area belli
P icturata patet, sternuntq;, caduntq; uicissim.
S ed caedentem opus est sublati protinus hostis
S uccessisse loco, & conatus uindicis alae
S ustinuisse semel. mox si uitauerit ictum,
I nde referre licet se in tutum praepete planta.
A t pedites prohibent leges certaminis unos,
C um semel exierint (facilis iactura) reuerti.
N ec uero incessus cunctis bellantibus idem,
P ugnandi ue modus. pedites in praelia euntes
E naleant unam tantum transmittere sedem,

I nque hostem tendunt aduersi, & limite recto.
C ongressu tamen in primo fas longius ire,
E t duplicare gradus concessum. at comminus hostem
C um feriunt, ictum obliquant, & uulnera furtim
I ntentant semper lateri, cauaque ilia cædunt.
S ed gemini claudunt aciem qui hinc inde Elephanti,
C um turres in bella gerunt, ac prælia miscent,
R ecta fronte ualent dextra, læuaq;, retroq;
F erre aditum contra, campumq; impune per omnem
P roruere, ac totis passim dare funera castris.
N e tamen obliquis occultent nixibus ictum,
Qui tantum mos concessus pugnantibus arcu
D ilectis Marti ante alios. nam semper uterque
F ertur in obliquum spatijs nigrantibus alter,
A lter candenti semper se limite uersat,
D irectisque ineunt ambo fera bella sagittis,
N ec uariare licet, quanuis fas ire per omnem
H inc atque hinc campũ, atque omnes percurrere sedes.
I nsultat sonipes ferus, atque repugnat habenis.
N unquam continuo stipata per agmina ductu
P rocurrit. tantum sursum se se arduus effert
S emper, & in gyrum gressus magno impete lunat
C uruatos, duplicemq; datur transmittere sedem.
S i nigrante prius campo expectauerit, album
Mox petere, & sedis semper mutare colorem
L ex iubet, ac certo semper se sistere saltu,
A t regina furens animis pars optima belli
I n frontem, in terga, ac dextram, læuamq; mouetur,
I tque iter obliquum, sed semper tramite recto
P rocedit, neque enim curuato insurgere saltu

Cornipedum de more licet. non terminus olli,
Nec cursus meta ulla datur. quocunque libido
Impulerit, licet ire, modo ne ex agmine quisquam
Hostili ue, suo ue aditus occludat eunti.
Nulli etenim super educto fas agmina saltu
Transilijsse. equiti tantum hæc concessa potestas.
Cautius arma mouent gentis regnator uterque,
In quibus est omnis spes, ac fiducia belli.
Omnibus incolumi rege stat cernere ferro,
Sublato pugna excedunt, & castra relinquunt.
Ille adeo in bello captus secum omnia uertit.
Ergo hærens cunctatur, eum uenerantur, & omnes
Agmine circunstant denso, mediumq; tuentur.
Vtque armis sæpe eripiant, sua corpora bello
Obijciunt, mortemq; optant pro rege pacisci.
Non illi studium feriendi, aut arma ciendi.
Se tegere est satis, atque instantia fata cauere.
Haud tamen obtulerit se quisquam impune propinquum
Obuius, ex omni nam summum parte nocendi
Ius habet. ille quidem haud procurrere longius ausit,
Sed postquam auspitijs primis progressus ab aula
Mutauit sedes proprias, non amplius uno
Vlterius fas ire gradu, seu uulneret hostem,
Seu uim tela ferant nullam, atque innoxius erret.
Hic mos certandi, hæc belli antiquissima iura.
Nunc aciem inter se certantes cernite utranque.
Sic ait. at quoniam, quoties fera bella fatigant
Mortales, superi studijs diuersa fouentes
Ipsi etiam inter se se odijs bellantur iniquis,
Maximaque interdum toto ardent prælia cœlo,

I uppiter omnipotens solio rex fatus ab alto
O mnis abstinuisse iubet mortalibus armis,
A tque minis, ne quem foueant, perterret acerbis.
T um Phœbum uocat intonsum, Atlantisq; nepotem,
E gregium furto peperit quem candida Maia,
I nsignes ambos facie, & florentibus annis.
N ondum Mercurius leuibus talaria plantis
A ddiderat. nondum Titania lumina agebat
P er liquidum curru gemmato Phœbus olympum
T antum humeros pharetra insignis, & crinibus aureis.
H os pater aduersis solos decernere iussit
I nter se studijs, & ludicra bella fouere,
A c partes tutari ambas, quas uellet uterque.
N ec non proposuit uictori præmia digna.
D ij magni sedere. Deum stat turba minorum
C ircunfusa. cauent sed lege, & fœdere pacto,
N e quisquam uoce, aut nutu ludentibus ausit
P ræuisos monstrare ictus. quem denique primum
S ors inferre aciem uocet, atque inuadere Martem,
Q uæsitum, primumq; locum certaminis albo
D uctori tulit, ut quem uellet primus in hostem
Mitteret. id sane magni referre putabant.
T um tacitus secum uersat quem ducere contra
C onueniat, peditemq; iubet procedere campum
I n medium, qui reginam dirimebat ab hoste.
I lle gradus duplices superat. cui tum arbiter ater
I pse etiam aduersum recto de gente nigranti
T ramite agit peditem, atque iubet subsistere contra
A duenientem hostem, paribusq; occurrere in armis.
S tant ergo aduersis inter se frontibus ambo.

In medijs campi spatijs, ac mutua tentant
Vulnera nequicquam. neque enim uis ulla nocendi est
Armigeris, tractu dum miscent prælia eodem.
Subsidio socij dextra, læuaque frequentes
Hinc atque hinc subeunt, late & loca milite complent,
Alternantq; uices. nec dum tamen horrida miscent
Prælia, sed placidus medijs Mars ludit in armis,
Excursusq; breues tentant, tutique tenent se.
Iamque pedes nigri rectoris, qui prior hostem
Contra ijt, obliquum læua clam strinxerat ensem,
Atque album è medijs peditem cito sustulit armis,
Illiusq; locum arripuit præstantibus ausis
Ah miser. instantem lateri non uiderat hostem.
Ipse etiam cadit, & pugnas in morte relinquit.
Tum cautus fuscæ regnator gentis ab aula
Subduxit se se media, penitusque repostis
Castrorum latebris extrema in fauce recondit,
Et peditum cuneis stipantibus abditus hæsit.
Nec mora surgit eques bellator læuus utrinque,
Et medijs hinc inde insultant cœtibus ambo,
Alternique ruunt, & spargunt fata per hostes.
Sternuntur pedites paßim miseranda iuuentus,
Quod nequeant reuocare gradum. sonat ungula campo
In medio, & totis miscentur funera castris.
Dum uero peditum intentus Latonius heros
Cædibus instat atrox, equitemque per agmina uersat
Vastatorem alæ piceæ, longe Arcada maior
Ardor agit tacitis iandudum inuadere furtis
Magnum aliquid, peditumque ultro sæpe obuia transit
Agmina cornipedem ducens in prælia læuum,

Qui regi insidias tendens huc uertitur, atque huc,
Per mediosque hostes impune infrenis oberrat.
Constitit, optataque diu statione potitus
Letum intentabat pariter regique, Elephantique,
Alæ qui dextro cornu turritus in auras
Attollens caput ingenti se mole tenebat.
Delius ingemuit clauso succurrere regi
Admonitus. nanque indefensum in morte Elephantem
Linquere se uidet, atque ambos non posse periclo
Eripere, & fatis urgeri cernit iniquis.
Cura prior sed enim est trepidum defendere regem,
Quem rapit in dextrum latus, at niger emicat ense
Stricto eques, & magnis Elephantem intercipit ausis,
Damnum ingens, neq; enim est sæuæ post uirginis arma
Bellantum numero ex omni magis utilis alter.
Non tamen impune euades ait acer Apollo,
Et peditum cuneis, densaque indagine cingit.
Ille igitur trepidare metu, certique pericli
Frustra uelle fugam, nam hinc fata minatur Amazon,
Inde obstat conserta phalanx. tandem altius acto
Virginis ense cadit, pulchræ solatia mortis.
Aestuat alba cohors latere heu minus utilis uno,
Et magis, atque magis furit acri accensa dolore.
Sicut ubi dextrum taurus certamine cornu
Amisit, dum se aduerso fert pectore in hostem,
Sæuior in pugnam ruit armos sanguine, & alte
Colla animosa lauans. gemitu omnis silua remugit.
Talis erat facies, cæsi post fata Elephantis,
Candentis turmæ. hinc furijs maioribus ardet
Phœbus, & ultrices hortatur in arma cohortes
In ferrum, & cædes pronus, cupidusque nocendi,

Incautusq; ambas perdit sine lege phalangas.
Dumque hostes pariter cernat procumbere uictos,
Ipse suos morti indefensos obijcit ultro.
Mercurius melior furto cunctatur, & hærens
Vsque alium ex alio spectando præuidet ictum.
Sæpe ille ex longo meditatus fata superbæ
Reginæ peditem perdendum comminus offert,
Dißimulatque dolos, mox pœnitet, & trahit alto
Improbus, errorem fingens, suspiria corde.
Iamque sagittiferi è dextro spicula cornu
Virginis in latus albentis tendebat. id hostis
Haud primum sensit, peditemq; trahebat in atram
Læua aciem rerum ignarus. uerum improba cladem
Et tantas Erycina Venus miserata ruinas
Incauto iuueni furtim tacito innuit ore,
Atque oculis (Phœbo nam forte aduersa sedebat)
Nulla mora, ad nutus diuæ tremefactus Apollo
Constitit, atque oculis late agmina circunspexit,
Et subito insidias sensit, peditemq; retraxit,
Quem contra impulerat dextra impiger. atque periclo
Reginam eripuit. tum Maia Atlantide cretus
Littoreum caueæ consessum uocibus implet,
Reginam captam ingeminans. fremit undique turba
Cœlicolum studijs uarijs, seseque tuetur
Phœbus & his alto fatur de littore uerbis.
Quæ porro inuidia est dextram ludicra petenti
Præmia corrigere incautam, in meliusq; referre,
Cum nec pacta uetent? Quod si Maia sate post hac
Id sedet omnino prohiberi. lege caueto,
Quique prior fuerit digitis impulsus in hostem,
Siue albus, piceus ue fuat, discrimine nullo

Ille eat, & dubij subeat discrimina Martis.
Dixit & hæc toto placuit sententia circo
Cælicolis. Venerem obtutu clam uersus acerbo
Iuppiter increpuit. nec sensit filius Arcas.
Sed puer ingemuit labefactus corda dolore
Ingenti. uix se tenuit quin ludicra castra,
Iniectisque acies manibus confunderet ambas.
Tum secum statuit furtis certare, dolisque
Omnibus, ac totis fraudes innectere castris.
Iam tum igitur iuuenem pharetratum in prælia ducens
Cornipedis simulare gradus iubet. ocius ille
Emicat, atque albæ reginæ fata minatur.
Non Phœbum latuere doli. subrisit, & ore
Versus ad astantes: quanuis accommoda furtis
Mercurio sit dextra inquit, fraudi que, dolisque
Callide Atlantiada inuigiles. haud me tamen ultra
Fallere erit. iamque improbe iniquam corrige dextram.
Spectantum cunei ingenti risere theatro,
Atque Arcas, ueluti deceptus imagine falsa,
Summisit buxum concesso in prælia gressu
Arcum intendentem, uigilat iam cautus Apollo
Fraudesq́;, insidiasq́; timens, occultaq́; furta.
Ille etenim persæpe, manu dum ducit in hostes
Alternam buxum, ius contra, & fœdera pacta
Implicitans celeres digitos duo corpora bello
Obijciat simul, obseruet nisi prouidus hostis.
Iamque equitem contra nigrantem candidus arcum
Intendens se se opposuit pharetratus, & arcet
Reginæ iugulo intentum. tum dexter oberrat
Huc atque huc Elephas, niueisque exultat in armis.
Hæserat in medio, dominæ, regique minatus

Albus eques ratus impune, & iam forte superbus
Nequicquam spoliorum animum pascebat amore.
Non tulit hanc speciem iuuenis pharetratus, & arcu
Contendit calamum, se seque immittit in hostem,
Fata licet pedes intentet, moriturus in armis
Insigni pro laude, aluo mediæ hæsit arundo
Stridula, & ima chalybs descendit in ilia adactus.
Voluitur ille excussus humiq;, & calcibus auras
Verberat. in uentos uita indignata recessit.
Inde sagittiferum sternit pedes. hunc pedes alter
Hostili de plebe necat. pugna aspera surgit.
Turribus occurrunt ingenti mole Elephanti.
Sæua pharetrigeri contendunt spicula neruis,
Quadrupedumq; gemit bicolor sub uerbere campus.
Incaluere animi parte ex utraque, & in armis
Concurrunt densi, simul omnis copia gentis
Albæq;, piceæq;, duces, ambæq; phalanges,
Confusæque acies magno certamine totis
Densentur campis, uirtus, fortunaq; in unum
Conueniunt. hi nunc uictores agmina uersa
Aequore agunt toto, uersis referuntur habenis
Nunc ijdem, uariantq; uices, & fluctuat omnis
Area bellorum. uasti uelut æquoris undæ
Si quando inter se recluso carcere sæua
Bella cient animosi Euri, uertuntq; profundum
Ionio in magno, aut undisono Atlanteo,
Alternos uoluunt procurua ad littora fluctus.
At medias acies inter crudescit Amazon
Candida plena animis, multisq; in millibus ardet.
Nanque sagittiferum incursans, rediensq; Elephantem
Nigrantes sternit. dextra, læuaque per alas

F ulminat, atque manu spargens hastilia saeuit.
B ellanti dant tela locum, retroq; residunt
H inc, atque hinc inimicae acies. per tela, per hostes
I lla ruit pulchram in mortem, simul ultima tentat
C astra fugae fidens, animosq; in bella uiriles
S aeua gerit. penetrat cuneos, aperitque uiam ui.
T andem fusca cohors, nigrantisq; arbiter alae
I pse etiam arma suae trepidus, uiresq;, animosq;
V irginis implorat. nulla est mora, feruida Amazon
E micat, atque ardens, paribus se sistit in armis.
Quem primum hasta aut quem postremum bellica uirgo
D emetis, aut quot humi candentia corpora linquis?
S emianimes uoluuntur equi niueiq;, nigriq;,
E t peditum cunei, dilectaq; pectora Marti
A ligera iuuenes ineuntes bella sagitta.
Quis cladem fando illius, quis funera pugnae,
P rostratosq; duces speret se aequare canendo?
S ternitur omne solum buxo, atque miserrima caedes
E xoritur. confusa inter se se agmina caedunt,
I mplicitaeque ruunt albae, nigraeque phalanges.
S ternuntur pedites, & corpora quadrupedantum,
N am uersae inter se iactantes mutua tela
F oemineis ambae nituntur Amazones armis
V sque adeo certae non cedere, donec in auras
A ut haec, aut illa effundat cum sanguine multo
S aeuam animam, sola linquentes praelia morte.
I nterea amborum populorum rector uterque
C aptiuos hostes, & uicta cadauera bello
C arcere seruabant castris uicina, cauentes
N e capti semel, aut obita iam morte iacentes
I n uitam reuocati iterum certamina inirent.

A t lateri innixus Phœbeo Threicius Mars
I unctus amicitia puero Arcadi, si quid amico
F ata sinant prodesse, animum per cuncta uolutat,
O bseruatque omnes casus. tum corpora bina
C apta, pharetratum iuuenem, peditemq; nigrantes
C ætibus è functis iam uita, atque æthere caßis
S urripit, & castris rursum clam immittit apertis.
E rgo iterum gemini captiui prælia inibant,
Miscebantque manus animosi, atque arma ferebant.
H aud secus (ut perhibent) cum Colchis nacta cadauer
A ut uirgo Maßylla recens, cantuq; triformem
S æpe ciens Hecaten, ac magni numina Ditis,
F alsam animam insinuat membris, aurasq; loquaces,
C ontinuo erigitur corpus, loquiturq;, uidetq;,
E t uiuos inter fruitur cœlestibus auris.
N on tulit indignum facinus Iunonia proles
M ulciber (ille dolum solus deprendit) & ore
I nclamat, Phœbumq; monet. Thrax palluit heros
D eprensus. Phœbo exarsit dolor oßibus ingens.
T um Marti pater omnipotens iratus iniqua
P ræsidia abduci, atque indebita corpora bello
P rotinus è castris iubet. atque retexere falsos
H inc atque inde ictus, & cuncta in pristina reddit.
I amque duces furijs ambo maioribus instant,
R eginasq; ambas conuersa per agmina mittunt.
C æde madent illæ toto æquore fata ferentes.
C onsidunt tandem obuersæ, regesque tuentur,
Quæque suum. ecce autem bellatrix agminis albi
A tergo ferro inuasit, strauitque nigrantem
I gnaram. uerum ipsa etiam cadit icta sagitta
A h misera, & spolijs haud longum exultat opimis.

Conuertere oculos ambæ hinc, atque inde cohortes,
Atque acies lachrymis, & fœmineo ululatu
Ambas incubuisse putes, dum funera ducunt.
Tum reges mœstos ipsa ad prætoria densi
Agglomerant se se circum. timor omnibus idem
Incumbit. par tempestas. par hausit utrosque
Diluuium populos, & sunt sua funera cuique.
Haud prorsus tamen ambobus defecerat omne
Robur. opes restant, & adhuc intacta iuuentus,
Tres pedites tibi Phœbe, sagittifer alter, & ingens
Bellua turrito dorso. totidemq; tibi Arcas
Excepto Elephante, alta qui nuper in aula
Pace fruens cecidit positis inglorius armis
Eminus aligera percussus arundine pectus.
Sed dexter tibi restat eques imperditus. hausit
Cætera bellantum mars impius agmina, belli que
Alea, florentes & desolauerat aulas.
At Cyllenæo iuueni spes occidit omnis.
Aestuat amissæ gentis memor, & suspirat
Heroas magnos tot fato corpora functa.
Non tamen excedit pugna. fracta agmina bello
Reliquias tenues immitis Apollinis astu
Cautior in pugnam mittit, post funera tanta
Si qua fata sinant gentis sarcire ruinas.
It nigrum campis agmen, stat ubique morari,
Fortunamq; omnem tentare, aditusq; nocendi.
Exultat contra non æquo prælia motu
Cynthius inuadens. facies indigna cohortum,
Heu facies miseranda ducum, raro agmine aperta
Castra patent late, uiduatæ & ciuibus aulæ.

M œrebant uacuis thalamis regnator uterque
I andudum exosi sine coniuge tædia lecti.
P rimus amor maneat quanuis immotus utrisque,
S ors tamen ad noua coniugia, atque nouos hymenæos
F lectit iniqua. igitur primum rex agminis albi
R eginæ comites olim, fidasque ministras
R egali inuitat thalamo, quæ funera mœstæ
P ost fera bellatricis heræ tela irrita bello
I actabant acies inter, cuneosque nigrantes
O ppetere amissæ dominæ pro cæde paratæ.
S ed prius explorare ausus sedet, atque uiriles
C unctarum spectare animos, ut digna cubile
I ntret. in hostiles sedes, atque ultima castra
H ortaturque, iubetque supremam apprendere metam.
N ulli fas etenim regis sperare cubile
(P acta uetant) nisi quæ per tela inuecta, per hostes
T ransactis spatijs cunctis impune suprema
A ttigerit prius aduersi penetralia regis.
A rrexere animos famulæ, pariterque per hostes
L imitibus properant rectis. tamen ocior ante it,
T ertia quam dextro ducebat semita cornu.
E xultatque, agitatque animo connubia regis.
N am comites spe sublapsa cessere uolentes.
I lla uolat cœptis immanibus, addidit alas
G loria præpetibus plantis, & plurima merces.
N ulla obstat mora. nec facinus prohibere tyranno
C ura nigro est, nouaque ipse etiam connubia tentat,
E t uacuis thalamis alias inducere nuptas.
E rgo iter alternæ accelerant, famulamque sinistram
Quarto limite agit, saltu sed tardior uno

P arrhasius iuuenis.iamque imperterrita uirgo
C andida facta potens uoti penetrauerat omnes
S edes,atque alacris meta consederat alta.
T um rector iubet afferri sellamq́;,tiaramq́;
E xtinctæ ornatus,nec non fulgentia sceptra,
D ignaturq́; toro meritam,optatisq́; hymenæis.
G audet cana cohors,insultatq́; eminus atræ.
H aud lachrymas cohibet Maia satus æthera uoce
I ncessens,pictosque à pectore rupit amictus.
N igranti famulæ tantum gradus unus ad ipsam
R estabat metam ah miseræ, sed limite recto
T urritus fera fata Elephas impune minatur
I nsurgens, si supremam contingere sedem
A udeat,& toto castra obsidet ultima tractu,
E t pauidam obseruans extremis sedibus arcet.
I nterea noua regali dignata uirago
C onnubio exultans,toto dat funera campo.
I llam tollit honos nouus,& fortuna tumentem:
F ulminis in morem ruit,atque nigrantia sæuit
C astra per,& sedes,ac sidera territat armis.
H orrescunt faciem inuisam nigra agmina crudæ
V irginis,atque imæ exoptant telluris hiatus.
D iffugiunt trepidi uasto irrumpente fragore
H oste,metuq́; omnes acti glomerantur in unum
A ulai in medio iuxta latera ardua regis.
H aud secus alta boues sparsæ per pascua quondam,
V t sensere lupum uenientem,protinus omnes
C onueniunt trepidæ,& fortem facto agmine taurum
D uctorem armenti implorant,ipsiq́; propinquant
C ertatim inter se trudentes cornua rauco

Murmure, mugitu longe nemora alta resultant.
A t regina furens trepidos toto agmine uictrix
I mpingens in terga, ipsique ante omnia regi
F ata parans, pugnas alta ad prætoria miscet,
N unc ruit huc, nunc huc, tunc et, nisi læua fuisset
Mens illi; poterat candentem inuadere sedem
L imite in obliquum quarto, & concludere fauces.
V ltimus ille labor regi, gentique fuisset
N igranti, & fatis Arcas lugeret iniquis.
N empe erat hinc leti facilis uia in ilia regis,
N ec poterat quisquam se tantæ opponere cladi.
S ensit Atlantiades tacitus, dubioque tremebant
C orda metu. accelerare hostem iubet improbus, ictum
N e uideat, uerbisque rapit per inania mentem,
C astigatque moras. adeon iuuat usque morari,
N ec pudor est? quæ tanta animis ignauia? sic nos
I ncrepitas semper cunctantes impiger ipse?
S cilicet expectas dum nox certamina tollat?
H is actis, peditem imprudens dum captat Apollo
P ræteriit fortunam. alacer uocem extulit astris
L ætitia exiliens Cyllenius. inde periclo
R egem ipsum eripiens opponit Amazonis armis
H aud inuitum equitem, qui sæuos arceat ictus.
T um secum meditans candenti letum Elephanti,
Qui meta arcebat famulam, ne regis iniret
C oncessos thalamos curuato perculit arcu.
C oncidit, atque ictu tellurem bellua uasto
P ulsauit moriens, dum regi intentat Apollo
N equicquam exitium. tum metam impune ministra
N igra tenet (nec Phœbus obest) iam regia coniux.

Iamque alacres paribus certamina uiribus ambo
Rursum ineunt, nuptasq; ferunt in bella secundas.
Tum, quanquam ambiguæ spes sint, incertaq; belli
Alea adhuc, tamen, ac si palmæ certus, & omne
Discrimen positus sit supra, gaudia ficto
Ore puer Maiæ simulat, uerbisque superbit
Improbus insultans, astus genus, & sua creber
Vocibus extollens, albæ premit arma cohortis.
Quem sic deprensa iuuenis Latonius arte
Increpitat. nondum extremam dubio ultima bello
Imposuit fortuna manum, & iam uoce superbis.
Proinde mihi insulta, & tumidis reple omnia uerbis,
Certa tuum annuerit tibi cum uictoria Martem.
Sed iam nulla mora est. tua nunc nunc irrita faxo
Dicta manu. hæc fatus reginam hortatur in hostes.
Continuo exoritur magnum certamen, & ingens
Hinc atque hinc rabies, dum fixum uincere utrisque.
Audentes in tela ruunt. stat multus ubique
Terror, ubique pauor, mortisque simillima imago.
Nituntur cuncti aduersi, se seque uiro uir
Obtulit. inuigilant castris auertere pestem
Quisque suis, hostemque fugant, hostiliaque ipsi
Castra petunt, uariantq; uices, fortunaq; ludit
Spe cupidos, & corda moræ impatientia torquet.
Funera spargebat fuscæ regina cohortis
Per medias animosa acies. non æmula contra
Opposuit se se uirgo, sed calle per hostes
Secreto interea regis tendebat ad alta
Limina. dein subito captis custodibus arcis
Irruit, atque aditus irrumpens obsidet aulam,

I ntentatque necem regi, tum nigra uirago,
P ostquam altis uidit canam in penetralibus hostem,
C æde madens strages cito linquit, & imperfecta
F unera, & acta pedem retro exanimata repreßit,
N ec timuit mediam se certæ opponere morti
E t patriæ, & trepido properans succurrere regi.
H ic aliud maius Phœbo, grauiusque dolendum
O bijcitur. nam cornipedem Cyllenius atrum
H uc illuc agitans campo insultabat aperto.
A rdet equus, saltuq; furit. nec destitit ausis,
D onec reginæ pariter, regique minatus
O ptatam tenuit sedem, exitioq; futurus
A ut huic, aut illi nigrantibus obstitit armis.
V t uidit, tristi turbatus pectus Apollo
I ngemuit, largusq; genis non defuit humor.
E t iam iam labi, atque retro sublapsa referri
S pes omnis, fluxæ uires, auersa deum mens.
A rcas successu exultans, ac munere diuum
L ætus, ouansq;, animum uocemq; ad sidera tollit,
E t tandem redijt uigor in præcordia uicto.
P rotinus inclusam feriens sub tartara mittit
R eginam, & spolijs potitur non segnis opimis.
T antum olli bellator equus cadit ilia fossus
V ltoris ferro regis. nondum tamen expes
P hœbus abit, sed pugnat adhuc, atque agminis albi
R elliquiæ pedites duo, & arcu insignis eburno
Martis amor iuuenis nequicquam bella lacessunt.
A udentes facit amissæ spes lapsa salutis,
S uccurruntque duci labenti in funera. sed non
T alibus auxilijs, nec defensoribus istis

T empus eget.toto Maia satus æquore sæuit.
I nstat ui multa nigra uirgo, septaque regis
C ircuit excidium intentans,hac perfurit,atque hac,
N ec requieuit enim,donec certamine iniquo
R elliquias gentis candentis,& ultima bello
A uxilia absumpsit.medio rex æquore inermis
C onstitit amißis socijs,uelut æthere in alto
E xpulit ardentes flammas ubi lutea bigis
L uciferis aurora,tuus pulcherrimus ignis
L ucet adhuc Venus,& cœlo mox ultimus exit.
N ulla salus illi superat, spes nulla salutis,
N on tamen excedit uictus, sed claudere se se
H ostiles inter cuneos impune per enses
A ctus auet,donec nusquam spatia ulla supersint
E ffugijs.nam si nemo illi fata minetur,
N ec superet sedes,quam impune capessere poßit,
N il tantorum operum impensis foret omnibus actum.
S ed labor effusus frustra,uiresque fuissent,
N ec titulos quisquam,aut uictoris nomen haberet.
E rgo per uacuas sedes,desertaque castra
N unc huc,rursum illuc incertos implicat orbes
D iffugiens,niger insequitur rex æquore toto,
A tque fugæ semper spatiumq;,abitumq; relinquit.
P ost ubi supremo tendentem limite gressum
V idit,reginam sedes seruare secundas
I ußit,ab angustis ne se ille abducere posset
O rdinibus,tantumque fugæ misero ultima restat
L inea.tum se se contra niger æmulus infert
D ux gentis propiore gradu, sedes tamen una
A lterum ab alterius contactu summouet usque.

V t uero contra exultantem uictus, & expes
C onstitit inuitus, fortunam nacta uirago
E xtremam insilijt sedem, totoque minatur
L imite, nec misero restat locus amplius usquam.
T andem illum surgens uirgo crudelis in ensem
I mmolat, & finem imposuit sors aspera pugnæ
I ngenti superum plausu, & clamore secundo.
V ictor Atlantiades exultat littore toto
I mprobus, & uicto insultat, ridetque dolentem,
Quem pater omnipotens ad se uocat, & dat habere
F elicem uirgam, qua puras euocet umbras
P allenti Styge, ut infectum scelus eluit ignis,
Quaque erebo damnet sontes, & carcere cæco,
D etque, adimatque oculis somnos, & funere in ipso
L umina lethæo claudat perfusa sopore.
Mox uero gratum ludum mortalibus ipse
O stendit deus, & morem certaminis huius
I taliæ primum docuit celebrare colonos.
N anque olim, ut perhibent, dilectam Scacchida, qua non
I nter Seriadas præstantior altera Nymphas,
C ompreßit ripa errantem, & nil tale putantem,
D um pascit niueos herbosa ad flumina olores.
T um bicolorem illi buxum dedit, atque pudoris
A mißi pretium uario ordine picturatam
A rgentiq; auriq; grauem tabulam addidit, usumq;
E docuit. Nymphæq; etiam nunc seruat honorem,
E t nomen ludus, celebrat quem maxima Roma,
E xtremæq; hominum diuersa ad littora gentes.
O mnia quæ puero quondam mihi ferre solebant
S eriades, patrij canerem dum ad flumina Serij.

FINIS.

M. HIER. VIDAE CREMONEN. BVCOLICA.

ECLOGA PRIMA DAPHNIS

Lycidas Amyntas

Absentem Daphnim Lycidas, & pulcher Amyntas
Pastores ambo, pueri ambo ad Tybridis undam
Flebant, & querulo mulcebant flumina cantu.
Dicite uos Musæ, & iuuenum memorate querelas,
Dicite. nam motas ipsas ad carmina cautes,
Et requiesse suos perhibent uaga flumina cursus.
Incepit Lycidas. Lycidæ nam cedit Amyntas.
Has ò qui saltem uoces tibi uentus ad aures
Daphni ferat, nostrum Daphni absens nosce dolorem,
Nunc seu te immemorem nostri, pecorisq; relicti
Oblitum patria arua iuuant, & pascua tantum
Tusca tibi cordi Latij pro pinguibus agris
Antiqui Latij, & pro flauo Tyberino
Dilecti ripas formosas accolis Arni,
Seu tibi (quando urgent sic Diuum tristia iussa)
Sæpe animo occurrit quam pinguia liqueris arua,
Dumque acrem frustra quærens lenire dolorem

Secretos lucos solus, secreta pererras
Littora, ad hos cœli conuertis lumina tractus,
Et tacitus tecum dicis. mea gaudia tellus
Illa habet, illa meos longe plaga seruat amores.
Daphni tuos abitus nostris in montibus ursi
Informes gemuere. feræ lustra alta tenentes
Auditæ aereis in uerticibus ululasse.
His passim audiri læta olim carmina in oris
Carminaque, & dulces pastorum semper amores.
Nunc circum silet omnis ager. nunc pascua muta.
Hæc subito liquit tecum omnis rura uoluptas.
Hic aderas, aderant simul & fluuialia Nymphæ
Numina, Nympharumq; timor per littora Fauni.
Hinc abes, hinc absunt simul & fluuialia Nymphæ
Numina, Nympharumq; timor per littora Fauni.
Formosi hi tecum montes, formosaq; prata.
Te sine deformes montes, deformia prata.
Non horti flores apibus, non sidera rorem
Sufficiunt, gelidæ non linquunt arua pruinæ.
Vix paucas æger deserto in littore Amyntas
Ducit oues, paucas deserta in rupe capellas
Horrentiq; rubo, & carice pascit acuta
Ah puer infelix, cui tu dum pascua cara
Commendas, & oues fido, atq; armenta recedens,
Et tristis. dilecte uale, uix inquis, Amynta,
Nil potuit contra præ largo reddere fletu.
Illum, singultus dum non compescere longos,
Aut lachrymas ualet, aprico de colle iuuencæ
Fluminis immemores, & graminis admiratæ
Indigno flentis pueri doluere dolore.

Sic Lycidas. subito sic deinde sequutus Amyntas.
Illa luce & oues fluuios, ac pabula læta
Fugere, & saturis ipsi præsepibus ultro
Abstinuere boues clausi fœnilibus, & uos
Tardius ah miseræ rediistis monte capellæ.
Vt fontes sine aquis, uario ut sine gramine prata,
Vt sine Sole dies, Lunæ ut sine lumine noctes,
Hæc ita mœsta suo squalet sine Daphnide tellus.
Daphni decus ruris, pastorum Daphni uoluptas,
Quæ modo surgebant tuguri tua culmina ad auras
Tybridis in ripa nunc semistructa uidentur
Ipsa etiam absentem dominum deserta morari.
Illac præteriens subsistit sæpe uiator,
Siue uiam carpit pedibus, seu puppe per undas,
Et secum admirans, quondam hæc felicia tecta,
Felices inquit horti, cum Daphnis adesset.
Nunc infelices horti, infelicia tecta.
Parcite custodes pecoris. cohibete capellas
O' uos, ò cohibete & oues, hœdos ue petulcos,
Ne uites carpant immiti dente nouellas,
Quas posuit modo discedens hinc ordine Daphnis,
Et dixit. tamen ista mei monimenta manebunt.
Crescetis uites. uobiscum consita crescet
Vlmus, & exilij nostri numerabitis annos.
Sic ait, & dulci se se diuellit ab ora
Inuitus, tristisq;. tamen subsistit, & hæret
Hic illic, colles & respiciebat amatos,
Optabatq; oculos in cara linquere terra.
Pastores aderant, omnes de collibus illum
Spectabant mœsti procul, ac discedere flebant.

A t tu uiue memor saltem pulcherrime nostri,
V iue tui memor ò Lycidæ pulcherrime Daphni.
F orsitan & , siquis cœlo Deus aspicit alto
P astorum curas, nostri miserebitur olim
Mitior, & caris reddet te protinus oris.
S ic pueri paribus se dum solantur auenis,
I llorum sera Tybris sub nocte querelas
Miratus flauum uitreis caput extulit antris,
E t uos ex imo gemuistis Naides amne.

ECLOGA SECVNDA

CORYDON

Hoc mihi uos etiam Nymphæ concedite carmen
Seriades, uestris ueniens quod nuper ab oris
Cantabat Corydon, grata dum texit in umbra
Fiscellam amißi gregis immemor. ilicet illum
C antantem nostri densa cinxere corona
P astores admirati, Faunique secuti,
E t uos uicinis Dryades properastis ab antris.
N am Satyrum bifores audentem inflare cicutas,
I psum dum cantu uocat in certamina Phœbum
N unc canit, & dempta uiuos cute detegit artus
C ernenti. sparsæ rorabant sanguine siluæ.
N arcißi nunc formosi meditatur amorem.
A h puer infelix, quis te nouus error adegit?
A ut nihil est quod amas, & fallax ludit imago,
A ut tibi tute ignis, teque ardes nescius ipsum.

Tu tamen hanc tenero male sanus pectore curam
Noctes, atque dies uersas, tibi flamma medullis
Altius insedit, seque oßibus implicat ignis.
Parcite fallaces puero iam parcite lymphæ.
Ipsæ etiam parcunt Nymphæ, quas lusit amantes.
Ipsi etiam parcunt iuuenes, quos torsit amantes
Durus, communis Diuum puer, atque hominum fax.
Illum etiam montesq; feri, desertaq; late
Fleuerunt nemora, umbrosisq; in uallibus amnes,
Dum iacet in ripis, nec fonte recedit amato,
Et moriens cura extremum tabescit inani.
Hæc felix Corydon. dehinc addit Ariona cantu
Insignem. resonant omnes & Ariona saltus,
Et nemora, & montes, atque umbrosæ conualles.
Vos quoque muscosi meministis Arionis amnes.
Quæ uos Nereides tenuit mora? nam properarunt
Aequoris excitum pecus omne, armentaq; Protei,
Et curuam phocæ informes cinxere carinam,
Cum nautæ insidijs sibi fata instantia cernens
Extremum caneret tristis solatia leti,
Qualis Mæandri queritur moriturus ad undam
Canus olor, qualis rauci per stagna Caystri.
Vos tamen ò tandem traxerunt carmina Nymphæ
Nereides, tutam cum per uada salsa secaret
Supposito delphine uiam, in patriamq; rediret
Dulce etiam nunc fila mouens testudinis aureæ.
Quid caneret, nisi cœruleos per cœrula Diuos?
Oceanum in primis, cuius sanctißima ubique
Iura tremunt undæ, tumidique sub æquore fluctus,
A' quo principium deducunt omnia paßim

F lumina sub terram occulto labentia tractu,
Mox eodem longo redeunt exercita cursu.
A ddit ut & cœlum, cœlique nitentia tecta
C ontemnat; liquidasq; domos præponat olympo
D etentus blandis amplexibus Amphitrites.
I nterea uitrea auricomus depascitur igni
A rua die, uitreo Sol nocte expectat in antro
H ospitis Oceani mensis exceptus amicis.
I nterea roseis satura ad præsepia glaucæ
S ufficiunt & flumen equis, & pabula Nymphæ
D iuina ambrosiamque, & Pæoniam panaceam.
C ætera dehinc etiam canit alti numina ponti,
C um Nereo, Glaucoque tridentiferum Neptunum.
A ddit Nereidas centum, centum addit amores
N ereidum. toto responsant æquora ponto.
H uc ades ô Galatea. ades huc Pisæa Arethusa,
N erine Galatea, argentea Neptunine.
R estabat, nautam infandum quæ pœna sequuta
D icere, quos laqueos tulerit, quos perfidus ignes,
P ergebatque canens Corydon, dum cuncta referret.
S ed non Sicanium non ille oblitus Amyntam,
O mnes quem puerum pastores protinus, omnes
D epereunt Nymphæ. Nympharum semper amores
I lle habet, ille ipsas urit sæuo igne Napæas.
H uc ades ô formose puer. tibi carmina amantes
G rata canunt Musæ. tibi magno captus amore
I pse suos numeros addit, sua munera Apollo,
E que sua uiridem texit tibi fronde coronam.
H æc Corydon Tyberi nuper mirante canebat.
C ætera pastores meminere ad flumina Mellæ.

ECLOGA TERTIA

NICE

Coniugis amißi funus pulcherrima Nice
Flebat, & in solis errabat montibus ægra,
Atq; homines fugiens mœsto solatia amori
Nulla dabat, luctu sed cuncta implebat amaro
Flens noctem flens lucem. ipsi iam funera montes
Lugebant Dauali. Daualum omnia respondebant.
Interea Nymphæ Damon correptus amore,
Vicina ut paucas seruabat rupe capellas,
Omnibus ab demens siluis errabat, & agris,
Atque hæc nequicquam uacuas iactabat ad auras.
O' quis te nostris oculis pulcherrima uirgo
Obiecit deus, & uisam te protinus idem
Eripuit nobis, sæuo ut consumerer igni?
Siue dea es nemorum (certe dea) siue tibi alta
Vndarum dominæ parent maris æquora, & amnes,
Illa meo nunquam facies de pectore abibit.
Illam uos etiam mecum discetis amare
Intonsi montes, uos umbriferæ conualles.
Siue greges inter captabo frigus, & auram,
Flumina seu propter salices in ualle putabo,
Aut agitans instabo aliud quodcunque, tibi ante
Carmina pauca canam, & te pectore suspirabo,
Toto unam te corde, prius dediscet amare
Gramina ouis, nemora alta feræ, uaga flumina pisces,
Quam tua de nostris uellatur cura medullis.

Si nec erunt Fauni si nec mihi Oreades ullæ,
Montibus, & solis dicam mea carmina siluis.
Ardebunt siluæ, montes ardebitis alti.
Quo fugis ah? Daualus non hæc post funera curat.
Siste gradum, atque oculis rursum Dea reddere nostris.
O tibi si tantum hæ siluæ, si mollia prata
Hæc placeant, libeatque his mecum in uallibus esse,
O has felices siluas, felicia prata,
Formosas nimium siluas, formosaq; prata,
Formosas ualles, sed tu formosior illis.
Coniugis hic mecum dum carpent grata capellæ
Gramina, facta canes ingentia, ut hostibus unus
Obstiterit sæpe, & prostratas ceperit urbes,
Vtque duces uictos tot magnis ceperit ausis
Vna eademque die, tecum omnia quæ modo montes
Cantabant ipsi. Daualum omnia respondebant.
Alma suum hic tecum non dedignetur Adonim
Flere Venus, tecumq; suas sociare querelas
Ipse autem interea iuxta proiectus in herba
Insignem calathum tibi iunco, & uimine texam,
Et totum miris pergam uariare figuris.
Primus erit labor hic, primum hic tamen argumentum
Coniugis extincti funus, miserabile funus,
Dum queritur se non bello, non fortibus armis
Oppetere, at lento paulatim cedere morbo.
Pallor erit gelido iuuenis morientis in ore,
Et sensim placida claudentur lumina morte.
Addua aquas iuxta fundet mœstissimus urna,
Et circunfusæ tundent sua pectora Nymphæ

S pargentes stratis uiolam, mœstumq; Hyacinthum.
E xanimum circunstabunt, regesque, ducesque
Mœrentes, largoque undabunt omnia fletu.
P arte alia heroum multis comitantibus addam
L ongum iter ingressam te, si quod numen eunti
C oniugis annueret cari producere fata.
Quos non interea Diuos in uota uocabis?
Quas non muneribus cumulabis grandibus aras?
O mnes sed frustra diuos in uota uocabis.
Muneribus frustra cumulabis grandibus aras.
I bis multa metu suspensa. è montibus altis
O ccurrent Dryades, & Oreades admiratæ,
N ympharumque tibi passim chorus omnis eunti
F loribus è uarijs, uiridique è fronde coronas
I ntexent sæui solatia uana doloris.
C um uero extinctum Daualum sæuissimus aures
N uncius implebit, uotis nihil omnibus actum,
P allentem heu subito faciam, ingentique dolore
E xanimem labi. stabunt circum ilicet omnes
C ollapsam famulæ, gelidamq; à flumine lympham
R orabunt. gelida uix tu reuocabere lympha.
Quos ah dein gemitus, quæ tum lamenta referrem,
S i possent gemitus iunco, aut lamenta referri?
C rudeles diuos, crudelia fata uocares,
C rudelem terram, quod non sponte hisceret, & non
T e subito orantem miserata hauriret hiatu.
H aud aliter tantum finiri posse dolorem.
E trusci montes, testes uos omnia scitis.
O mnia uos mœstæ lamenta audistis, & ipsi,

D um miseret, celsis de uerticibus ululastis.
N am mihi cuncta senex puero prædixerat olim,
D um moriens teneros commendat Tityrus agnos.
S ic Damon, simul ibat. eum uidere uagantem,
A tque hæc nequicquam sera sub nocte canentem
C armina nimbosis stabulantes montibus ursi
Montibus, & siluis, ac littoribus desertis.
I lla autem prærupta legens, atque inuia saxa
N unc hac nunc illac fugere indeprensa, nec usquam
A pparere freti hiberna surdior unda.
I llam uos amnes, uos ô, genus amnibus unde,
S istite, correptamque domum deducite Nymphæ
S ola dies poterit tantum lenire dolorem.

F I N I S.

P arrhasius iuuenis. iamque imperterrita uirgo
C andida facta potens uoti penetrauerat omnes
S edes, atque alacris meta consederat alta.
T um rector iubet afferri sellamq; tiaramq;
E xtinctæ ornatus, nec non fulgentia sceptra,
D ignaturq; toro meritam, optatisq; hymeneis.
G audet cana cohors, insultatq; eminus atræ.
H aud lachrymas cohibet Maia satus æthera uoce
I ncessens, pictosque à pectore rupit amictus.
N igranti famulæ tantum gradus unius ad ipsam
R estabat metam ab miseræ, sed limite recto
T urritus fera fata Elephas impune minatur
I nsurgens, si supremam contingere sedem
A udeat, & toto castra obsidet ultima tractu,
E t pauidam obseruans extremis sedibus arcet.
I nterea noua regali dignata uirago
C onnubio exultans, toto dat funera campo.
I llam tollit honos nouus, & fortuna tumentem.
F ulminis in morem ruit, atque nigrantia sæuit
C astra per, & sedes, ac sidera territat armis.
H orrescunt faciem inuisam nigra agmina crudæ
V irginis, atque imæ exoptant telluris hiatus.
D iffugiunt trepidi uasto irrumpente fragore
H oste, metuq; omnes acti glomerantur in unum
A ulai in medio iuxta latera ardua regis.
H aud secus alta boues sparsæ per pascua quondam,
V t sensere lupum uenientem, protinus omnes
C onueniunt trepidæ, & fortem facto agmine taurum
D uctorem armenti implorant, ipsiq; propinquant
C ertatim inter se trudentes cornua rauco

Murmure, mugitu longe nemora alta resultant.
A t regina furens trepidos toto agmine uictrix
I mpingens in terga, ipsisque ante omnia regi
F ata parans, pugnas alta ad prætoria miscet,
N unc ruit huc, nunc huc, tunc et, nisi læua fuisset
Mens illi, poterat candentem inuadere sedem
L imite in obliquum quarto, & concludere fauces.
V ltimus ille labor regi, gentique fuisset
N igranti, & fatis Arcas lugeret iniquis.
N empe erat hinc leti facilis uia in ilia regis,
N ec poterat quisquam se tantæ opponere cladi.
S ensit Atlantiades tacitus, dubioque tremebant
C orda metu. accelerare hostem iubet improbus, ictum
N e uideat, uerbisque rapit per inania mentem,
C astigatque moras: adeon iuuat usque morari,
N ec pudor est? quæ tanta animis ignauia? sic nos
I ncrepitas semper cunctantes impiger ipse?
S cilicet expectas dum nox certamina tollat?
H is actus, peditem imprudens dum captat Apollo
P ræterijt fortunam. alacer uocem extulit astris
L ætitia exiliens Cyllenius. inde periclo
R egem ipsum eripiens opponit Amazonis armis
H aud inuitum equitem, qui sæuos arceat ictus.
T um secum meditans candenti letum Elephanti,
Qui meta arcebat famulam, ne regis iniret
C oncessos thalamos curuato perculit arcu.
C oncidit, atque ictu tellurem bellua uasto
P ulsauit moriens, dum regi intentat Apollo
N equicquam exitium. tum metam impune ministra
N igra tenet (nec Phœbus obest) iam regia coniux.

I amque alacres paribus certamina uiribus ambo
R ursum ineunt, nuptasq; ferunt in bella secundas.
T um, quanquam ambiguæ spes sint, incertaq; belli
A lea adhuc, tamen, ac si palmæ certus, & omne
D iscrimen positus sit supra, gaudia ficto
O re puer Maiæ simulat, uerbisque superbit
I mprobus insultans, astus genus, & sua creber
V ocibus extollens, albæ premit arma cohortis.
Quem sic deprensa iuuenis Latonius arte
I ncrepitat. nondum extremam dubio ultima bello
I mposuit fortuna manum, & iam uoce superbis.
P roinde mihi insulta, & tumidis reple omnia uerbis,
C erta tuum annuerit tibi cum uictoria Martem.
S ed iam nulla mora est. tua nunc nunc irrita faxo
D icta manu. hæc fatus reginam hortatur in hostes.
C ontinuo exoritur magnum certamen, & ingens
H inc atque hinc rabies, dum fixum uincere utrisque.
A udentes in tela ruunt. stat multus ubique
T error, ubique pauor, mortisque simillima imago.
N ituntur cuncti aduersi, se seque uiro uir
O btulit. inuigilant castris auertere pestem
Quisque suis, hostemque fugant, hostiliaque ipsi
C astra petunt, uariantq; uices, fortunaq; ludit
S pe cupidos, & corda moræ impatientia torquet.
F unera spargebat fuscæ regina cohortis
P er medias animosa acies, non æmula contra
O pposuit se se uirgo, sed calle per hostes
S ecreto interea regis tendebat ad alta
L imina. dein subito captis custodibus arcis
I rruit, atque aditus irrumpens obsidet aulam,

I ntentatque necem regi. tum nigra uirago,
P ostquam altis uidit canam in penetralibus hostem,
C æde madens strages cito linquit, & imperfecta
F unera, & acta pedem retro exanimata repreßit,
N ec timuit mediam se certæ opponere morti
E t patriæ, & trepido properans succurrere regi.
H ic aliud maius Phœbo, grauiusque dolendum
O bijcitur. nam cornipedem Cyllenius atrum
H uc illuc agitans campo insultabat aperto.
A rdet equus, saltuq; furit. nec destitit ausis,
D onec reginæ pariter, regique minatus
O ptatam tenuit sedem, exitioq; futurus
A ut huic, aut illi nigrantibus obstitit armis.
V t uidit, tristi turbatus pectus Apollo
I ngemuit, largusq; genis non defuit humor.
E t iam iam labi, atque retro sublapsa referri
S pes omnis, fluxæ uires, auersa deum mens.
A rcas successu exultans, ac munere diuum
L ætus, ouansq;, animum uocemq; ad sidera tollit,
E t tandem redijt uigor in præcordia uicto.
P rotinus inclusam feriens sub tartara mittit
R eginam, & spolijs potitur non segnis opimis.
T antum olli bellator equus cadit ilia fossus
V ltoris ferro regis. nondum tamen expes
P hœbus abit, sed pugnat adhuc, atque agminis albi
R elliquiæ pedites duo, & arcu insignis eburno
Martis amor iuuenis nequicquam bella lacessunt.
A udentes facit amissæ spes lapsa salutis,
S uccurruntque duci labenti in funera. sed non
T alibus auxilijs, nec defensoribus istis

Tempus eget. toto Maia satus æquore sæuit.
Instat ui multa nigra uirgo, septaque regis
Circuit excidium intentans, hac perfurit, atque hac,
Nec requieuit enim, donec certamine iniquo
Relliquias gentis candentis, & ultima bello
Auxilia absumpsit. medio rex æquore inermis
Constitit amißis socijs, uelut æthere in alto
Expulit ardentes flammas ubi lutea bigis
Luciferis aurora, tuus pulcherrimus ignis
Lucet adhuc Venus, & cœlo mox ultimus exit.
Nulla salus illi superat, spes nulla salutis,
Non tamen excedit uictus, sed claudere se se
Hostiles inter cuneos impune per enses
Actus auet; donec nusquam spatia ulla supersint
Effugijs. nam si nemo illi fata minetur,
Nec superet sedes, quam impune capessere poßit,
Nil tantorum operum impensis foret omnibus actum.
Sed labor effusus frustra, uiresque fuissent,
Nec titulos quisquam, aut uictoris nomen haberet.
Ergo per uacuas sedes, desertaque castra
Nunc huc, rursum illuc incertos implicat orbes
Diffugiens, niger insequitur rex æquore toto,
Atque fugæ semper spatiumq;, abitumq; relinquit.
Post ubi supremo tendentem limite gressum
Vidit, reginam sedes seruare secundas
Iußit, ab angustis ne se ille abducere posset
Ordinibus, tantumque fugæ misero ultima restat
Linea. tum se se contra niger æmulus infert
Dux gentis propiore gradu, sedes tamen una
Alterum ab alterius contactu summouet usque.

V t uero contra exultantem uictus, & expes
C onstitit inuitus, fortunam nacta uirago.
E xtremam insilijt sedem, totoque minatur
L imite, nec misero restat locus amplius usquam.
T andem illum surgens uirgo crudelis in ensem
I mmolat, & finem imposuit sors aspera pugnæ
I ngenti superum plausu, & clamore secundo.
V ictor Atlantiades exultat littore toto
I mprobus, & uicto insultat, ridetque dolentem,
Quem pater omnipotens ad se uocat, & dat habere
F elicem uirgam, qua puras euocet umbras
P allenti Styge, ut infectum scelus eluit ignis,
Quaque erebo damnet sontes, & carcere cæco,
D etque, adimatque oculis somnos, & funere in ipso
L umina lethæo claudat perfusa sopore.
Mox uero gratum ludum mortalibus ipse
O stendit deus, & morem certaminis huius
I taliæ primum docuit celebrare colonos.
N anque olim, ut perhibent, dilectam Scacchida, qua non
I nter Seriadas præstantior altera Nymphas,
C ompreßit ripa errantem, & nil tale putantem,
D um pascit niueos herbosa ad flumina olores.
T um bicolorem illi buxum dedit, atque pudoris
A mißi pretium uario ordine picturatam
A rgentiq; auriq; grauem tabulam addidit, usumq;
E docuit. Nymphæq; etiam nunc seruat honorem,
E t nomen ludus, celebrat quem maxima Roma,
E xtremæq; hominum diuersa ad littora gentes.
O mnia quæ puero quondam mihi ferre solebant
S eriades, patrij canerem dum ad flumina Serij.

FINIS.

M. HIER. VIDAE CREMONEN. BVCOLICA.

ECLOGA PRIMA

DAPHNIS

Lycidas Amyntas

Bsentem Daphnim Lycidas, & pulcher Amyntas
Pastores ambo, pueri ambo ad Tybridis undam
Flebant, & querulo mulcebant flumina cantu.
Dicite uos Musæ, & iuuenum memorate querelas,
Dicite. nam motas ipsas ad carmina cautes,
Et requiesse suos perhibent uaga flumina cursus.
Incepit Lycidas. Lycidæ nam cedit Amyntas.
Has ò qui saltem uoces tibi uentus ad aures
Daphni ferat, nostrum Daphni absens nosce dolorem,
Nunc seu te immemorem nostri, pecorisq; relicti
Oblitum patria arua iuuant, & pascua tantum
Tusca tibi cordi Latij pro pinguibus agris
Antiqui Latij, & pro flauo Tyberino
Dilecti ripas formosas accolis Arni,
Seu tibi (quando urgent sic Diuum tristia iussa)
Sæpe animo occurrit quam pinguia liqueris arua,
Dumque acrem frustra quærens lenire dolorem

S ecretos lucos solus, secreta pererras
L ittora, ad hos cœli conuertis lumina tractus,
E t tacitus tecum dicis. mea gaudia tellus
I lla habet, illa meos longe plaga seruat amores.
D aphni tuos abitus nostris in montibus ursi
I nformes gemuere. feræ lustra alta tenentes
A uditæ aereis in uerticibus ululasse.
H is passim audiri læta olim carmina in oris
C arminaque, & dulces pastorum semper amores.
N unc circum silet omnis ager. nunc pascua muta.
H æc subito liquit tecum omnis rura uoluptas.
H ic aderas, aderant simul & fluuialia Nymphæ
N umina, Nympharumq; timor per littora Fauni.
H inc abes, hinc absunt simul & fluuialia Nymphæ
N umina, Nympharumq; timor per littora Fauni.
F ormosi hi tecum montes, formosaq; prata.
T e sine deformes montes, deformia prata.
N on horti flores apibus, non sidera rorem
S ufficiunt, gelidæ non linquunt arua pruinæ.
V ix paucas æger deserto in littore Amyntas
D ucit oues, paucas deserta in rupe capellas
H orrentiq; rubo, & carice pascit acuta
A h puer infelix, cui tu dum pascua cara
C ommendas, & oues fido, atq; armenta recedens,
E t tristis. dilecte uale, uix inquis, Amynta,
N il potuit contra præ largo reddere fletu.
I llum, singultus dum non compescere longos,
A ut lachrymas ualet, aprico de colle iuuencæ
F luminis immemores, & graminis admiratæ
I ndigno flentis pueri doluere dolore.

Sic Lycidas. subito sic deinde sequutus Amyntas.
Illa luce & oues fluuios, ac pabula læta
Fugere, & saturis ipsi præsepibus ultro
Abstinuere boues clausi fœnilibus, & uos
Tardius ah miseræ rediiſtis monte capellæ.
Vt fontes sine aquis, uario ut sine gramine prata,
Vt sine Sole dies, Lunæ ut sine lumine noctes,
Hæc ita mœsta suo squalet sine Daphnide tellus.
Daphni decus ruris, pastorum Daphni uoluptas,
Quæ modo surgebant tuguri tua culmina ad auras
Tybridis in ripa nunc semistructa uidentur.
Ipsa etiam absentem dominum deserta morari.
Illac præteriens subsistit sæpe uiator,
Siue uiam carpit pedibus, seu puppe per undas,
Et secum admirans, quondam hæc felicia tecta,
Felices inquit horti, cum Daphnis adesset.
Nunc infelices horti, infelicia tecta.
Parcite custodes pecoris. cohibete capellas
O' uos, ò cohibete & oues, hœdos ue petulcos,
Ne uites carpant immiti dente nouellas,
Quas posuit modo discedens hinc ordine Daphnis,
Et dixit. tamen ista mei monimenta manebunt.
Crescetis uites. uobiscum consita crescet
Vlmus, & exilii nostri numerabitis annos.
Sic ait, & dulci se se diuellit ab ora
Inuitus, tristisq́; tamen subsistit, & hæret
Hic illic, colles & respiciebat amatos,
Optabatq́; oculos in cara linquere terra.
Pastores aderant, omnes de collibus illum
Spectabant mœsti procul, ac discedere flebant.

A t tu uiue memor saltem pulcherrime nostri,
V iue tui memor ô Lycidæ pulcherrime Daphni.
F orsitan &, si quis cœlo Deus aspicit alto
P astorum curas, nostri miserebitur olim
Mitior, & caris reddet te protinus oris.
S ic pueri paribus se dum solantur auenis,
I llorum sera Tybris sub nocte querelas
Miratus flauum uitreis caput extulit antris,
E t uos ex imo gemuistis Naides amne.

ECLOGA SECVNDA

CORYDON

Oc mihi uos etiam Nymphæ concedite carmen
h Seriades, uestris ueniens quod nuper ab oris
Cantabat Corydon, grata dum texit in umbra
Fiscellam amissi gregis immemor. ilicet illum
C antantem nostri densa cinxere corona
P astores admirati, Faunique secuti,
E t uos uicinis Dryades properastis ab antris.
N am Satyrum bifores audentem inflare cicutas,
I psum dum cantu uocat in certamina Phœbum
N unc canit, & dempta uiuos cute detegit artus
C ernenti. sparsæ rorabant sanguine siluæ.
N arcissi nunc formosi meditatur amorem.
A h puer infelix, quis te nouus error adegit?
A ut nihil est quod amas, & fallax ludit imago,
A ut tibi tute ignis, teque ardes nescius ipsum.

Tu tamen hanc tenero male sanus pectore curam
Noctes, atque dies uersas. tibi flamma medullis
Altius insedit, seque oßibus implicat ignis.
Parcite fallaces puero iam parcite lymphæ.
Ipsæ etiam parcunt Nymphæ, quas lusit amantes.
Ipsi etiam parcunt iuuenes, quos torsit amantes
Durus, communis Diuum puer, atque hominum fax.
Illum etiam montesq; feri, desertaq; late
Fleuerunt nemora, umbrosisq; in uallibus amnes,
Dum iacet in ripis, nec forte recedit amato,
Et moriens cura extremum tabescit inani.
Hæc felix Corydon. dehinc addit Ariona cantu
Insignem. resonant omnes & Ariona saltus,
Et nemora, & montes, atque umbrosæ conualles.
Vos quoque muscosi meministis Arionis amnes.
Quæ uos Nereides tenuit mora? nam properarunt
Aequoris excitum pecus omne, armentaq; Protei,
Et curuam phocæ informes cinxere carinam,
Cum nautæ insidijs sibi fata instantia cernens
Extremum caneret tristis solatia leti,
Qualis Mæandri queritur moriturus ad undam
Canus olor, qualis rauci per stagna Caystri.
Vos tamen ò tandem traxerunt carmina Nymphæ
Nereides, tutam cum per uada salsa secaret
Supposito delphine uiam, in patriamq; rediret
Dulce etiam nunc fila mouens testudinis aureæ.
Quid caneret, nisi cœruleos per cœrula Diuos?
Oceanum in primis, cuius sanctißima ubique
Iura tremunt undæ, tumidique sub æquore fluctus,
A' quo principium deducunt omnia paßim

F lumina sub terram occulto labentia tractu,
Mox eodem longo redeunt exercita cursu.
A ddit ut & cœlum, cœlique nitentia tecta
C ontemnat, liquidasq; domos præponat olympo
D etentus blandis amplexibus Amphitrites.
I nterea uitrea auricomus depascitur igni
A rua die, uitreo Sol nocte expectat in antro
H ospitis Oceani mensis exceptus amicis.
I nterea roseis satura ad præsepia glaucæ
S ufficiunt & flumen equis, & pabula Nymphæ
D iuina ambrosiamque, & Pæoniam panaceam.
C ætera dehinc etiam canit alti numina ponti,
C um Nereo, Glaucoque tridentiferum Neptunum.
A ddit Nereidas centum, centum addit amores
N ereidum. toto responsant æquora ponto.
H uc ades ò Galatea. ades huc Pisæa Arethusa,
N erine Galatea, argentea Neptunine.
R estabat, nautam infandum quæ pœna sequuta
D icere, quos laqueos tulerit, quos perfidus ignes,
P ergebatque canens Corydon, dum cuncta referret.
S ed non Sicanium non ille oblitus Amyntam,
O mnes quem puerum pastores protinus, omnes
D epereunt Nymphæ. Nympharum semper amores
I lle habet, ille ipsas urit sæuo igne Napæas.
H uc ades ò formose puer. tibi carmina amantes
G rata canunt Musæ. tibi magno captus amore
I pse suos numeros addit, sua munera Apollo,
E que sua uiridem texit tibi fronde coronam.
H æc Corydon Tyberi nuper mirante canebat.
C ætera pastores meminere ad flumina Mellæ.

ECLOGA TERTIA

NICE

C Oniugis amißi funus pulcherrima Nice
Flebat, & in solis errabat montibus ægra,
Atq; homines fugiens mœsto solatia amori
Nulla dabat, luctu sed cuncta implebat amaro
F lens noctem flens lucem. ipsi iam funera montes
L ugebant Dauali. Daualum omnia respondebant.
I nterea Nymphæ Damon correptus amore,
V icina ut paucas seruabat rupe capellas,
O mnibus ab demens siluis errabat, & agris,
A tque hæc nequicquam uacuas iactabat ad auras.
O' quis te nostris oculis pulcherrima uirgo
O biecit deus, & uisam te protinus idem
E ripuit nobis, sæuo ut consumerer igni?
S iue dea es nemorum (certe dea) siue tibi alta
V ndarum dominæ parent maris æquora, & amnes,
I lla meo nunquam facies de pectore abibit.
I llam uos etiam mecum discetis amare
I ntonsi montes, uos umbriferæ conualles.
S iue greges inter captabo frigus, & auram,
F lumina seu propter salices in ualle putabo,
A ut agitans instabo aliud quodcunque, tibi ante
C armina pauca canam, & te pectore suspirabo,
T oto unam te corde. prius dediscet amare
G ramina ouis, nemora alta feræ, uaga flumina pisces,
Quam tua de nostris uellatur cura medullis.

S i nec erunt Fauni si nec mihi Oreades ullæ,
Montibus, & solis dicam mea carmina siluis.
A rdebunt siluæ, montes ardebitis alti.
Quo fugis ah? Daualus non hæc post funera curat.
S iste gradum, atque oculis rursum Dea reddere nostris.
O' tibi si tantum hæ siluæ, si mollia prata
H æc placeant, libeatque his mecum in uallibus esse,
O' has felices siluas, felicia prata,
F ormosas nimium siluas, formosaq; prata,
F ormosas ualles, sed tu formosior illis.
C oniugis hic mecum dum carpent grata capellæ
G ramina, facta canes ingentia, ut hostibus unus
O bstiterit sæpe, & prostratas ceperit urbes,
V tque duces uictos tot magnis ceperit ausis
V na eademque die, tecum omnia quæ modo montes
C antabant ipsi. Daualum omnia respondebant.
A lma suum hic tecum non dedignetur Adonim
F lere Venus, tecumq; suas sociare querelas.
I pse autem interea iuxta proiectus in herba
I nsignem calathum tibi iunco, & uimine texam,
E t totum miris pergam uariare figuris.
P rimus erit labor hic, primum hic tamen argumentum
C oniugis extincti funus, miserabile funus,
D um queritur se non bello, non fortibus armis
O ppetere, at lento paulatim cedere morbo.
P allor erit gelido iuuenis morientis in ore,
E t sensim placida claudentur lumina morte.
A ddua aquas iuxta fundet mæstissimus urna,
E t circunfusæ tundent sua pectora Nymphæ

S pargentes stratis uiolam, mœstumq; Hyacinthum.
E xanimum circunstabunt, regesque, ducesque
Mœrentes, largoque undabunt omnia fletu.
P arte alia heroum multis comitantibus addam
L ongum iter ingressam te, si quod numen eunti
C oniugis annueret cari producere fata.
Quos non interea Diuos in uota uocabis?
Quas non muneribus cumulabis grandibus aras?
O mnes, sed frustra diuos in uota uocabis.
Muneribus frustrà cumulabis grandibus aras.
I bis multâ metu suspensa. è montibus altis
O ccurrent Dryades, & Oreades admiratæ,
N ympharumque tibi passim chorus omnis eunti
F loribus è uarijs, uiridique è fronde coronas
I ntexent sæui solatia uana doloris.
C um uero extinctum Daualum sæuissimus aures
N uncius implebit, uotis nihil omnibus actum,
P allentem heu subito faciam, ingentique dolore
E xanimem labi. stabunt circum ilicet omnes
C ollapsam famulæ, gelidamq; à flumine lympham
R orabunt. gelida uix tu reuocabere lympha.
Quos ah dein gemitus, quæ tum lamenta referrem,
S i possent gemitus iunco, aut lamenta referri?
C rudeles diuos, crudelia fata uocares,
C rudelem terram, quod non sponte hisceret, & non
T e subito orantem miserata hauriret hiatu.
H aud aliter tantum finiri posse dolorem.
E trusci montes, testes uos omnia scitis.
O mnia uos mœstæ lamenta audistis, & ipsi,

Dum miseret, celsis de uerticibus ululastis.
Nam mihi cuncta senex puero prædixerat olim,
Dum moriens teneros commendat Tityrus agnos.
Sic Damon, simul ibat. eum uidere uagantem,
Atque hæc nequicquam sera sub nocte canentem
Carmina nimbosis stabulantes montibus ursi
Montibus, & siluis, ac littoribus desertis.
Illa autem prærupta legens, atque inuia saxa
Nunc hac nunc illac fugere indeprensa, nec usquam
Apparere freti biberna surdior unda.
Illam uos amnes, uos ô, genus amnibus unde,
Sistite, correptamque domum deducite Nymphæ
Sola dies poterit tantum leuire dolorem.

FINIS.

MARCI HIERONYMI VIDAE

CARMINA

DIVERSI GENERIS

IO. MATTHAEO GIBERTO

E me rura iuuant mea,
Optatoque diu perfruor ocio,
Per te quod peperi mihi
Giberte ò animi sola quies mei,
Pro quo mille adeam neces.
Nunc æstus uacuum glandifera iuuat
Euitare sub ilice,
Nunc audire Noti murmura garruli
Densas per nemorum comas
Haud longe scatebris fontis ab algidi.
Nec me desidiæ tamen,
Aut tu me argueris turpis inertiæ.
Canto nam modo carmina.
Ad præscripta modo me sapientium
Emendans animum colo.
Princeps te interea detinet urbium
Roma principibus uiris
Gratum, inter proceres nobilem honoribus.
Suspiras tamen, & doles,
Fortunam cupiens persimilem meæ,
Mecum ut sæpe negocia
Vrbana, ac uarias sollicitudines
Detestaris, & angeris,
Felicemque uocas me ter, & amplius.
Vt uerum fatear tibi,
Permutare negem. tu tamen hæc cape
Hæc solatia amiculi,
Sortem æqua ut leuius mente feras tuam.

S unt mortalibus omnia
D iuisa studia, & munera disparis
V itæ, ut quisque humeris ualet,
D iuis cuique suum distribuentibus
A equo iudicio omnibus.
N on fossor ue, ouium ue arbiter horridus
C lauum temperet urbium.
N on, quem templa iuuant, curia ue, aut forum,
S ulcet diuite mercium
Mutator pelagus carpathium rate.
H is tu temporibus datus,
E sses ut patriæ præsidium, ac bonis.
H as natura tibi dedit
A rtis. hoc dederint dij studium tibi.
T en' dices miserum rogo?
N ec contentus eris sorte tua dolens?
V rbs te magna Quiritium
Mirata est puerum, publica munera
T ractantem grauiter, diu.
Vix nunc quarta tibi condita olympias,
R egum consilijs tamen
I andudum grauibus conscius interes.
O mnes Italiæ angulos
Fecisti meritis iam memores tui.
O mnis iam tibi Gallia,
Germanusque ferox funera nil pauens
D ebet. debet atrox Geta,
Debent Sauromatæque, & Morini ultimi,
D ebent instabiles Scythæ,
E t tellus ubicunque est habitabilis.

Sed nil est quoque, si sapis,
Quod nostra hæc inhies usque adeo ociai
Ipsi quærimus indies
Doctrina, studioque hanc sapientiam,
Quam nec forsitan assequi
Vnquam fata dabunt, aut labor irritus.
Huius tu nihil indiges.
Fers tecum puer hanc matris ab ubere
Raro munere cœlitum,
Externaque tibi nulla opus est ope.

LEONI X. PONT. MAX.

Cquis ò lætam Leo gratus urbem
e Erigit rumor fera te parare
Barbaræ iam iam Latio imminenti
Funera genti?
Macte qui tantos animos superbus
Concipis, magnis noua te triumphis
Gloria inuitat, noua laurus, ò ter
Maxime regum.
O' diem illam, qua rediens in urbem
Arduis figes spolia ampla templis,
Quem duces omnes sacra Vaticani ad
Limina ducent.
Ante deiecti capita alta reges
Efferi incedent, minor ibit ille,
Qui modo deuicto oriente Romæ
Dira minatur.
O' ubi hic captas numerabis urbes,

Et ducum uita exuuias carentum,
O' tuum m quæ tunc merito lacessent
Gaudia pectus?
Ergo age arrectam Ausoniam, & paratos
Publica Europæ uoca ad arma reges,
Iamque spumosum uideam latere
Claßibus æquor.
Hoc auent omnes Itali, exterique.
Gestiunt cunctis animi. paratur
Martis ad præclara opera, & labores
Pulchra iuuentus.
Ipse ego, quanuis alia nitere
Mens erat lauro, ardeo nunc amore
Martis, armorumque. tui relinquunt
Phœbe calores.
Nunc uocant artes aliæ. iuuet me
Iam grauem ferri strepitum, tubasque
Horridas audire. iuuet ruentis
Cernere turmas.
Iam mihi densum uideor per agmen
Caßide inclusus caput insuetum
Funera horrendum fera fulminanti
Spargere dextra.
Non ego pro te, laribusque, & aris
Horream extremos penetrare ad Afros,
Non ego Xanthum galea caua potare, nec Indum.
Pulueris multum, patiensque Solis
Ibo quo Bellona uocabit, & Mars,
Hostium irrumpens cuneos ahena

Luce coruſcus.
Et mihi pectus, mihi ſanguis, & uis
Viuida, eſt præſens animus: trementi
Barbari tellure cadent mea ſub
Cuſpide reges.
Ante me haud alter uacuus timoris
Audeat muros ſuperare capti
Oppidi, nemo prior obſtinatas
Rumpere in arces.
Forſan & ueſtros aliquis triumphos
Dum canet uates Aſiam, Africamque
Cedere, & uictum iuga ueſtra ferre
Protinus orbem,
Me quoque heroas memorabit inter
Maximos. noſcent animæ in periclis
Prodigum, expertemque metus futura
Secula Vidam.

IO. MATTHAEO GIBERTO

Hoc eſt olorum dulcius ut canant
Giberte ſemper, quos ſenium premit,
Illiſque ſolis eſt ſenectus
Vſque adeo potior iuuenta.
Non id ſacratis uatibus accidit,
Placere cantu Muſa quibus dedit,
His obſtat uſque obliuioſa
Conſilijs melior ſenectus.
Vbi ligatus ſanguis hebet gelu,
Languentque uires, mentem aliæ ilico
Curæ fatigant, ſuntque ſemper

Postera deteriora primis.
Natura rebus, cuique suum, dedit.
Tempus, quod ultra non bene progredi est.
Non semper idem floret annus,
Aut folijs siluæ uirescunt.
Lætis nitorem tristis hyems agris
Aufert procellis, atque gelu potens.
Nec se recognoscit sepulta, et
Sub niuibus stupet alma tellus.
Quid? qui ruenti non semel obstitit
Hosti, ut trementem destituit uigor,
Sedet sacramento solutus,
Et pueris sua facta narrat.
Tu me tamen uis uersibus immori
Aeuo reclamante, & iuueni aptius
Subire discrimen, meamque
Sollicitans hyemem fatigas.
Ne coge, siqua forte nitescimus,
Luci priori inspergere nubila.
Iam fas Camœnis abdicato
Sit mihi ponere plectra, & artem.
Vos ò, quibus uis, & uigor integer,
Dum feruet intus laudis adhuc amor,
Perstate, certatimque læti
Vela date egregio labori.
Mollem senectam me deceat magis
Traducere intra Socraticam domum,
Dum cogito quæ sit beatis
Post cineres animis uoluptas.

IO. MATTHAEO GIBERTO.

Cilicet hæc etiam nostrorum summa malorum
s Defuerat Giberte, mea ut tu sola uoluptas
Eriperere mihi longinquas missus in oras?
S altem ego si tecum consors, sociusq; laborum
V enissem, non infelix mihi, dijsque uiderer
I nuisus penitus. tibi si non utilis essem
C onsilijs, quando ante alios te maxima Pallas
E docuit, mentemq; aspirat Iuppiter altam.
A ttamen hæsissem lateri fidissimus unus
V sque tuo quascunque oras tecum ire paratus.
I pse ego prima uiæ tentare pericula possem,
P erque niues altas uestigia figere primus,
Quæ tuto mox tu quires seruare sequendo.
I tamen, & magnis de rebus comminus altos
P ro patria intrepide reges affare, decusque
T utare Italiæ, libertatemque tuorum,
T eque adeo egregijs clarum fer ad æthera factis.
I nterea solis agitans in montibus æuum
I nfelix ægrum Musis solabor amorem,
S i te absente tamen uenient ad carmina Musæ,
N ec mihi longe abijt tecum irreuocatus Apollo.
N empe canam semper Medycum facta ampla tuorum
P ræclaræ decora alta domus qua sospite nunquam
I taliam amissam, libertatemq; fatebor,
F ata licet semper cœptis ingentibus obstent,
A tque ideo Leo mortales modo liquerit auras
E reptus medijs (sic Dij uoluere) triumphis.
I nuidit libertatem fors læua ruenti
I taliæ, inuidit partum decus. omnis in illo

Spes pene extincta, & moriens secum omnia uertit.
Tu tamen interea tanto Giberte dolori,
Tam iusto parce ô gemitu, & mortalia tecum
Versa animo, cautusque uiæ te crede periclis,
Nec tibi tam uilis uitæ sit facta cupido.
Forsitan & siqua est benefactis gratia, & usquam
Præmia sunt laudi sua, reges aduena amicos
Inuenies, tua magna quibus notißima uirtus.
Ne tamen ô dulcem Ausoniam regionibus ullis
Posthabeas, caram neue obliuiscere Romam.
Rumpe moras omnis, & caris reddere amicis.
Ipse tuum expectans reditum his in montibus aras
Muneribus cumulo magnis, Nymphasque precatus
Omnibus intacto uoueo de flore coronas.
O illum mihi si concedant cernere amica
Astra diem, cum tu extremis mihi redditus oris
Narrabis moresq; hominum, diuersa locorumq;
Ingenia, atque exhausta uiæ quæcunque pericla.
Si uero ante tuos reditus me corpore fata
Exoluent isto, fert ut præsaga mihi mens,
Dum desyderio, magnoque absentis amore
Tabescens longum nequeo perferre dolorem,
Tecum erit hæc anima, & paßim te amica sequetur
Perque niues altas, perque aspera frigora Rheni.
Sic saltem tua me tunc cernere facta iuuabit.
Tu demum rediens nostrum si forte sepulcrum
Aspicies, præter penitus non immemor ibis.
Non lachrymas (neque enim tanti mea funera) posco.
Mi sat erit, tacito tecum si pectore dices.
Et nostri non est expers hic puluis amoris,
Tum mihi terra leuis, placida tum in morte quiescam.

CARMINVM
GELELMI VIDAE ET LEONAE
OSCASALAE
PARENTVM MANIB.

Ic tamen umbrosum nactus nemus, hic loca sola,
Ne mea quis carpsit nimium lamenta seuerus,
Et nimium teneros fletus irriserit asper,
Mecum indulgebo luctu sub Thusculo alto,
E t lachrymis oculos explebo, et pectora planctu.
L uce querar, noctemq; meis ploratibus addam.
Quod solum reputans præsaga mente uerebar,
V nde meis posset fortuna illudere rebus,
A ccidit. Acta ratis prope iam mea tuta tenebat
T ot pelagi e scopulis uictrix, portuq; subibat.
N on ego Palladias nequicquam industrius artis
T entaram. abstrusas iam rerum accedere causas,
I am poteram uarios cœli deprendere motus,
E t liquidos radio mundi describere tractus,
I amq; canebam animis superans, audaxq; iuuenta,
Quæ nulli cecinere. Leo iam carmina nostra
I pse libens relegebat. ego illi carus, & auctus
Muneribusq;, opibusq;, & honoribus insignitus.
O mnia erant mihi læta. animo nihil amplius ultra
O ptabam. cunctis sat erat factum undique uotis,
E t digito cœli contingere summa uidebar.
E cce repente autem stridens insibilat Eurus.
A equora turbantur, portuq; auellor ab ipso.
E cce repente ruens mihi acerbus uulnerat aures
N untius, atq; ambos docet amisisse parentes,
A nte quidem genitorem, ægram subito inde parentem.

Fulmine quo duplici afflatus iaceo. omnis abit mens,
Omnis & exanimi fugit de corpore sensus.
Heu genitor mihi adempte, repens, heu mater adempta.
Non ego uos posthac, non amplius ora uidebo
Cara, semel saltem ah licuisset utrunq; tueri
Ante obitus, uestraq; oculos saturare figura,
Congressuq; frui, fariq; nouissima uerba.
Ah dolor, ah pietas, non flens morientia pressi
Lumina. funereum non sum comitatus honorem.
Non potui uestro uobis in tempore adesse
Gratus luce magis, uita iucundior ipsa.
Non potui uobis spectabilis affulsisse,
Cum mihi mutato cursu fortuna ueniret
Laetior, & nunquam optatos afferret honores,
Quos adij uestri tantum memor, haud mihi parcens,
Cui placitam Musis potius traducere uitam
Fixum erat, atq; humilem rerum altas discere causas.
Vobis conspicuos unis ingressus honores
Subdere colla iugo potui male sueta, manusq;
Victus sponte dedi haud onus auersatus iniquum,
Quae mihi cuncta olim (tibi enim commercia diuum)
Praedixti toties uenturi praescia mater.
Vos unos agitabam animo, uestraq; fruebar
Laetitia exultans, & gaudia uestra fouebam
Mecum animo uersans, quam uobis illa futura
Laeta dies, qua me uestris amplexibus urgens
Irruerem improuisus ad oscula uix bene utrique
Agnitus, insolitis titulis, & honoribus auctus
Scilicet, & longo tandem post tempore uisus,
Dum tenuit me Roma, humili uos sede Cremonae.
Vna erat haec merces tantorum digna laborum.

Mens erat in gremijs studio iacere omnia uestris
Parta meo. & tantum uestros exponere in usus,
Vt fuerat par. uos claras me scilicet artis,
Re licet angusta, potius uoluistis adire,
Quàm genere indignis studijs incumbere nostro.
Atque ideo doctas docilem misistis ad urbes,
Quanuis in nostris lusisset lubrica rebus
Iampridem fortuna, & opes uertisset auitas,
Et res fluxa alias potius reuocaret ad artes.
Quicquid opum hinc, quicquid nobis accessit honorum,
Vestrum est iure. fuisset sat mihi cernere coram
Laetos, atque meis gaudere laboribus ambos,
Vt uolucrem perhibent inimicam fontibus hydris,
Esse piam, memoremq; parentibus indulgere,
Inualidisq; suo uenatu tendere uitam.
In tota nihil esse domo me dulce fuisset,
Et nutus seruare, & iussa capessere uestra
Subiectum, ac positis famulari fascibus ultro.
Nil unquam nisi quae uestris placitura fuissent
Auribus, effari potuissem. saepe ego ficto
Tristia celassem mentitus gaudia uultu,
Ne uos afficeret, siquid me carperet intus.
Quicquid amarum, in me latuisset, quicquid acerbum.
Ad uos arte pia transissent dulcia tantum.
Taedia me uestrae cepissent nulla senectae,
Nec quae multa solent uitia, atque incommoda in illa
Esse aetate, meos poterant auertere sensus.
Cum spueret uestrum alteruter grauis, exque crearet
Plurimus, & rauca consperger et omnia tussi,
Nulla horrescentis uultu asper signa dedissem
Cuncta ferens, uos aetatis nanq; ante tulistis

P lura immunda meæ, cum cultus nescius infans
F œdarem toties in cunis humida strata.
S iqua autem uobis cassa, atque incondita uerba
E xciderent, quando rerum illa est immemor ætas,
R iderem mecum. omnia pro puerilibus essent
L usibus illa mihi, ceu uos risistis & ipsi
A d teneros lusus nati, imperfectaq; uerba,
C um primas uix inciperem rudis edere uoces.
E t quando mihi relligio sobolem abnuit, ambo
C ara fuissetis mihi pignora, dulcis uterque
C eu puer, in nostra qui paruus luderet aula.
C uncta, utcunque forent, mihi dulcia uestra fuissent.
I nfelix, caris quicunque parentibus audet
D ura loqui, aut aliud furijs immanius actus
Moliri. extremas in mundi protinus oras
F erte nefas. nostro nusquam memoretur in orbe,
Quod mare, quæ tellus portentum tale feretis?
F erte procul nulla unquam relligione piandum.
S cilicet ijs, per quos iucunda luce fruaris,
L ucem adimas ingratus, & almi luminis usum
E ripias, per quos almum tibi lumen obortum est?
A h mihi ne tantum sit credere. barbara corda
V ix capiunt Graijs per ludum inuenta poetis,
I n gnatos cum tantus amor, cum tanta parentum
S it pietas, quibus ut proferrent fata, subirent
I psi mille neces, nec quicquam est dulce peremptis
P ignoribus. mœrent orbi, uitamq; morantur
I nuisam nil debentes cœlestibus auris.
I ccirco, ut duram natis auertere poßint
P auperiem, miseramq; famem, tot adire labores
C ernimus, & certis ultro se offerre periclis.

Non me adeo fugit quantis pater optime curis
Anxius, aut quanto indulgebas sponte labori,
Vt mihi res tenues per tot discrimina rerum
Eriperes tantis bellorum fluctibus, ut nil
Detractum, licet irent tempora dura, periret.
Tu quoq; sancta parens uarijs exercita curis
Pro gnato quas non aras, quae non sacra adibas
Templa? quibus non tunc onerabas aethera uotis,
Caro cuncta timens capiti, bona cuncta precata?
Vt mihi ad ingenuas nitenti desuper artis
Auxilium foret, & fauor omnipotentis olympi,
Et fors usque comes crescenti innexa ueniret
Virtuti, quae nos ad opes efferret auitas.
Praecipue mihi ne maculae ob contagia turpes,
Aut animi pestes, commercia ue ulla nocerent.
Sed mihi mens puro foret usq; in corpore pura,
Ductaq; ad extremum inculpata adolesceret aetas,
Omnibus ornatum dum uis excellere rebus.
Quae uobis meritis pro tantis mutua contra
Persoluam infelix? quae uobis digna rependam?
Cum mihi sint & opes, animus quoq;, et ampla uolūtas,
Idque unum affectarem. ast ò mortalia nunquam
Gaudia plena satis, nunquam secura uoluptas.
Aut aliquid cumulo semper deest. aut reuocat se.
Fors infida repente, oculosq; auertit amicos.
Fallaces hominum spes, heu nostra irrita uota.
Nil firmum satis, aut stabili munimine tutum.
Omnia in humanis rebus dubia, omnia nutant.
Vos mihi, laeta forent cum caetera, fata tulerunt,
Quis sine dulce mihi nihil est, nec amabile quicquam.
Accipite has saltem lachrymas, haec carmina moesta,

Quæ longum nati absentis testentur amorem.
Saluete æternum cari, atq; ualete parentes.
Vida Gelelme uale. uale Oscasala Leona.
Sit precor ò uobis requies æterna sepultis.
Sit lux, quæ uestris æternum affulgeat umbris.

CLEMENTI VII. PONT. MAX.

Clemens iniquis temporibus date
Tu semper alto pectore maxima
Versas, & urgeris regendo
Sollicitis super orbe curis.
Clades receptæ nunc etiam tibi
Frustra recursant, nec requiescere
Sinunt molestæ, dum peritus
Mente caues uigili in futurum.
Quiesce tandem, & cuncta uidentibus
Hæc linque diuis, uiue, nec omnibus
Angare defraudans querentem
Vsque adeo genium diebus.
Res ipse summus cœlicolum arbiter
Nostras profundo numine temperat,
Causisque causas usque nectit
Perpetua in seriem catena,
Quam nulla posßit uis hominum, aut Deum
Loco mouere. hinc dura neceßitas
Illa illa non æquos labores,
Aut homini bona fert inempta.
An tu illa, nostris quæ modo uidimus
Bacchata terris, bella, tot urbium
Graues ruinas, tot uirorum
Funera, perpetuasque clades

P resente quanuis consilio potens
S olo Latino auertere quiueris?
D eique decretum refringas
D uro adamante tot ante seclis
I ncisum? auorum haec parturijt scelus.
D elicta patrum his nos agitant malis
N ostro & merentes crimine, illi haec
S emina post obitus relinquunt.
T u morte peius militiae sciens
B ellum horruisti semper, & aleam
P ericulosam pace certus
C uncta pati potius manente.
T e bella circum te tamen undique
V enere (ineuitabile erat malum)
L ongeque deductae haud uolentem his
Motibus implieuere causae.
P eiora multo nunc quoque plurima
N obis minantur sidera, ni Deus
I lle ipse placatus reflectat
C onsilia in melius seuera.
O randus ille est, ipse potens enim
V nus morari, quae properant, mala,
S olusque, quam praefixit olim,
I pse potest abolere legem.
N ostris rogatus forsitan annuet
V otis, ab alto plurimus aethere
I n nostra dilapsus benigno
P ectora numine se refundet.
S ed ante mens est cuique latentibus
P urganda morbis. sunt quoque luridi
Mores retractandi, nec ultra

P rogrediendum iter institutum.
T u sacra uero, tu pater, ut decet,
T ractabis aris præficiens bonos,
P roculque sacris inquinatum
V ulgus honoribus amouebis.

P A C I

P Ax alma, dulce ubique nomen gentibus
Inter Deos pulcherrima
P ulcherrimos, quam me tui expectatio
T orquet morantis ab nimis.
T uum ne Diua uiuus aduentum amplius,
T empus uidebo ne aureum?
V nquam ne erit, mundum his tenebris obsitum
T uo ut serenes lumine?
Quando expetentem me Dea spe id irrita
T anto beabis munere?
V ereor, laboriosa ne longe prius
V incat senectus languidum,
Quam rursus urbes diuites conuiuijs
L udisque distinerier,
Quam rura uideam cantibus lætissimis
O mni sonare ab angulo,
V nisque uentorum duellis æquora
Metuenda, non Martis dolis.
V t omne telum pereat, ut chalybum genus
H aud nominetur amplius.
V t regum auarities, & ambitio impotens
S epulta sit sub æquore.
A bsente te, uix uberes alunt agri

Nunquam colonum desidem,
Præsente uero, nuda saxa qui colit,
Vel dormiens bonis fluit.
Tu grata Musis, tu in foro uersantibus
Places, & urbi præsides.
Tu merce transmarina opes parantibus
Voto inuocaris publico.
Te diuites, te ubique pauperum greges
Laboriosi prædicant.
Tibi uiri, tibi pudicæ mulieres
Prægestientes supplicant.
Tui senes, tui pueri amantissimi
Tui omnis ætas appetens.
Tu, siquid est mortalibus boni uspiam,
Id una nobis comparas.
Tu sanitatem gentibus, sacraq́;, & opes,
Et uictum, & annonam, & merum,
Securitatem, literas, & otium,
Et nuptias, & liberos,
Vitamq́; tandem affers amica cantibus
Aduersa uero luctibus.
Tui simul Mars hauserit pedis sonum
Facesset hinc celerrimus.
Simul quiescent furta, cædes, uulnera,
Strages, ruinæ, incendia,
Tot orbitates, liberorum tot stupra,
Crebriq́; raptus uirginum.
Nec audietur amplius clangor tubæ
Viros cientis ad necem,
Iuuenemq́; uellentis tenella ab coniugis

G remio metu inspersum genas.
Quae, pluraque uiri si uiderent principes
C um bella initio cogitant,
V el abstinerent, uel quibusuis ponerent
Mox coepta conditionibus,
N eque eos libido, neque adeo ageret gloria,
V t perderent caeci omnia.
I stis si ego ab malis procul tandem abstem
T ranquillitati redditus,
V ideamque pendentes aceruos arduis
S cutorum ubique postibus,
A raneorum fila quos obduxerint
N igros uetusto in puluere,
E nsesque rursus, ferreasque cuspides
I n uomerem conflarier,
V itam haud recusem pauperem traducere
F odiens agrum incuruus manu.
S altem animus ablatis mihi his terroribus
Quiesceret liberrimus.
P ossem laborem uersibus solarier
C inctus olea canum caput.
E t nocte pauculos reuoluerem libros,
V el imbre detentus die.
O Diua largitrix bonorum una omnium
Quo te uocabo nomine?
Quibus te honestis efferam praeconijs?
Dignum unde te uerbum exprimam?
O pulenta salue. iam recurre huc aurea,
E t nos tuo uultu bea.

TELLVRI

As tibi terra fabas Albæ contermina muris
Dat Vida. in facili tu bona conde sinu.
Has serit esuriem populi miseratus egentis,
Pallida dum capta sæuit in urbe fames.
Hoc ieiuna famem solari turba paratu,
Et teneras poterit carpere dente fabas.
Ille sua aspectans campum sublimis ab aula
Concipiet dulcem pectore lætitiam.
Hos legere, hos lectis uesci, prædamque uirentem
Vectam humero aspiciet ferre domum saturos.
Quam iuuet his sua uastari populatibus arua,
Et messes condi in horrea uiua suas?
Tu bona tu interea tellus ne defice iactis
Seminibus, nusquam sit prior ulla seges.

SCIPIONI VEGIO MEDICO

Hœbo alius uoti reus, herbarumque potenti
Thura ferat nato, sacrasque exuscitet aras.
Ipse meis Vegi semper celebrabere donis,
Semper honore meo, te numinis instar habebo.
Ipse suas artis ultro, sua munera Apollo
Concessit tibi, nec primos habet alter honores.
Tu reuocare animas in lucem corpore functas
Faucibus ex orci, atque hominum producere fata,
Tu potes in media cymbam Styge sistere onustam,
Et uetitam nautæ seniori auertere prædam.
Quicquid ero posthac, quicquid mea cura laborum,
Atque operum tentabit, erit Vegi optime munus

A rtis,opisq; tuæ. tua me.solertia uitæ
R eddidit in medio iactatum uortice leti.
S tabam indeprenso consumptus languida morbo
Membra.lues penitus totos exederat artus.
C ircum aderant omnes ægræ,mea lumina,Musæ,
A tque mihi inceptam miseri solatia leti
T endebant frustra palmarum è fronde coronam,
Quam mihi Idumæo sub uertice festinarant,
D um canerem unigenæ crudelia funera regis.
H ic mea inexcitus tu limina sponte subisti,
I psa salus tecum pariter mihi uisa subisse.
V t uidi,ut penitus fugit de corpore languor,
A tque suum rediit membris in pristina robur?
Quo tibi,quas potero,tanto pro munere grates
S emper agã. & tibi nunc,utcunq;,hæc carmina pango.
T u uero exigui munus ne despice amici,
E t seruasse pium non dedignabere uatem
T ot titulos inter,procerum post nomina tanta,
P æoniis quos tu succis à morte reduxti.
N ec me post ipsos pigeat subnectere reges
S eruatos.non me tibi gloria sospite nulla est.
S i mihi opes,regumq; genus læua astra negarunt
N ascenti,at mihi casta domus,sine labe penates,
E st animus,qui uincat opes,regumq; coronas
C ontemptu rerum,rectique insignis amore.
F orsitan ij merito tibi debita præmia soluent
A urum ingens,gemmasq;,& latis prædia fundis,
I pse.ego nil horum,sed,dum mihi uita manebit,
T e,munusq; tuum memor imò in pectore condens,
S eruabo usque recens,nulloque abolebitur æuo.

Praeterea, siquid poterunt quoque carmina nostra,
Quicquid agam, quicquid Musis suadentibus edam,
Semper eris mecum tentati muneris auctor.
Auspice te iuuet incepto me carmine regem
Caelicolum canere, & Musas super astra uocare,
Atque inter diuum sit dulce senescere laudes.
Te sine nulla meis accedet gloria coeptis.

ROMA DISCEDENS

Roma uale. tibi debeo plurima, quod mihi per te
Partum est ingenuis artibus, unde habeam,
Nec iam egeam addictus nulli. mihi id est satis abs te.
Caetera, quae poteras mi dare, linquo alijs,
Plusque meis oculis absens te semper amabo,
Et procul, ut colimus numina sancta, colam.

IN QVENDAM

Carmine quid carpis, qui nunquam carmine laedit,
Cui numeri insontes, & sine felle placent?
Vnum id te cruciat, quod uulgi à moribus absim,
Hincq; meis tendis moribus insidias,
Meq; remordentem cuperes tua cernere contra.
Nunquam hoc efficies. candida Musa mea est.

IN COENACVLO VILLAE SVAE RONCIANAE.

Hospes si olus, dapesq; inemptas non piget
Coenare mecum, accumbe. personam exue.
Natura disces quantuli indigeat cibi,
Ne transmarinis sit opus apparatibus.

FINIS.

QVAE Vida agnouit, explorataque habuit, sua huc omnia ipse de scrinio suo deprompta adhuc uiuens congeßit. Siquid forte præterea ullo unquam tempore adiectum fuerit, adulterinum censeto ab aliquo aut maligno, aut in re aliena nimis officioso, ac diligente adinuentum, quod de Poeticis tantum dictum uolo. Nam quæ soluta oratione ad Christi rem spectantia idem auctor conscripsit, propediem se itidem superstitem sospitemque in lucem editurum sperat Deo Opt. Max. approbante, atque iuuante, cui uni se, suaque omnia addixit, ac consecrauit.

Chartarum series.

a b c d e f g h i k

Omnes quatern. preter K duern.

CREMONAE

IN AEDIBVS DIVAE MARGARITAE

ANNO A PARTV VIRGINIS

M D L.

MENSE NOVEMBRI

IO. MVTIVS ET BERNARDINVS

LOCHETA IMPR.

ERRATA PRIORIS VOLVMINIS CORRIGEN.

Folio 2.a.linea 23.dele SENATVS VENETI. fol. 7.b. lin.23.uelut, scribe uel ut.21.in titulo. DEO.DEI FILIO. 32. a. 19. animi.omni.40.a.15. Milia.Millia.42.a.12.milia miliū. millia milliū.49.b.6.insomnis. in somnis. 59. a.24.præ oculis, in oculis.66.b. 19. in somni.insomni.71.b.2. Ne quicquam. Nequicquam. 72. a.15. Scintilare.Scintillare. 81.a.6.aditis. adytis.86.a 27.minus addicatam urbibus Albam.aliter repitur scriptum.minus addicatam hanc Vrbibus oram.94.b.3.cætum.cœtum.97.b.9.erynnis.erinnys.118.a.17.& 153. b.7.baxis.baccis.136.a.3.Sicelechida.Sicelegida.159.a 25.Heoos.Eoos.182.a.6.replent es.replentes.

ERRATA POSTERIORIS VOLVMINIS

Folio 29.a.3.pulcherimus, scribe pulcherrimus. 31. b. 10.Phebo.Phœbo.35.b.21.æquos.equos.47.a.12.reperantur. reparantur.52.b.11.cito sustulit.citus abstulit. 66.a.14.dederint.dederunt.

Cætera, siqua omissa sunt, lector per se ipse facile animaduertet, uti sunt cola comataq;, & istiusmodi præposteræ distinctiones, literarumq; inuersiones.

